МЕЃУНАРОДЕН СЛАВЈАНСКИ УНИВЕРЗИТЕТ
СВЕТИ НИКОЛЕ
РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

ФАКУЛТЕТ ЗА ПРАВНИ НАУКИ
СТУДИСКА ПРОГРАМА: МЕЃУНАРОДНО ПРАВО И МЕЃУНАРОДНИ ОДНОСИ

МАГИСТЕРСКА РАБОТА

ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ НА МЕЃУНАРОДНО ХУМАНИТАРНО ПРАВО СО ОСВРТ НА НИВ НИЗ КОНФЛИКТОТ ВО СИРИЈА

СТУДЕНТ: ВАЛЕРИО ТРАЈЧЕВСКИ
БРОЈ НА ИНДЕКС: М247022
МЕНТОР: ПРОФ. Д-Р ЕМИЛИЈА ИЦОСКА

Свети Николе, 2025

АПСТРАКТ

Меѓународното хуманитарно право (МХП) е фундаментален збир на закони и норми наменети за регулирање на водењето на вооружени конфликти и ограничување на нивните хуманитарни последици.

Принципите што се централни за МХП вклучуваат разликување, кое бара од страните да прават разлика помеѓу борците и цивилите; пропорционалност, која забранува напади што предизвикуваат прекумерна штета во однос на стекнатата воена предност; хуманост, која се стреми да избегне непотребно страдање; и неутралност, која обезбедува заштита на хуманитарните актери и операциите за помош.

Овие принципи се однесуваат и на меѓународни и на немеѓународни војни и даваат правни и етички упатства за тоа како да се постапува со цивилите, воените затвореници, повредените и болните. Затоа, темелно разбирање на основните принципи на МХП е потребно не само за државните и недржавните актери вклучени во конфликт туку и за меѓународната заедница, правните практичари и хуманитарните организации, бидејќи промовира усогласеност со меѓународните норми, ги штити ранливите популации и придонесува за унапредување на правдата и човечкото достоинство во време на војна.

Клучни зборови: меѓународно хуманитарно право, цивилно население, закони, војна

СОДРЖИНА

АПСТРАКТ **2**

ВОВЕД **6**

ГЛАВА 1 ..... **7**

1. ФОРМУЛАЦИЈА НА ПРОБЛЕМОТ **7**

2. ПРЕДМЕТ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО **7**

3. ЦЕЛИ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО **8**

4. ОПРАВДАНОСТ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО (ОПШТЕСТВЕНА И НАУЧНА) **9**

5. ХИПОТЕТСКА РАМКА **10**

6. МЕТОДОЛОШКИ ПОСТАПКИ **11**

ГЛАВА 2 ..... **12**

2. МЕЃУНАРОДНО ХУМАНИТАРНО ПРАВО **12**

2.1. ПРИНЦИПИ НА МХП **16**

2.2. ИСТОРИСКИ РАЗВОЈ НА МЕЃУНАРОДНОТО ХУМАНИТАРНО ПРАВО **22**

2.3. ИЗВОРИ НА МХП: ДОГОВОРИ, ОБИЧАЈНО ПРАВО И СУДСКИ ОДЛУКИ **28**

2.4. РАЗЛИКА ПОМЕЃУ МЕЃУНАРОДНИ И НЕМЕЃУНАРОДНИ ВООРУЖЕНИ КОНФЛИКТИ **35**

2.4.1. МЕЃУНАРОДНО ХУМАНИТАРНО ПРАВО ПРИМЕНЛИВО ВО НЕМЕЃУНАРОДНИ ВООРУЖЕНИ КОНФЛИКТИ **44**

ГЛАВА 3 ..... **48**

3. ГРАЃАНСКАТА ВОЈНА ВО СИРИЈА **48**

3.1. СИРИСКАТА КРИЗА И МЕЃУНАРОДНОТО ХУМАНИТАРНО ПРАВО **53**

3.2. КЛАСИФИКАЦИЈА НА СИРИСКИОТ КОНФЛИКТ СПОРЕД МХП **55**

ГЛАВА 4 ..... **59**

4. ПРИМЕНА НА МХП ВО СИРИСКАТА ГРАЃАНСКА ВОЈНА **59**

4.1. НАПАДИ ВРЗ ЦИВИЛИ, БОЛНИЦИ И ХУМАНИТАРНИ БОЛНИЦИ 65

4.2. УПОТРЕБА НА ХЕМИСКО ОРУЖЈЕ ВО СИРИЈА..... 68

4.3. УЛОГАТА НА МЕЃУНАРОДНАТА ЗАЕДНИЦА И ОБЕДИНЕТИТЕ НАЦИИ..... 72

ГЛАВА 5..... 82

5. ПРЕКРШУВАЊА НА МХП И ОДГОВОРНОСТ 82

5.1. МЕХАНИЗМИ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ И ОДГОВОРНОСТ 87

5.2. ИНДИВИДУАЛНА И ДРЖАВНА ОДГОВОРНОСТ 93

5.3. ОДГОВОРНОСТ НА МЕЃУНАРОДНАТА ЗАЕДНИЦА НА СИТУАЦИЈАТА ВО СИРИЈА..... 98

5.4. СЛУЧАИ СО УНИВЕРЗАЛНА ЈУРИСДИКЦИЈА ЗА СИРИЈА..... 100

ГЛАВА 6..... 103

ПРОВЕРКА НА ХИПОТЕЗАТА..... 103

ЗАКЛУЧОК 104

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА 108

КОРИСТЕНИ КРАТЕНКИ

ОН – Обединети нации

САД – Соединети Американски Држави

НВО – Невладини организации

МКС – Меѓународен кривичен суд

МХП - Меѓународно хуманитарно право

ВОВЕД

Меѓународното хуманитарно право (МХП), понекогаш познато како право на вооружен конфликт или право на војна, е камен-темелник на меѓународниот правен систем кој има за цел да ги регулира непријателствата и да ги ублажи страдањата предизвикани од вооружени конфликти. Вкоренето врз низа меѓународни договори, обичајно право и судски преседани, МХП се обидува да ја балансира воената неопходност со хуманитарните размислувања, осигурувајќи дека дури и во најекстремните ситуации, човечкото достоинство е заштитено.

Основните принципи на МХП - разлика, пропорционалност, хуманост и неутралност - обезбедуваат етичка и правна основа за негово спроведување. Принципот на диференцијација бара од страните во конфликтот да прават разлика помеѓу борци и цивили, како и помеѓу воени цели и цивилни објекти, со цел да избегнат неселективни напади.

Пропорционалноста бара секоја воена операција да не предизвика прекумерна штета на цивилите во споредба со очекуваната воена предност. Принципот на хуманост спречува активности што предизвикуваат непотребно страдање или повреди, а истовремено ги заштитува повредените, болните и заробените. Неутралноста ги штити хуманитарните работници, медицинскиот персонал и организациите за помош, дозволувајќи им слободно да функционираат.

И покрај усвојувањето на обемни законски рамки, како што се Женевските конвенции од 1949 година и нивните Дополнителни протоколи од 1977 година, современите војни продолжуваат да претставуваат значителни пречки во спроведувањето на МХП. Прекршувања, како што се: напади врз цивилна инфраструктура, употреба на забрането оружје и попречување на хуманитарната помош го истакнуваат тековниот конфликт помеѓу воените цели и хуманитарните обврски. Разбирањето и примената на МХП не е само законски услов туку и морален императив, кој ја зајакнува заштитата на човечкиот живот, промовирањето на одговорноста и потрагата по правда дури и во хаосот на војната.

Клучна средина за анализа на основните принципи на меѓународното хуманитарно право (МХП) е сириската криза, која се карактеризира со долготрајни непријателства, обемно страдање на цивилите и комплицирано вклучување на државни и недржавни актери. Правната и моралната рамка што го води водењето на вооружената борба и одбраната на цивилите се заснова на овие фундаментални идеи: разлика, пропорционалност, воена неопходност и забрана за непотребно страдање. Сепак, тековните прекршоци, вклучувајќи неселективно бомбардирање, намерно таргетирање на цивилната инфраструктура, опсадно

војување и употреба на хемиско оружје, го насочија вниманието кон тешкотиите во спроведувањето на овие принципи во реалност во Сирија. Усогласеноста со правилата на МХП е отежната поради сложеноста на конфликтот, фрагментацијата на вооружените групи и геополитичките интереси на другите земји. За да се проценат недостатоците на сегашните рамки на хуманитарното право и потребата од поцврсти процедури за гарантирање на одговорност во современите вооружени конфликти, клучно е да се разбере како овие принципи биле ставени на тест и, повремено, рутински прекршени во Сирија.

ГЛАВА 1

1. ФОРМУЛАЦИЈА НА ПРОБЛЕМОТ

Една од најкомплицираните хуманитарни кризи во дваесет и првиот век е тековната криза во Сирија, која започна во 2011 година и вклучува бројни државни и недржавни актери, обемни вооружени конфликти и екстремно страдање за цивилите. Примената на Меѓународното хуманитарно право (МХП) беше нееднаква во текот на оваа долготрајна битка, честопати попречена од политички интереси, дисперзија на моќ меѓу актерите и реалноста на современите борби. Главниот фокус на оваа студија е на тоа како основните принципи на МХП - како што се неопходноста, пропорционалноста и разликувањето - беа почитувани, прекршени или оспорени во сириски конфликт, како и какви заштитни мерки се воспоставени за да се гарантира одговорност и усогласеност. Несовпаѓањето помеѓу нормативната рамка на МХП и реалните околности на сириски конфликт, кое ги истакнува недостатоците во спроведувањето, одговорноста и цивилната заштита, го дефинира проблемот на оваа студија. Со цел да се проценат придобивките и недостатоците на МХП во тековните конфликти и да се формулираат предлози за подобрување на усогласеноста и хуманитарните резултати, императив е да се разберат овие празнини.

2. ПРЕДМЕТ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Примената, почитувањето и тешкотиите на принципите на Меѓународното хуманитарно право (МХП) во сириски конфликт се во фокусот на оваа студија, со фокус на основните правила што го регулираат водењето на непријателствата и заштитата на цивилите. Принципите на разлика, пропорционалност, неопходност и хуман третман се меѓу практичните реалности, институционалните процедури и правните рамки што влијаат врз примената на МХП. Истражувањето има за цел да даде темелно знаење за тоа како се користат принципите на МХП во сириски конфликт, покажувајќи ги и достигнувањата и

неуспесите во одбраната на човечкиот живот и достоинство во средината на еден од најкатастрофалните конфликти на нашето време.

3. ЦЕЛИ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Од мотивот на ова истражување произлегуваат следните цели на истражувањето:

Главна цел:

- да се проучат трендовите на кршење на МХП во Сириската граѓанска војна, како што се напади врз луѓе, цивилна инфраструктура, хуманитарен персонал и употреба на забрането оружје.

Други цели:

- да се утврди вината и одговорноста на учесниците во војната, вклучувајќи ги државните трупи, недржавните вооружени организации и странските играчи, според меѓународното право;
- да се процени вклученоста на меѓународните организации и правните институции како што се Обединетите нации, Меѓународниот кривичен суд и хуманитарните невладини организации (НВО) во следењето, евидентирањето и реагирањето на прекршувањата на МХП;
- да се истакнат клучните пречки и ограничувања во спроведувањето на МХП за време на сложени, повеќепартиски конфликти, со фокус на практични, правни и етички аспекти;
- да се дадат препораки за зголемување на усогласеноста, одговорноста и заштитата на цивилите и хуманитарните актери во сегашните и идните конфликти.

4. ОПРАВДАНОСТ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО (ОПШТЕСТВЕНА И НАУЧНА)

Итните хуманитарни ефекти од сириската криза, кои резултираа со значителни цивилни жртви, раселување и губење на витална инфраструктура, го прават ова истражување општествено релевантно. Од суштинско значење е да се разбере како принципите на Меѓународното хуманитарно право (МХП) се применуваат и кршат во оваа ситуација со цел да се насочат хуманитарните одговори, да се влијае на владините избори и да се подобрат мерките за заштита на погодените заедници. Истражувањето помага да се развијат стратегии што можат да го намалат страдањето на цивилите, да ја зголемат одговорноста на страните во конфликтот и да ги насочат меѓународните актери, како што се: ООН, невладините организации и регионалните организации - во поуспешен одговор на современите вооружени конфликти преку испитување на тоа како се применува МХП и каде не успева. Оваа студија пополнува важни празнини во разбирањето на усогласеноста со МХП во комплицираните современи конфликти од научна гледна точка. Иако принципите на МХП се добро воспоставени во правната теорија, нивната вистинска примена во околности како што е Сирија е нерамномерна и често оспорувана. Студијата нуди методичен преглед на институционалните, оперативните и правните елементи што влијаат врз спроведувањето на МХП, вклучувајќи ги функциите на меѓународните организации, државните и недржавните актери и системите за следење. Студијата дава теоретски и практични сознанија за односот помеѓу правото, динамиката на конфликтите и цивилната заштита, а воедно го унапредува научното разбирање на тешкотиите и ограничувањата на МХП во современите борби преку спојување на нормативната правна анализа со емпириски студии на случаи.

5. ХИПОТЕТСКА РАМКА

Главна хипотеза

Поради сложеноста на вклученоста на повеќе страни и ограничените механизми за спроведување, примената на Меѓународното хуманитарно право (МХП) во Сириската граѓанска војна беше крајно неефикасна, што резултираше со широко распространети повреди врз цивилите, хуманитарните актери и цивилната инфраструктура.

Помошни хипотези:

- усогласеноста со принципите на МХП варира во зависност од актерот: државните сили може само делумно да се придржуваат до стандардите на МХП, додека недржавните вооружени групи и екстремистичките фракции имаат поголема веројатност да вршат систематски прекршувања;
- таргетирањето на цивилите и цивилната инфраструктура во сириските конфликт одговара на стратешките воени цели, што укажува на редовно кршење на принципите на разликување и пропорционалност;
- попречувањето на хуманитарната помош и нападите врз медицинските професионалци се спротивни на принципот на неутралност, намалувајќи ја ефикасноста на напорите за помош и влошувајќи го страдањето на цивилите;
- меѓународните системи за одговорност, како што се: Комисијата за истрага на ОН и Меѓународниот кривичен суд, се соочуваат со значителни тешкотии во истражувањето и гонењето на злоупотребите поради политички, логистички и јурисдикциски ограничувања;

Свеста и разбирањето на МХП меѓу страните во конфликтот имаат директно влијание врз степенот до кој законот се применува или се крши, што имплицира дека недостатокот на обука и правна свест придонесува за хуманитарни прекршувања.

6. МЕТОДОЛОШКИ ПОСТАПКИ

Ова истражување користи квалитативен, дескриптивен и аналитички пристап кон истражувањето на имплементацијата, прекршувањата и спроведувањето на Меѓународното хуманитарно право (МХП) во Сириската граѓанска војна. Истражувањети е комбинирано од правна анализа, студии на случаи и секундарно испитување на податоци за да обезбеди целосно познавање на принципите на МХП во реалноста, како и проблемите поврзани со имплементацијата.

- Анализа на документи: систематска анализа на правни документи, меѓународни договори и коментари за МХП за да се дефинира правната рамка и обврските на страните вклучени во вооружен конфликт;

- Анализата на содржината е испитување на извештаи, медиумско известување и публикации на невладини организации за да се откријат документирани прекршувања на меѓународното хуманитарно право, модели на однесување од страна на државни и недржавни актери и спроведени мерки за одговорност;

- Компаративна анализа: споредба на придржувањето на различните страни кон принципите на МХП, нагласувајќи ги разликите во усогласеноста и варијаблите што влијаат на прекршувањата;

- Дискриптивен и аналитички пристап: квалитативен опис и студија на поединечни инциденти, поврзувајќи ги набљудуваните акти со принципите на МХП како што се разликување, пропорционалност, хуманост и неутралност, и испитување на импликациите за цивилното население и хуманитарните операции.

ГЛАВА 2

2. МЕЃУНАРОДНО ХУМАНИТАРНО ПРАВО

Меѓународното хуманитарно право (МХП) е област на јавното меѓународно право. Јавното меѓународно право ги регулира односите меѓу нациите во меѓународната заедница, како и оние меѓу државите и меѓународните организации. Овие односи се регулирани со обврзувачки правни норми и правила (ius cogens), како и со широко прифатени концепти и стандарди. Во овој пристап, јавното меѓународно право им овозможува на нациите низ целиот свет да одржуваат стабилни, униформни и уредени меѓународни односи. МХП, како дел од јавното меѓународно право, е збир на закони што се применуваат од почетокот до крајот на вооружен конфликт, сè додека траат последиците од конфликтот. Овие правила ги регулираат односите во случај на војна или друг вооружен конфликт кога државите стекнуваат статус на завојувани страни. Оттука и понекогаш користеното име Меѓународно воено право или Меѓународно право на вооружен конфликт.

Иако најстарите корени на стандардите на однесување што го регулираат вооруженият конфликт се далечни и невозможно е да се пронајдат, она што е признато како Меѓународно хуманитарно право (МХП) има антички историски претходници. Тие вклучуваат: Хамурабиевиот законик, Махабхарата, Библијата, Куранот, јапонскиот законик бушидо и многу други. Понов и директен ефект врз сегашните концепти на МХП дојде од таткото на меѓународното право, холандскиот филозоф и правен научник Уго Гроциус. Сегашната еволуција на МХП е најопшто поврзана со списите на Анри Динан и Франсис Либер во средината на деветнаесеттиот век во „Споменот на Солферино“[1]. Динан го документирал своето искуство со војната откако бил сведок на една од најкрвавите војни во деветнаесеттиот век, битката кај Солферино меѓу Франција и Австрија во северна Италија во 1859 година. Овој настан ги мотивирал Динан и неколку други да создадат филантропско хуманитарно друштво, Женевското здружение за јавна благосостојба, во 1863 година, кое на крајот станало Меѓународен комитет на Црвениот крст. Како резултат на овие напори, дванаесет европски сили го усвоија првиот современ договор за меѓународно хуманитарно право во 1864 година, Женевската конвенција за подобрување на состојбата на повредената армија на бојното поле. Формирањето на хуманитарното право е за жал тесно поврзано со многу од големите трагедии во човечката историја. Главните конфликти од изминатите два века направија многу за обликувањето на современото МХП.

[1] Denzongpa, M. (2017). *International humanitarian law – An overview*. Legal Research Development: An International Refereed e-Journal

Серија договори и декларации им претходеа на Женевските конвенции од 1949 година и дополнителните протоколи од 1077 година. Тие беа главно изменети и преработени во принципите вклучени во Женевската конвенција и дополнителните протоколи; тие го вклучуваат корпусот на договори и декларации познати како Хашко право. Хашките мировни конференции од 1899 и 1907 година беа организирани на покана на Русија со цел да се решат прашања релевантни за траен мир и разоружување. И меѓународните и немеѓународните вооружени конфликти се под делокругот на меѓународното хуманитарно право. Конфликт во кој се вклучени две или повеќе држави се нарекува меѓународен вооружен конфликт. Член 2 од Женевските договори од 1949 година наведува дека дури и ако една од високите договорни страни не ја признае воената состојба, договорите се применуваат во сите случаи на објавена војна или каков било друг вооружен конфликт што може да се појави меѓу две или повеќе од нив[2]. Член 1(4) од Протоколот од 1977 година наведува дека конфликтите во кои поединци се борат во рамките на својата нација против расистички режими, странска окупација или колонијална контрола се сметаат и за меѓународни вооружени конфликти. Иако Меѓународното хуманитарно право не дефинира немеѓународен вооружен конфликт, Член 3 од Женевската конвенција од 1949 година предвидува дека овој член ќе се применува на ситуации каде што на територијата на една држава се случуваат вооружени конфликти кои не се од меѓународна природа. Според тоа, војна меѓу две или повеќе вооружени опозициски организации во која не е вклучена држава може да се квалификува како немеѓународен вооружен конфликт според Член 3. Сепак, конфликтот може да се класифицира како немеѓународен вооружен конфликт само ако достигне одредено ниво на интензитет. Затоа, немирите и внатрешните немири се регулирани со правото за човекови права, а не со меѓународното хуманитарно право, бидејќи тие не се сметаат за немеѓународни воени конфликти[3].

МХП ги регулира односите меѓу завојуваните страни и меѓу завојуваните страни и неутралните држави, како и правилата и ограничувањата за средствата и методите на војување, како и правилата за заштита на одредени категории лица и објекти од последиците од вооружен конфликт. Во тој систем, законите што го регулираат третманот на граѓаните и цивилните објекти за време на војување, грижата за жртвите од војната и статусот на администрацијата и редот на окупираната територија се клучни. МХП не спречува избувнување на војна, ниту ги дефинира условите за употреба на воена сила, туку ги регулира правилата за водење војна, со единствена цел да се спречат нехумани воени

[2] Denzongpa, M. (2017). *International humanitarian law – An overview*. Legal Research Development: An International Refereed e-Journal

[3] Denzongpa, M. (2017). *International humanitarian law – An overview*. Legal Research Development: An International Refereed e-Journal

дејствија, т.е. војната, како нехуман начин на решавање на конфликти, да се направи што е можно помалку нехумана. Така, примарната цел на МХП е да се ограничат катастрофите и да се ублажат ефектите од војната. Оваа човечка димензија на МХП како систем на правни норма може да се реализира само со воспоставување рамнотежа меѓу воените и хуманитарните потреби.

МХП е развиено на бојното поле и обликувано од искуствата од воено време. Правилата на војување се развивале во текот на историјата и еволуцијата на човештвото. Првите корени на законот за војна, или военото право, се обичаите, кои се вообичаени закони за битка утврдени од секоја култура. Античките закони за битка датираат од класичното дело на кинескиот воен стратег и филозоф Сун Цу, „Уметноста на војувањето“[4], кое е напишано петстотини години пред нашето време. Фундаменталниот принцип на Сун Цу, меѓу другото, е дека конфликтот треба да се ограничи на воена неопходност. Според филозофијата на Сун Цу, битката треба да се заснова на воената неопходност за освојување или онеспособување на непријателот, но тоа не треба да го оправдува одбивањето на помошта од цивилите или повредените, болните или заробените непријателски војници. Понатаму, според оваа филозофија, уништувањето на објектите при освојување земја е неоправдано. Војувањето треба да се ограничи на бојното поле и подалеку од цивилните области. Овие стари традиции биле одржувани и почитувани до средината на деветнаесеттиот век, кога требало да бидат кодифицирани во правно обврзувачки документи. Обединетите нации (ООН) биле создадени веднаш по Втората светска војна за да се зачува долгорочен мир во светот, со примарна цел мирно решавање на споровите меѓу владите, а не преку сила.

Повелбата на ООН е основен текст и е значајна затоа што, меѓу другото, забранува употреба на војна за решавање на спорови меѓу државите. Правото на војната (ius ad bellum) беше заменето со правото на војната (ius contra bellum). На овој начин, беше воспоставен систем на контрола на ООН врз употребата на воена сила, особено преку одредби што бараат од државите да ги решаваат сите спорови мирно, да се воздржат од употреба или закана за употреба на сила против територијалниот интегритет или политичката независност на друга држава и да го овластат Советот за безбедност на ООН да утврди постоење на закана за мирот.

Со заштита на оние кои не се вклучени во борба или повеќе не бегаат, како што се цивилите и повредените, болните или затворените борци, меѓународното хуманитарно право (МХП) се стреми да ги намали ефектите од вооруженият конфликт. Тоа регулира

[4] Denzongpa, M. (2017). *International humanitarian law – An overview*. Legal Research Development: An International Refereed e-Journal

како страните спроведуваат непријателства со цел да ги заштитат цивилите и цивилниот имот (на пр., правилата за разликување, пропорционалност, мерки на претпазливост)[5]. Исто така, наложува сите страни да се однесуваат хумано кон оние под нивна контрола (на пр., со забрана на убиство, тортура, сексуално насилство и земање заложници), да се грижат за болните и повредените и да се осигурат дека основните потреби на цивилите се задоволени, вклучително и со олеснување на хуманитарната помош.

Во време на вооружен конфликт, се применуваат и меѓународното законодавство за човекови права и МХП. Според МХП, постојат две категории на вооружен конфликт[6]:

1) Меѓународен вооружен конфликт, кој се јавува кога две или повеќе држави користат сила една против друга (вклучувајќи ситуации на окупација) и

2) Немеѓународен вооружен конфликт, кој се јавува кога една или повеќе вооружени недржавни групи се вклучуваат во борба со државни вооружени сили или едни со други.

За да се квалификува насилното сценарио како немеѓународен вооружен конфликт, непријателствата мора да достигнат минимално ниво на интензитет и недржавната вооружена група или групи мора да бидат доволно организирани. Секој што е вклучен во вооружен конфликт е подеднакво обврзан со МХП. Двата Дополнителни протоколи од 1977 година и четирите Женевски конвенции од 1949 година ги даваат главните принципи на меѓународното хуманитарно право[7]. Без оглед на придржувањето кон договорите, многу норми на договорите за МХП се дел од обичајното меѓународно право и се однесуваат на двата вида вооружени конфликти.

[5] OCHA. *International Humanitarian Law*. https://www.unocha.org/publications/report/world/ocha-message-international-humanitarian-law.
[6] OCHA. *International Humanitarian Law*. https://www.unocha.org/publications/report/world/ocha-message-international-humanitarian-law.
[7] OCHA. *International Humanitarian Law*. https://www.unocha.org/publications/report/world/ocha-message-international-humanitarian-law.

2.1. ПРИНЦИПИ НА МХП

Сите правила во системот на МХП можат да се генерализираат во четири концепти што ја опфаќаат неговата суштина. МХП се заснова на клучни принципи[8]:

- хуманост;
- воена неопходност;
- пропорционалност;
- ограничувања.

Овие вредности се меѓузависни и неразделно поврзани. Не постои јасна разлика меѓу нив бидејќи еден принцип го надополнува другиот или придонесува за постигнување на еден од другите принципи. Сите принципи се користат заедно за да се постигне заедничка цел: да се направи конфликтот помалку бруталeн[9].

Хуманоста е водечка премиса и основа за хуманитарното право. Хуманоста вклучува почитување на човечкиот живот и достоинство, како и забрана за нехуман третман и тортура. Принципот на хуманост бара од завојуваните страни да прават разлика помеѓу цивилите и припадниците на вооружените сили, бидејќи примарна цел е да се одбранат цивилите. Цивилите се заштитени не само во нивните животи туку и во нивниот физички и ментален интегритет, како и во нивниот имот. Сите лица кои не се или престанале да бидат директно вклучени во непријателствата имаат право нивната личност, чест, убедувања и религиозни обреди да бидат почитувани и третирани хумано во сите ситуации, без дискриминација. Принципот на хуманост забранува предизвикување лична беда или уништување имот што не е потребен за победа над непријателот. Кога оваа забрана не може да се избегне поради случајна штета на цивилното население, потребно е да се преземат соодветни напори за намалување на цивилните жртви и повреди, како и штетата на цивилниот имот. Кога е можен избор помеѓу неколку објекти за напад, хуманоста бара да

[8] МЕЃУНАРОДНО ХУМАНИТАРНО ПРАВО - ВОДИЧ ЗА ДИСЕМИНАТОРИ. *Црвен Крст на Република Северна Македонија.* https://eprints.ugd.edu.mk/29615/1/%D0%9C%D0%B5%D1%93%D1%83%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%BE%20%D1%85%D1%83%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%BD%D0%BE%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20-%20%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%20%D0%B7%D0%B0%20%D0%B4%D0%B8%D1%81%D0%B5%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8.pdf. Преземено на 13.08.2025 година

[9] МЕЃУНАРОДНО ХУМАНИТАРНО ПРАВО - ВОДИЧ ЗА ДИСЕМИНАТОРИ. *Црвен Крст на Република Северна Македонија.* https://eprints.ugd.edu.mk/29615/1/%D0%9C%D0%B5%D1%93%D1%83%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%BE%20%D1%85%D1%83%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%BD%D0%BE%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20-%20%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%20%D0%B7%D0%B0%20%D0%B4%D0%B8%D1%81%D0%B5%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8.pdf. Преземено на 13.08.2025 година

се избере објектот за кој се очекува нападот да предизвика најмала опасност за цивилниот живот и цивилните објекти[10].

Хуманитарното право се заснова на принципот на хуманост. Почитувањето на човечкиот живот и достоинство, како и забраната на суровото постапување и сите видови тортура, се подразбираат под хуманоста. Бидејќи заштитата на цивилите е главната цел, принципот на хуманост бара од борбените страни да прават разлика помеѓу припадниците на вооружените сили и цивилното население. Заштитата на цивилите опфаќа не само зачувување на нивните животи туку и целосно зачувување на нивниот физички и ментален интегритет, како и зачувување на нивните имоти. Секој што не е директно вклучен во непријателствата или што престанал да учествува во нив има право да биде третиран хумано во сите ситуации, без дискриминација, и да се почитува неговата личност, чест, убедувања и религиозни обреди[11]. Човештвото забранува предизвикување лична беда или уништување имот што не е потребно за да се победи непријателот. Постои должност да се преземат потребните чекори за намалување на цивилните жртви и повреди, како и штетата на цивилниот имот кога оваа забрана не може да се избегне во случај на случајна штета на цивилното население. Човештвото бара да се избере објектот на кој се очекува нападот да претставува најмала закана за животот на цивилите и цивилниот имот кога има повеќе објекти за напад. МХЗ и Женевските конвенции обезбедуваат специфична заштита за медицинските професионалци, медицинските установи, транспортот и материјалите потребни за обезбедување медицинска помош во интерес на човештвото. За да се постигне хуманитарната цел на медицинските услуги, секоја страна во воена битка мора да ги воспостави потребните услови.

Воена неопходност е поим што наведува дека завојуваните страни треба да имаат слобода во спроведувањето на воени операции, како и во изборот и употребата на средства и методи за борба, но само до количината и на начинот потребен за постигнување на воената цел. Ова укажува дека страните вклучени во воен конфликт немаат целосна контрола врз методите и средствата за борба. Принципот на воена неопходност се заснова на идејата дека битката треба да се води разумно и професионално, следејќи ги нормите на воената

[10] МЕЃУНАРОДНО ХУМАНИТАРНО ПРАВО - ВОДИЧ ЗА ДИСЕМИНАТОРИ. *Црвен Крст на Република Северна Македонија.* https://eprints.ugd.edu.mk/29615/1/%D0%9C%D0%B5%D1%93%D1%83%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%BE%20%D1%85%D1%83%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%BD%D0%BE%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20-%20%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%20%D0%B7%D0%B0%20%D0%B4%D0%B8%D1%81%D0%B5%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8.pdf. Преземено на 13.08.2025 година

[11] Каровска-Андоновска, Б., Јовановски, З., & Поповска Кочишка, В. (2019). *МЕЃУНАРОДНО ХУМАНИТАРНО ПРАВО ВОДИЧ ЗА ДИСЕМИНАТОРИ*. Црвен крст на Република Северна Македонија.

стратегија и тактика. Само на овој начин можат да се избегнат несаканите последици од војувањето. МХП е во суштина компромис помеѓу воените потреби и хуманитарните потреби, а неговата еволуција е придружена со развој на правни норми насочени кон балансирање на двата спротивставени основни принципи: воена неопходност, што подразбира што е можно помалку ограничувања во воените операции, и хуманост, што подразбира поголеми ограничувања во правилата за употреба на средства и методи на војување[12]. Според принципот на воена неопходност, завојуваните страни треба да бидат слободни да спроведуваат воени операции и да избираат и применуваат борбени тактики, но само во количина и на начин потребен за постигнување на воената цел. Ова имплицира дека страните во воена конфронтација немаат неограничено право да ги избираат тактиките и опремата што ќе ја користат. Претпоставката дека битката треба да се води разумно, професионално и во согласност со упатствата за воена стратегија и тактика е основа на принципот на воена неопходност.

Непотребните ефекти од војната можат да се спречат само на овој начин. Дури и ако убивањето на болните и повредените може да овозможи поуспешно спроведување на некои воени операции, забраната за тоа мора да се почитува. Ова имплицира дека секоја завојувана страна може да преземе акција врз основа на сопствената воена неопходност сè додека останува во рамките на границите и се придржува до другите основни стандарди на МХП. Со други зборови, принципот на воена неопходност значи неопходност, нужност, предност, корист или интерес и дозволува употреба на вооружени сили само против воените цели и само со цел да се победи, неутрализира или принуди противникот да се предаде. Потребата да се избегне наметнување ограничувања што би можеле да го компромитираат остварувањето на примарната цел на војната - победата - односно воената цел на одредената воена акција, е позната како воена неопходност. Сепак, само воената неопходност не може да се земе предвид при развивање и спроведување на правилата што треба да се користат во битка. Меѓународното воено и хуманитарно право би било непотребен луксуз ако тие прописи се почитуваат само кога служат на воени цели. На пример, забраната за убивање на болни и повредени мора да се почитува дури и кога тоа би можело да овозможи поуспешно спроведување на некои воени операции. Секако, треба да се очекува посложена примена на правилата на војување во посложени воени сценарија. Затоа, меѓународното хуманитарно право (МХП) е во суштина компромис помеѓу потребите на војската и потребите на човештвото[13]. Неговиот развој е придружен со развој на правни норми

[12] Каровска-Андоновска, Б., Јовановски, З., & Поповска Кочишка, В. (2019). *МЕЃУНАРОДНО ХУМАНИТАРНО ПРАВО ВОДИЧ ЗА ДИСЕМИНАТОРИ*. Црвен крст на Република Северна Македонија.

[13] Каровска-Андоновска, Б., Јовановски, З., & Поповска Кочишка, В. (2019). *МЕЃУНАРОДНО ХУМАНИТАРНО ПРАВО ВОДИЧ ЗА ДИСЕМИНАТОРИ*. Црвен крст на Република Северна Македонија.

наменети за балансирање на двата спротивставени основни принципи: воена неопходност, што подразбира што е можно помалку ограничувања во воените операции, и хуманост, што подразбира поголеми ограничувања во правилата за употреба на средства и методи на војување.

Пропорционалноста како принцип е неразделно поврзана со претходно споменатите вредности на хуманизмот и воената неопходност. Додека принципите на воена неопходност и хуманост се суштински некомпатибилни, поимот пропорционалност ги поврзува или се обидува да воспостави рамнотежа помеѓу нив. Пропорционалноста, како принцип, треба да одржува рамнотежа помеѓу хуманоста и воената неопходност. Пропорционалноста бара употреба само на воени алатки и процедури кои се неопходни и пропорционални на воената цел. Пропорционалноста го ограничува користењето на оружје, проектили, материјали и методи на војување што резултираат со прекумерни повреди или непотребно страдање. Гореспоменатите концепти на хуманизам и воена потреба се силно поврзани со концептот на пропорционалност. Иако концептите на воена неопходност и човечност се фундаментално спротивставени еден на друг, поимот пропорционалност е она што ги поврзува или има за цел да воспостави рамнотежа меѓу нив. Како принцип, пропорционалноста треба да гарантира рамнотежа помеѓу воената неопходност и човечноста. За да се одржи пропорционалноста, мора да се користат само алатки и тактики водени од воената неопходност, а нивната примена мора да биде соодветна на воената цел. Ограничувањето на употребата на оружје, муниција, материјали и тактики на војување што резултираат со прекумерна штета или непотребно страдање е познато како пропорционалност[14]. Покрај спречувањето на непотребно материјално уништување и неповратна штета или уништување на животната средина и природата, овие ограничувања имаат за цел да ги заштитат цивилите и воениот персонал од непотребно страдање. Во секој случај, одредена воена цел треба да се постигне со користење на соодветни алатки и техники. Всушност, овој принцип ја зема предвид рационалноста на воените операции. Поточно, ако е сигурно дека може да има инцидентно или поврзано страдање и штета врз цивилите, командантот кој избира одредена воена операција треба да го земе предвид и принципот на пропорционалност откако ќе ги земе предвид горенаведените принципи и ќе ги идентификува и избере воените цели. Во согласност со Дополнителниот протокол 1 од 1977 година, командантот треба да се воздржи од избор да започне напад што веројатно ќе резултира со инцидентни цивилни жртви и повреди, како и штета на цивилен имот што би

[14] Каровска-Андоновска, Б., Јовановски, З., & Поповска Кочишка, В. (2019). *МЕЃУНАРОДНО ХУМАНИТАРНО ПРАВО ВОДИЧ ЗА ДИСЕМИНАТОРИ*. Црвен крст на Република Северна Македонија.

била непропорционално голема во споредба со планираната конкретна и директна воена предност постигната со нападот.

Ограничувањето, како клучен концепт на МХП, бара почитување на ограничувањата или забраните за употреба на средства и тактики на борба што не се во служба на воената цел. Ниту една од завојуваните страни нема право на неограничен број оружја и тактики на борба. Напротив, секоја страна е должна да ги следи забраните за употреба на изрично дефинирани средства и методи. Нормите на МХП прво утврдуваат кои средства и тактики се строго забранети за употреба во кој било вооружен конфликт. Ова ограничување генерално се однесува на употребата на хемиско и биолошко оружје, како и на противпешадиски мини, со некои исклучоци (на пример, одредени видови ласерско оружје). Со други зборови, употребата на алатки и методи на конфликт секогаш мора да биде во согласност со принципите на воена неопходност, хуманизам и пропорционалност[15].

Еден од основните принципи на меѓународното хуманитарно право, ограничувањето, бара почитување на ограничувањата или забраните за употреба на оружје и тактики што не ја унапредуваат воената цел. Ниту една од вклучените страни нема право на неограничен избор на оружје и тактики[16]. Спротивно на тоа, од сите страни се бара да се придржуваат кон ограничувањата за употреба на одредени процедури и техники. Член 36 од Протоколот I на Женевските конвенции од 1949 година наведува дека ново оружје, техники или тактики на борба може да се проучуваат, развиваат или усвојуваат. Високата договорна страна е должна да утврди дали овој Протокол или кое било друго меѓународно правно правило ја забранува нивната примена во која било или во сите ситуации. Дополнително, забрането е да се распоредуваат стратегии или тактики на борба што имаат потенцијал сериозно да ја оштетат животната средина во подолг временски период.

Прописите на МХП прво наведуваат кои алатки и техники генерално се забранети за употреба во каков било вид вооружен конфликт. Употребата на хемиско, биолошко и противпешадиско оружје, како и противпешадиски мини е забранета; сепак, употребата на одредено оружје е ограничена од одредени околности (на пр., за некои специфични оружја,

---

[1515] МЕЃУНАРОДНО ХУМАНИТАРНО ПРАВО - ВОДИЧ ЗА ДИСЕМИНАТОРИ. *Црвен Крст на Република Северна Македонија.* https://eprints.ugd.edu.mk/29615/1/%D0%9C%D0%B5%D1%93%D1%83%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%BE%20%D1%85%D1%83%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%BD%D0%BE%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20-%20%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%20%D0%B7%D0%B0%20%D0%B4%D0%B8%D1%81%D0%B5%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8.pdf. Преземено на 13.08.2025 година

[16] Каровска-Андоновска, Б., Јовановски, З., & Поповска Кочишка, В. (2019). *МЕЃУНАРОДНО ХУМАНИТАРНО ПРАВО ВОДИЧ ЗА ДИСЕМИНАТОРИ*. Црвен крст на Република Северна Македонија.

како што се одредени видови ласерско оружје)[17]. Кажано поинаку, принципите на воена неопходност, хуманизам и пропорционалност секогаш мора да го водат распоредувањето на оружјето и тактиките.

Следново е резиме на основните принципи на меѓународното хуманитарно право што се однесуваат на вооружените конфликти. Овие упатства, како што е наведено подолу, имаат за цел да го подобрат разбирањето на МХП, но не се правно применливи[18].

1. Поединци кои се надвор од борба или не се директно вклучени во непријателствата, имаат право на почитување на нивните животи, како и на нивниот морален и физички интегритет. Тие секогаш мора да бидат заштитени и третирани со сочувство и без дискриминација.

2. Кога непријателот ќе се предаде или е надвор од борба, нелегално е да се убие или повреди.

3. Страната што го контролира конфликтот ќе се собере и ќе се грижи за болните и повредените. Медицинскиот персонал, установите, транспортерите и материјалите се исто така опфатени. Почитување е потребно за симболите на црвениот крст, црвената полумесечина и црвениот кристал, кои се симболи на таква заштита[19].

4. Почитување на нивниот живот, достоинство, лични права и убедувања им се должи и на борците и на цивилите кои биле заробени од непријателот. Тие ќе бидат заштитени од сите акти на насилство и одмазда. Тие ќе имаат право на помош и можност да комуницираат со своите роднини.

5. Секој ќе може да користи основна законска заштита. Никој не треба да биде одговорен за нешто што не го сторил[20]. Никој не смее да биде жртва на суров или понижувачки третман, физичка или ментална тортура или телесна казна.

6. Конфликтните страни и нивните вооружени сили немаат неограничен избор на тактики. Забрането е користење оружје или воени тактики што резултираат со непотребни жртви или претерано страдање.

---

[17] Каровска-Андоновска, Б., Јовановски, З., & Поповска Кочишка, В. (2019). *МЕЃУНАРОДНО ХУМАНИТАРНО ПРАВО ВОДИЧ ЗА ДИСЕМИНАТОРИ*. Црвен крст на Република Северна Македонија.

[18] British Red Cross. *International humanitarian law*. https://www.redcross.org.uk/about-us/what-we-do/protecting-people-in-armed-conflict/international-humanitarian-law.

[19] British Red Cross. *International humanitarian law*. https://www.redcross.org.uk/about-us/what-we-do/protecting-people-in-armed-conflict/international-humanitarian-law.

[20] British Red Cross. *International humanitarian law*. https://www.redcross.org.uk/about-us/what-we-do/protecting-people-in-armed-conflict/international-humanitarian-law.

7. За да се заштитат цивилите и нивниот имот, страните во војната секогаш мора да прават разлика помеѓу цивили и борци. Нападите врз цивили или цивилното население како целина се забранети. Нападите мора да бидат насочени само кон воени цели[21].

2.2. ИСТОРИСКИ РАЗВОЈ НА МЕЃУНАРОДНОТО ХУМАНИТАРНО ПРАВО

Францускиот републикански државник и историчар Адолф Тиер тргнал на дипломатска турнеја низ европските престолнини во октомври 1870 година за време на Француско-пруската војна, во обид да пронајде воени сојузници. Второто француско царство ја изгубило Битката кај Седан само еден месец претходно. „Против кого всушност се борите?“ го прашал Тиер познатиот германски историчар Леополд фон Ранке кога се сретнале во Виена. „Против Луј XIV“[22], одговорил Ранке, потсетувајќи се на бројните конфликти што францускиот монарх ги водел против германските територии два века претходно. Постојат трајни сеќавања на претходните конфликти. Тие се важен фактор за секој што е вклучен во решавањето на конфликти. Еден од најфрустрирачките проблеми на човештвото со векови е да се намали количината на насилство произведено во конфликтните зони со ублажување на страдањето на жртвите и создавање прифатливи упатства за завојуваните групи со сосема различни цели. Еден начин да се реши оваа дилема бил преку меѓународното хуманитарно право (МХП)[23]. Концептот на меѓународното хуманитарно право (МХП) почнал полека да се обликува во раната модерна ера. Сепак, помеѓу приближно 1860 и 1910 година, идејата за заштита на жртвите од конфликтот - позната како „Женевско право“ - постепено се одвојуваше од регулирањето на средствата и техниките на војната - позната како „Хашко право“. Со нивната регулаторна рамка на конференции и конвенции, државите беа првенствено одговорни за овој процес, иако посветените поединци и недржавните актери активни во движењето „мир преку право“ честопати играа значајни улоги. Сепак, појавата на МХП не беше неизбежна и често произлегуваше од спротивставени државни интереси кои се неутрализираа едни со други. Вреди да се одбележи дека терминот „меѓународно хуманитарно право“ (МХП) не се појави сè до 1953 година. Ова укажува дека посредниците за мир не се сметале себеси за лица кои работат под монолитно знаме на МХП и не мора да бидат за алтруистички цели на МХП

[21] British Red Cross. *International humanitarian law*. https://www.redcross.org.uk/about-us/what-we-do/protecting-people-in-armed-conflict/international-humanitarian-law.
[22] Baets, A. (2022). *The view of the past in international humanitarian law (1860–2020).*
[23] Baets, A. (2022). *The view of the past in international humanitarian law (1860–2020).*

покрај интересите на нивната држава (иако честопати позајмувале од јазикот на МХП за да ја унапредат својата поента)[24].

Историјата на МХП пред Првата Женевска конвенција од 1864 година е претежно црна (или барем сива) дупка. Хуманитарните напори изобилуваат во историјата пред 1864 година, но многу од нив малку се паметат. Историјата на хуманитаризмот пред 1864 година често се занемарува, со исклучок на спорадичните филозофски размислувања за воинствената природа на луѓето или церемонијалната референца на Вестфалскиот мир од 1648 година. Ова е точно дури и кога се игнорираат иницијативите кои не се концентрирале на намалување на војувањето, како што е укинувањето на ропството. Историјата на МХП може да се подели, во извесна смисла, на два периода: пред и по Анри Динан, човекот кој ја инспирирал Првата Женевска конвенција. Поголемиот дел од современите публикации на МХП не го вклучуваат значително хуманитаризмот пред 1864 година[25]. Дури и писатели од околу 1870 година, како Карл Лудер и Густав Мојние, претпочитале да ги истакнат значајните напредоци од 1864 година кога дискутирале за подалечни епохи. Бидејќи нагласува хуманитарни достигнувања направени по 1864 година, оваа анализа може да биде пристрасна дури и кога има долгорочна перспектива. Сепак, усвојувањето на Првата Женевска конвенција во 1864 година се смета за пресвртница во историјата на МХП. Кога Тиер првпат се сретнал со Ранке во 1870 година, напредокот во областа на МХП имал каденца на поворка. Препораките за МХП на конференцијата во Брисел во 1874 година биле засенети од Француско-пруската војна по раните триумфи од 1864 година. И покрај рационалната природа на овие препораки, самитот во Брисел бил неуспех. Пред идеите конечно да бидат вклучени во новото законодавство во Хаг во 1899 година, ќе поминат уште 25 години. Ретроспективно, Брисел е веројатно најуспешната неуспешна конференција досега, бидејќи Хашките прописи, клучна компонента на Хашките конвенции, сè уште се во сила денес. Од 1899 година, собрана е извонредна збирка обичаи и конвенции на МХП и напишани се бројни проницливи проценки за сите нивни аспекти. Затоа, можеме да тврдиме дека многу од неговите елементи по 1864 година се темелно истражени ако ја толкуваме историјата на МХП како развој на настани поврзани со МХП или како развој на концепти поврзани со МХП. Сепак, перспективата на МХП за минатото е интересен исклучок. Времето, меморијата и историјата се трите индикации што ја сочинуваат димензијата на минатото.

[24] Baets, A. (2022). *The view of the past in international humanitarian law (1860–2020).*
[25] Baets, A. (2022). *The view of the past in international humanitarian law (1860–2020).*

Женевските конвенции од 1864, 1906, 1929 и 1949 година, како и Дополнителните протоколи од 1977 и 2005 година, Хашките конвенции и прописи од 1899 и 1907 година, Римскиот статут на Меѓународниот кривичен суд (МКС) од 1998 година и Студијата за обичајно право на Меѓународниот комитет на Црвениот крст (МКЦК) од 2005 година, која идентификува 161 правило на обичајно МХП. Дополнителните извори ги вклучуваат истакнатите коментари за секој од овие традиционални и обичајни инструменти, или напишани во времето на усвојување или потоа[26].

Основата на меморијата и историјата е времето. Според различните импликации на основните правни концепти, особено оние што се однесуваат на кривичното право, перспективата на МХП за времето може да се стесни и прошири. Неретроактивноста, концепт што претходи на МХП, е примарното временско ограничување на МХП. Анселм фон Фојербах го развил концептот во 1801 година, а за прв пат бил споменат во Уставот на Соединетите Американски Држави од 1789 година и Декларацијата за правата на човекот и граѓанинот од 1789 година. На Фојербах му се припишува измислувањето на изразот nullum crimen, nulla poena sans praevia lege, што значи „нема злосторство, нема казна без претходен закон“[27]. Иако неретроактивноста е принцип на општото право, формулата на Фојербах сугерира дека нејзината најзначајна употреба е во кривичното право. Таа кривична компонента е веројатно причината зошто принципот не се појавил истакнато во МХП сè до 1945 година, кога бил основан Меѓународниот воен трибунал во Нирнберг за да се справи со казнувањето на воените злосторници. Всушност, овој Трибунал брзо беше обвинет за примена на ретроактивна правда кога ги судеше нацистичките воени злосторници врз основа на нови злосторства (злосторства против човештвото и злосторства против мирот) и постојни злосторства (воени злосторства). Трибуналот одговори на ова обвинение на два начина: прво, во својата повелба изјави дека ќе ги казнува злосторствата против човештвото „без разлика дали се извршени со кршење на домашното право на земјата каде што се извршени“. Второ, во својата пресуда тврдеше дека неговата повелба е „израз на меѓународното право што постоело во времето на неговото создавање“ и дека „поединците имале меѓународни должности што ги надминувале националните обврски за послушност наметнати од поединечната држава“[28]. Дополнително, наведе дека „доказите поврзани со воените злосторства се огромни, по својот обем и детали“ во однос на воените злосторства конкретно извршени од нацистички воени злосторници. Сепак, вистина е дека воените злосторства се извршени во обем што никогаш не е забележан во воената историја. Со други

[26] Baets, A. (2022). *The view of the past in international humanitarian law (1860–2020).*
[27] Baets, A. (2022). *The view of the past in international humanitarian law (1860–2020).*

[28] Baets, A. (2022). *The view of the past in international humanitarian law (1860–2020).*

зборови, Трибуналот тврдеше дека Хашките конвенции од 1907 година и Женевските конвенции од 1929 година го добиле статусот на обичајно меѓународно право што се однесува на сите држави, без разлика дали биле страни на Хашката и Женевската конвенција, до 1939 година, годината кога започнала неговата надлежност ratione temporis. Затоа, Трибуналот тврдеше дека не го прекршил принципот на неретроактивност при решавањето на нацистичките злосторства, бидејќи делата го прекршиле претходно постоечкото обичајно меѓународно право. Постојаниот суд за меѓународна правда (светскиот суд од 1921 до 1946 година) и неговиот наследник, Меѓународниот суд на правдата (МСП), го признале „меѓународниот обичај“[29] како еден од изворите на меѓународното право.

Временскиот период е ограничен со принципот на неретроактивност. Надлежноста на МКС е проспективна, а не ретроактивна, додека надлежноста ratione temporis на Нирнбершкиот трибунал датира од 1939 година - шест години пред неговото основање. Сепак, временскиот ограничувачки концепт на неретроактивност доби неочекуван опсег од поврзаноста со меѓународното обичајно право. Хашката и Женевската конвенција имаа де факто временски опсег од најмалку четири децении (1899 до 1939 година) бидејќи беа применливи како меѓународно обичајно право во 1939 година[30]. Сеќавањата на преживеаните се предизвикани од агонизирачките празнини предизвикани од смртта и уништувањето за време на војната. Всушност, оние што загинале во конфликт се наоѓаат на спојот помеѓу минатото и сегашноста: тие сè уште се присутни на значаен начин (како остатоци), генетски (како потомци), физички (како наследства) и биографски (како животни наративи). Начинот на живот на нивните претходници е доведен во сеќавање поради уништувањето на нивните материјални и нематеријални креации, или наследство. Со други зборови, перспективата на МХП за сеќавањето е информирана од основните портали кон сеќавањето што ги претставуваат мртвите луѓе и културното наследство. Оваа блиска врска помеѓу починатите и културните средства како носители на сеќавањето беше објаснета во неодамнешен документ за политиката на МКС. Многу погребни обреди се дел од нематеријалното наследство на заедницата, а многу спомен-обележја за починатите се историски обележја сами по себе. Во трудот, исто така, се објаснува како елиминацијата на луѓето кои пренесуваат култура (лидери, стари лица, жени) или ја примаат (деца) ги поткопува механизмите за справување со тешка траума и честопати претставува доказ за

[29] Baets, A. (2022). *The view of the past in international humanitarian law (1860–2020).*
[30] Baets, A. (2022). *The view of the past in international humanitarian law (1860–2020).*

свирепи злосторства, како и неможноста за пристап до свети места, извршување традиционални погребни ритуали или прославување на традиционални празници[31].

Уште на почетокот, составувачите на договорот за МХП се обидоа да решат три прашања што беа предуслови за собирање информации за жртвите на војната со цел да се напишат нивните животни приказни: како да се спречи исчезнувањето на воените заробеници и мртвите за време на хаосот на битката; како да се репатрираат тестаменти, пари, сентиментални предмети и други предмети пронајдени кај мртвите; и како да се одговори на потребата на семејствата да добијат проверени информации за тоа каде се наоѓаат мртвите и во нивните и во непријателските земји. За да се решат овие загрижености, кои сега колективно се нарекуваат „право на вистината“, мораше да се воспостави инфраструктура за документација во често хаотични услови. МКЦК веднаш виде колку е важно да се собираат и споделуваат информации и артефакти, а истовремено да се заштитат од злоупотреба. МКЦК создаде информативно биро за воени заробеници уште во 1870 година, за време на Француско-пруската војна. Оттогаш, тоа се нарекува под неколку имиња, како што се Централната агенција за трасирање во 1960 година и Меѓународната агенција за воени заробеници во 1914 година[32]. Податоци за милиони воени заробеници и мртви се собираа и споделуваа со текот на годините, особено за време на Светските војни. Ова е витална услуга бидејќи земјите разурнати од војни секогаш се борат со расцепкани архиви и неорганизирани администрации. Женевските конвенции од 1929 година наложија создавање на Централна агенција за информации во врска со воените заробеници, како и официјални национални информативни бироа и служби за регистрација на гробови во земјите погодени од конфликти, во согласност со концептот на истражни канцеларии наведени во Хашките конвенции од 1899 и 1907 година. Делегатите на МКЦК почнаа да ги следат луѓето на терен со посета на логори и затвори по Првата светска војна. За време на Втората светска војна и бројните повоени конфликти и трагедии, беше вклучена и Централната агенција за информации во врска со воените заробеници. Архивите што МКЦК ги одржува од своето основање во 1863 година и неговото списание, „Меѓународниот преглед на Црвениот крст“, кое сè уште се издава денес по повеќе од 150 години, дополнително ја истакнуваат единствената документарна свест на организацијата. Со текот на годините, МКЦК мораше внимателно да воспостави рамнотежа помеѓу приватноста на жртвите и доверливоста на своите мисии и транспарентноста потребна за истражувачките податоци. Во 2007 година, архивите на Меѓународната агенција за воени

[31] Baets, A. (2022). *The view of the past in international humanitarian law (1860–2020).*
[32] Baets, A. (2022). *The view of the past in international humanitarian law (1860–2020).*

заробеници од 1914 до 1923 година беа додадени во Регистарот на сеќавање на светот на УНЕСКО. Меѓународната организација за бегалци (1948–51), Високата комисија на сојузниците за окупирана Германија (1951–55), МКЦК (1955–2012) и Меѓународната комисија (2013–денес) ја поддржаа Меѓународната служба за барање, која беше основана во Бад Аролзен во 1948 година. Собирањето податоци за затворениците за време на Втората светска војна започна во 1943 година под покровителство на сојузничките власти. Во 2013 година, ова дело беше вклучено во Регистарот на сеќавање на светот на УНЕСКО; во 2019 година, беше преименувано во Архиви на Аролзен - Меѓународен центар за нацистичко прогонство. Оваа компилација на информации за нацистичките концентрациони и логори за истребување од 1933 до 1945 година е неспоредлива[33].

Сепак, помеѓу 1983 и 2006 година, архивата беше критикувана поради нејзината изолација и слаба достапност. Потребно беше време за да се врати рамнотежата на спротивставените интереси. За разлика од починатите и исчезнатите, терминот „исчезнати“ се однесува исклучиво на една одредена кривична подкатегорија на исчезнатите: лица кои исчезнале по непријавено киднапирање. Во 1945-1946 година, Нирнбершкиот трибунал ја испитал практиката на присилни исчезнувања според категориите злосторства против човештвото и воени злосторства. Ова се случило првенствено во контекст на Декретот „Ноќ и магла“[34] од 1941 година, кој наложил оние кои се спротивставувале на нацизмот да бидат или погубени или тајно исчезнати со специфична цел да ги заплашат своите семејства и другите. Нирнбершкиот суд забележал дека оваа директива ја крши заштитата на семејните права од Хашките регулативи и претставува терористичка тактика. Исчезнувањата станале широко распространети во Гватемала почнувајќи од 1966 година, а наскоро се проширале низ цела Латинска Америка. Сепак, концептуализација на феноменот нема да биде можна сè додека Генералното собрание на ОН не донесе резолуција во 1978 година[35]. Оваа резолуција за исчезнувањата алудира на претходното искуство на МКЦК: општата одредба за исчезнатите лица. Интересно е што не се споменува поголемата категорија на исчезнати лица.

Пристрасноста може да го попречи проучувањето на перспективата на МХП за минатото. Познавањето на тоа како се одвивале работите може да ги искриви перцепциите за тоа што луѓето знаеле во клучниот момент од нивните постапки (феномен познат како пристрасност од ретроспектива). Минатото може да се претстави како развој што неизбежно води до сегашната триумфална ситуација (телеолошка пристрасност) или како

[33] Baets, A. (2022). *The view of the past in international humanitarian law (1860–2020).*
[34] Baets, A. (2022). *The view of the past in international humanitarian law (1860–2020).*

[35] Baets, A. (2022). *The view of the past in international humanitarian law (1860–2020).*

низа настани водена од апстрактен протагонист познат како МХП (пристрасност на агенцијата). Дополнително, модерните идеи и вредности можат нелегално да се пренесат во минатото (анахронистичка заблуда).

2.3. ИЗВОРИ НА МХП: ДОГОВОРИ, ОБИЧАЈНО ПРАВО И СУДСКИ ОДЛУКИ

Договорите, обичајното право и судските пресуди се главните комплементарни извори од кои меѓународното хуманитарно право го добива својот авторитет и нормативна рамка. Четирите Женевски конвенции од 1949 година и нивните Дополнителни протоколи од 1977 година, кои ја кодифицираат заштитата на цивилите, воените заробеници и повредените борци во меѓународни и немеѓународни вооружени конфликти, се меѓу најформалните извори на меѓународното хуманитарно право. Женевските конвенции од 1949 година и Дополнителните протоколи од 1977 година сега ги вклучуваат фундаменталните идеи на меѓународното хуманитарно право. Заедно, овие текстови ги формираат основните принципи на меѓународното хуманитарно право (МХП), кои повремено се надополнуваат со друго договорно право, како што се конвенциите што забрануваат употреба на одредено оружје, како и[36]:

1. Првичната Женевска конвенција за подобрување на статусот на повредените војници на бојните полиња беше усвоена во 1864 година кога швајцарската влада, охрабрена од петте основачки членки на МКЦК, ја свика Дипломатската конференција од 1864 година. Втора дипломатска конференција беше свикана и одржана во Женева од 22 април до 12 август 1949 година, како резултат на политичките притисоци предизвикани од масовните злосторства од Втората светска војна. Женевската конвенција од 1864 година и другите претходнопостоечки концепти на МХП беа проширени и подобрени за време на овој состанок во 20 век и беа реорганизирани во четирите Конвенции од 1949 година.

2. Конвенција за подобрување на здравјето на болните и повредените воени лица на бојните полиња. (Конвенција од Женева I) Женева 1 е продолжение на оригиналната Женевска конвенција од 1864 година и служи за заштита на луѓето кои се надвор од борба (hors de combat). Борците и неборците се дефинирани со Женевската конвенција 1. Во контекст на вооружени конфликти, таа им дава на овие класи одредени права и обврски. 2. Исто така, дискутира за грижата за повредените лица, го заштитува медицинскиот

[36] Denzongpa, M. (2017). *International humanitarian law – An overview*. Legal Research Development: An International Refereed e-Journal

персонал, ја истакнува улогата на МКЦК и другите хуманитарни организации во однос на борците и цивилите и јасно ги истакнува одговорностите на учесниците во конфликтот.

3. Конвенција за помош на воен персонал кој е болен, повреден или бродоломник на море. (Конвенција од Женева II) Заштитата наведена во Женева I се применува на контекстот и условите на морето во Женева II[37]. Особено, Женева II ја вклучува категоријата бродоломници за заштита на класи на болни и ранети и ги применува правата признати во Женева I на поморските сили. Женева II, исто така, воспоставува заштита за неутрални бродови за медијален транспорт.

4. Конвенцијата за постапување со воени заробеници. (Конвенција од Женева III) Два фундаментални принципи на Женева III се следниве: прво, воените заробеници не можат да бидат судени само за учество во непријателства. Второ, од моментот кога се под власт на нивните противници до нивното ослободување и распределба по завршувањето на непријателствата, воените заробеници мора да бидат третирани хумано.

5. Конвенцијата што се однесува на заштитата на цивилите за време на конфликт. (Конвенција од Женева IV) Цивилите што живеат во области под непријателска воена окупација и контрола се заштитени со Женева IV. Заштитата што не е опфатена со претходните меѓународни договори е обезбедена со оваа конвенција. Таа ги наведува заштитните мерки што им се обезбедуваат на цивилното население за време на вооружен конфликт и утврдува упатства за тоа како треба да се третираат цивилите и околностите во кои тие можат да бидат погребани[38].

6. Други конвенции и Хашкото право Дополнителните протоколи од 1977 година ги рекодификуваат многу од принципите на Хашките договори и декларации што се однесуваат на средствата и методите на војување. Конвенциите на ОН од 1980 година за конвенционално оружје и Конвенцијата од Отава од 1997 година за забрана на противпешадиски мини се два примери на договори што се однесуваат на одредено оружје или методи на борба, покрај овие општи принципи што се однесуваат на сите методи и средства за војување. Обврските на окупаторска територија се наведени во Хашките прописи, кои се додадени на Хашките договори што се однесуваат на законите и обичаите на војување на копно од 1899 и 1907 година[39]. Член 154 од Женева IV наведува дека, во однос на окупаторските сили обврзани со Хашките конвенции, одредбите од Женева IV се

[37] Denzongpa, M. (2017). *International humanitarian law – An overview*. Legal Research Development: An International Refereed e-Journal
[38] Denzongpa, M. (2017). *International humanitarian law – An overview*. Legal Research Development: An International Refereed e-Journal
[39] Denzongpa, M. (2017). *International humanitarian law – An overview*. Legal Research Development: An International Refereed e-Journal

дополнителни на членовите 1 и 2 од Хашките прописи, иако Женева IV содржи и правила што се однесуваат на правото на окупација и третманот на цивилите под окупација. Како резултат на тоа, Хашките стандарди продолжуваат да се применуваат при дефинирање на обврските на окупаторските нации.

7. Меѓународно хуманитарно право по обичај Обичајното хуманитарно право, или некодифицирано, но правно применливо меѓународно право, е уште еден извор на МХП. Еден принцип мора да потекнува од два извора за да се смета за норма на обичајното меѓународно право: прво, државни практики кои се широко и доследно почитувани; и второ, овие практики мора да се почитуваат од чувство на правна обврска или мислење јурис, а не само како прашање на политика. Принципот на разликување, кој им наложува на државите-страни во конфликт да прават разлика помеѓу борци и неборци, како и помеѓу цивилни објекти и легитимни воени цели, е уште еден аспект на обичајното меѓународно право што е воспоставен и од државната пракса и од мислење јурис. Четирите Женевски конвенции се исклучок од оваа општа норма, бидејќи повеќето научници за меѓународно право ги гледаат како израз на обичајното меѓународно право поради огромниот број на држави-страни и широкото прифаќање на најголемиот дел од нивните принципи[40].

Одредени оружја и техники на конфликт се дополнително регулирани со регионални договори и специјализирани конвенции, како што се: Конвенцијата за одредено конвенционално оружје и Конвенцијата за хемиско оружје. Спротивно на тоа, обичајното меѓународно право се применува на меѓународно ниво, дури и за влади кои не се страни во релевантните договори, и вклучува прописи кои произлегуваат од конзистентна државна пракса заедно со чувство на правна должност (opinio juris). Општо е прифатено дека некои принципи, како што се разликата помеѓу борците и цивилите, пропорционалноста и забраната за непотребно страдање, се вообичаени и задолжителни за сите страни вклучени во конфликт. Конечно, судските и трибуналните пресуди - како што се оние од Меѓународниот суд на правдата (МСП), Меѓународниот кривичен трибунал за поранешна Југославија (МКТЈ) и Меѓународниот кривичен трибунал за Руанда (МКТР) - се клучни за воспоставување преседани, толкување и разјаснување на примената на нормите на МХП и доделување кривична одговорност за прекршувања. Кога се комбинираат, овие извори создаваат силна правна рамка што ги насочува непријателствата и служи како основа за одговорност во вооружени конфликти, вклучително и сложени околности, како што е сириската граѓанска војна.

[40] Denzongpa, M. (2017). *International humanitarian law – An overview*. Legal Research Development: An International Refereed e-Journal

1. ДОГОВОРНО ПРАВО

Четирите Женевски конвенции од 1949 година се применливи во меѓународни вооружени конфликти. Еден член – заедничкиот Член 3 – се применува конкретно во немеѓународен вооружен конфликт. Сите 196 држави се страни на четирите Женевски конвенции од 1949 година, што ги прави универзални. Како одговор на развојот на нови методи на борба, Дополнителниот протокол I од 1977 година ги потврди постојните правила во меѓународните вооружени конфликти и додаде дополнителни[41]. Исто така, бидејќи повеќето конфликти по Втората светска војна биле немеѓународни, државите одлучија да ги дополнат правилата од заедничкиот Член 3 со поразвиена рамка за заштита на луѓето што страдаат од последиците од немеѓународен вооружен конфликт со усвојување на Дополнителниот протокол II од 1977 година. За да се реши проблемот со погрешно толкувањето на признатите симболи (црвениот крст и црвената полумесечина) во некои ситуации како да имаат религиозни, културни или политички призвуци и да не се признаваат како неутрални уникатни ознаки, државите усвоија нов дополнителен инструмент во 2005 година[42]. Дополнително Амблемот од црвен кристал, кој беше додаден со Протоколот III, обезбедува исто ниво на заштита како и амблемите на црвениот крст и црвената полумесечина. Бројни договори и други правни документи се занимаваат со прашања поврзани со водењето непријателства и заштитата на цивилното население, покрај четирите Женевски конвенции од 1949 година и нивните три Дополнителни протоколи од 1977 и 2005 година. Тие вклучуваат прописи што се однесуваат или на немеѓународен вооружен конфликт, меѓународен вооружен конфликт или и на двете (прашањата вклучуваат употреба на одредено оружје, заштита на културните добра, заштита на децата и гонење и казнување на кривични дела)[43].

2. ОБИЧАЈНО ПРАВО

Збир на прописи што државите ги сметаат за извршни според меѓународното право е познат како обичајно право. Практиките на државите (вклучувајќи јавни извештаи за воени операции и други официјални записи, воени прирачници, национално законодавство и судска пракса) се користат за идентификување на овие прописи. Овие прописи, кои се признаваат како закони, мора да се одвојат од дејствијата што државите не ги сметаат за

[41] ICRC. *THE MAIN SOURCES OF INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW*. https://www.icrc.org/sites/default/files/document/file_list/handout_2_the_main_sources_of_international_humanitarian_law.pdf

[42] ICRC. *THE MAIN SOURCES OF INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW*. https://www.icrc.org/sites/default/files/document/file_list/handout_2_the_main_sources_of_international_humanitarian_law.pdf

[43] ICRC. *THE MAIN SOURCES OF INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW*. https://www.icrc.org/sites/default/files/document/file_list/handout_2_the_main_sources_of_international_humanitarian_law.pdf

потребни (како што се дејствија преземени од политика, а не од какво било чувство на правна одговорност). Одредени недостатоци во заштитата што им ја дава договорното право на жртвите од вооружен конфликт може да се пополнат со обичајно право[44].

1. Одредени држави не ратификуваат одредени договори (како што се Дополнителните протоколи или специфичните договори за оружје), што доведува до овие празнини. (Во вооружени конфликти во кои учествува коалиција на држави кои имаат различни должности засновани на договори, бидејќи не ги ратификувале сите исти договори, обичајното право може да ги претставува оние правила што ги делат сите членови на коалицијата. Во овој случај, конвенционалните норми на ангажман би можеле да се изготват користејќи го обичајното право како основа. Или кога:

2. Договорното право е лишено од специфични упатства во врска со специфични прашања од немеѓународен вооружен конфликт. Ова е точно кога станува збор за тоа како се спроведуваат непријателствата (воени цели, неселективни напади, пропорционалност, подготовки за напад), одбрана на новинари, хуманитарна помош и други области, како што е примената на хуманитарното право. Уште еднаш, бидејќи практиката произведе значителен број обичајни правила кои се посложени од често поедноставните одредби во Дополнителниот протокол II од 1977 година, обичајното право може да ја пополни празнината[45].

За разлика од националните правни системи, кои имаат централизирано законодавство, меѓународното право функционира во посебна средина. Наместо тоа, ги црпи своите правила и принципи од неколку различни извори. Рамката што ги регулира интеракциите меѓу владите, меѓународните организации, а повремено и луѓето на меѓународната сцена, е формирана од овие извори земени заедно. Секој што го изучува меѓународното хуманитарно право мора да ги разбере овие извори бидејќи тие даваат увид во создавањето, развојот и функционирањето на меѓународно-правните обврски.

За разлика од националните правни системи, кои имаат централизирана законска власт, меѓународното право функционира во посебна средина. Наместо тоа, ги црпи своите правила и принципи од неколку различни извори. Рамката што ги регулира интеракциите меѓу владите, меѓународните организации, а повремено и луѓето на меѓународната сцена, е

---

[44] ICRC. *THE MAIN SOURCES OF INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW*. https://www.icrc.org/sites/default/files/document/file_list/handout_2_the_main_sources_of_international_humanitarian_law.pdf

[45] ICRC. *THE MAIN SOURCES OF INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW*. https://www.icrc.org/sites/default/files/document/file_list/handout_2_the_main_sources_of_international_humanitarian_law.pdf

формирана од овие извори земени заедно. Секој што го изучува меѓународното хуманитарно право мора да ги разбере овие извори бидејќи тие даваат увид во создавањето, развојот и функционирањето на меѓународните правни обврски. Член 38(1) од Статутот на Меѓународниот суд на правдата (МСП), кој ги наведува главните извори што Судот ќе ги користи при решавање на спорови, дава основа за дефинирање на изворите на меѓународното право. Овие извори сега се широко признати како најсигурно место за почеток при утврдување на обврските според меѓународното право. Писмените договори меѓу владите што создаваат правно извршни упатства и обврски се нарекуваат договори. Тие се најдефинитивниот извор на меѓународни правни обврски и најјасната манифестација на согласноста на државите во меѓународното право. Конвенциите, протоколите, пактите, повелбите и пактовите се само неколку од имињата дадени на договорите, но сите тие воспоставуваат јасни правни обврски меѓу страните учеснички. Виенската конвенција за договорно право, Женевските конвенции и Повелбата на Обединетите нации се неколку примери. Договорите се особено важни поради нивната детаљност и јасност. За разлика од другите извори на меѓународно право, договорите јасно ги дефинираат должностите на кои страните се обврзале. Тие се клучни во општество без централизирани механизми за спроведување поради нивната јасност. Обично, постои утврдена постапка за изготвување договори:

- Преговори: државите се справуваат со своите различни интереси и грижи додека дебатираат и го изработуваат текстот на договорот;
- Усвојување: конечната формулација на договорот се согласува од страна на владите учеснички;
- Потпис: државите го означуваат своето прво одобрување на пактот со неговото потпишување;
- Ратификација: преку внатрешни процеси, државите формално ја потврдуваат својата согласност да бидат обврзани со договорот;
- Влегување во сила: откако ќе бидат исполнети однапред одредените услови - обично минимален број ратификации - договорот станува правнообврзувачки.

Договорните односи се регулирани со концептот pacta sunt servanda (договорите мора да се зачуваат), кој им наложува на владите да ги извршуваат своите договорни должности со добра намера. Член 26 од Виенската конвенција за договорно право ја кодифицира оваа идеја. Обичајното меѓународно право претставува втор главен извор на меѓународното право. Се развива од конзистентната практика на државите, придружена со нивното верување дека таквата практика е законски потребна (позната како opinio juris). За

разлика од договорите, обичајното право се јавува органски преку однесувањето на државите, а не преку експлицитни писмени договори.

Два елементи се неопходни за воспоставување правило на обичајното меѓународно право:

- Државна практика: широкораспространето и конзистентно однесување на државите во нивните меѓународни односи;
- Opinio juris: Верувањето на државите дека нивната практика произлегува од законска обврска, а не од погодност, учтивост или традиција. Со неколку исклучоци за „упорни приговорници“ кои континуирано отфрлаат норма за време на нејзината изградба, обичајното меѓународно право ги обврзува сите влади, дури и оние кои не се согласиле изрично со неа. Оваа карактеристика го издвојува обичајното право од договорите, кои обично ги обврзуваат само вклучените страни. Дипломатскиот имунитет, забраната за тортура и принципот на непротерување - кој забранува враќање на бегалците во областите каде што се прогонувани - се неколку примери на обичајно меѓународно право.

Овие принципи служат за неколку важни функции:

- Пополнување на празнини: спречуваат non liquet (отсуство на применливо право) во меѓународните спорови;
- Помош за толкување: помагаат во толкувањето на договорните одредби и обичајните норми;
- Алатка за развој: придонесуваат за прогресивен развој на меѓународното право;

Примерите вклучуваат добра намера, res judicata (прашања што веќе се решени од надлежен суд не можат повторно да се судат), estoppel (забрана за спротивставување на сопствената претходна позиција на штета на друг) и пропорционалност.

Покрај примарните извори, меѓународното право признава помошни методи за воспоставување правни прописи кои, иако не создаваат право сами по себе, помагаат во идентификувањето и толкувањето на постоечките правни стандарди.

Иако тие се правнообврзувачки само за страните вклучени во одреден случај, пресудите од меѓународните судови и трибунали имаат огромно влијание врз тоа како се развива и толкува меѓународното право. Судските пресуди се „дополнителни средства за утврдување на правните правила“, според Статутот на МСП.

Меѓу значајните меѓународни судови чии пресуди влијаат врз меѓународното право се:

- Главен суд на Обединетите нации е Меѓународниот суд на правдата (МСП);

- МКС, или Меѓународниот кривичен суд: одлучува за случаи што вклучуваат воени злосторства, злосторства против човештвото и геноцид;
- Меѓународниот трибунал за правото на морето (МТПМ) ги решава несогласувањата околу тоа како треба да се толкува и применува Конвенцијата на ООН за правото на морето;
- Регионалните судови го вклучуваат Меѓуамериканскиот суд за човекови права и Европскиот суд за човекови права.

Судовите редовно се потпираат на претходни пресуди за да промовираат конзистентност и предвидливост, иако меѓународното право изрично не го признава преседанот (stare decisis) како обврзувачки. На пример, МСП ретко отстапува од своите претходни одлуки без силно оправдување. Важноста на одлуките и резолуциите на меѓународните организации како можни извори на меѓународни правни одговорности се зголеми со нивниот раст. Договорот за основање на организацијата и посебните овластувања дадени на нејзините тела за донесување одлуки одредуваат дали овие одлуки се правно извршни. На пример, сите земји-членки на ООН се обврзани со резолуциите донесени од Советот за безбедност на ООН во согласност со Поглавје VII од Повелбата на ООН. Во слична смисла, авторитетните толкувања на договорите на СТО се утврдуваат со одлуки донесени од Телото за решавање на спорови на Светската трговска организација.

2.4. РАЗЛИКА ПОМЕЃУ МЕЃУНАРОДНИ И НЕМЕЃУНАРОДНИ ВООРУЖЕНИ КОНФЛИКТИ

Постојат значајни последици за меѓународниот правен систем кога сценаријата за вооружен конфликт се категоризираат со користење на стандардите на меѓународното хуманитарно право. Државите вклучени во воени војни, особено, ќе имаат обврски и права што не се применуваат надвор од вооружените конфликти. Вооружените конфликти спаѓаат во две категории според меѓународното хуманитарно право: меѓународно и немеѓународно. Не постои друг вид вооружен конфликт според меѓународното хуманитарно право, и покрај моменталните предизвици за правната разлика помеѓу немеѓународните и меѓународните вооружени војни[46].

- *Меѓународен вооружен конфликт*

Според Заедничкиот член 2 од Женевските конвенции од 1949 година, „сите случаи на објавена војна или каков било друг вооружен конфликт што може да произлезе помеѓу две

[46] RULAC. *Classification of armed conflicts*. https://www.rulac.org/classification#collapse2accord.

или повеќе високи договорни страни“[47] претставуваат традиционална форма на меѓународен вооружен конфликт. Затоа, одредбите од Женевските конвенции од 1949 година и оние од АР I (доколку засегнатите држави се страни во нив, или одредени правила станале вообичаено меѓународно право) ќе се применуваат секогаш кога вооружените сили на две држави се вклучени во непријателства. Како што е потврдено од сегашната борба меѓу Ирак и САД и нивните сојузници, меѓународните вооружени конфликти не исчезнале од светот, и покрај доминацијата на немеѓународните вооружени конфликти во модерното време. На пример, САД тврдат дека заробените талибански сили не биле подобни за статус на воен заробеник бидејќи режимот на талибанците не бил признаен како легитимна влада на Авганистан, ослободувајќи ги САД од нејзините обврски според Третата Женевска конвенција во врска со заштитата на воените заробеници. Сепак, ова тврдење подоцна беше повлечено. Всушност, Женевската конвенција и АР I се применливи без оглед на тоа дали одреден режим или дури и држава е признаен. Дури и ако не е признаена од сите или од мнозинството држави, државен ентитет што ги ратификувал Женевските конвенции или АР I и е вклучен во меѓународен вооружен конфликт треба да се смета за страна во конфликтот во смисла на Женевските конвенции и АР I ако барем привремено престанал да постои како посебен независен ентитет. Ова е во согласност со практиката на Швајцарскиот федерален совет, кој е складиште на Женевските конвенции и нивните Дополнителни протоколи. Тој веќе го призна пристапувањето на Германија, Кореја и Виетнам, три одделени нации кои не се признаваа меѓусебно[48]. Швајцарскиот федерален совет би одбил да ги информира другите држави-страни за пристапувањето само во специфични околности, како на пример кога државен ентитет не е признаен од ниедна друга држава и не може да се смета дека има доволен суверенитет, како што беше случајот со пристапувањето на ПЛО кон Женевските конвенции и Дополнителните протоколи како легитимен претставник на Палестина. Сериозноста на глобалната вооружена војна е второ прашање. Интензитетот и времетраењето на меѓународниот вооружен конфликт се ирелевантни, за разлика од околностите околу немеѓународните вооружени конфликти. Женевските конвенции и АР I теоретски можат да бидат активирани од еден граничен инцидент, соборување на воен авион или мал поморски конфликт. Затоа, Женевските конвенции и АР I се применливи за секоја употреба на сила помеѓу две или повеќе држави[49]. Понатаму, не е ни суштинско

[47] Verhoeven, S. (2007). *International and non-international armed conflicts* (Working Paper No. 107). Institute for International Law.
[48] Verhoeven, S. (2007). *International and non-international armed conflicts* (Working Paper No. 107). Institute for International Law.
[49] Verhoeven, S. (2007). *International and non-international armed conflicts* (Working Paper No. 107). Institute for International Law.

значење меѓународниот вооружен конфликт да биде вооружен, како на пример кога една држава воено ја окупира територијата на друга држава без отпор од другата држава или кога државите објавуваат војна една на друга без да се вклучат во вистинска вооружена борба.

- *Немеѓународни вооружени конфликти*

Традиционалните форми на немеѓународни вооружени конфликти се одвиваат помеѓу владини вооружени сили и бунтовнички фракции или помеѓу различни вооружени групи во рамките на една држава без вклучување на ОН или друга држава. Најраспространетите воени конфликти денес се немеѓународните, кои често се обележани со голем број цивилни жртви и брутално однесување од страна на спротивставените сили. Понатаму, меѓународното хуманитарно право не ги опфаќа доволно овие конфликти[50]. Женевските конвенции од 1949 година ги опфаќаат немеѓународните вооружени конфликти само во еден член, Заеднички член 3, додека АП II, кој треба да го прошири режимот наведен во Заедничкиот член 3, е ограничен, има висок праг и не е ратификуван од сите држави. Оттука, Заедничкиот член 3 останува основа на сите немеѓународни вооружени конфликти и понекогаш се смета за мини-конвенција во рамките на Женевските конвенции од 1949 година.

- *Заеднички член 3*

Заедничкиот член 3 е неверојатно двосмислен бидејќи само се однесува на немеѓународни вооружени конфликти без да даде никаков опис. Затоа, одвојувањето на немеѓународна вооружена војна од внатрешни немири или организирано насилно бандитство нема секогаш да биде едноставно. За време на Конференцијата во 1949 година беа изнесени неколку критериуми за јасно дефинирање на поимот, но ниту еден од нив не беше зачуван. Понатаму, државите често одбиваат да признаат дека на нивна територија се одвива вооружен конфликт, бидејќи тоа може да биде политички контроверзно. Како резултат на тоа, државите одбиваат да го класифицираат тековниот конфликт во нивните граници како немеѓународен вооружен конфликт, карактеризирајќи го насилството само како домашни нарушувања, превирања, немири и слично. Сепак, Заедничкиот член 3 беше револуционерен на почетокот бидејќи ги намали стандардите за сериозност и интензитет што меѓународното хуманитарно право претходно ги бараше во случаи на граѓанска војна со автоматска примена на него на немеѓународни вооружени конфликти, без оглед на признавањето на воинственоста од страна на државите[51]. Понатаму, Заедничкиот член 3 еволуираше како еден од клучните елементи на Женевските конвенции од 1949 година и на

[50] Verhoeven, S. (2007). *International and non-international armed conflicts* (Working Paper No. 107). Institute for International Law.
[51] Verhoeven, S. (2007). *International and non-international armed conflicts* (Working Paper No. 107). Institute for International Law.

меѓународното хуманитарно право воопшто. Меѓународниот суд на правдата пресуди дека оваа клаузула е основен стандард кој, покрај посложените прописи што ги регулираат меѓународните вооружени конфликти, треба да се земе предвид како еден од основните принципи на човештвото. Некои автори дури доаѓаат до заклучок дека jus cogens го вклучува Заедничкиот член 3. И покрај неговото неоспорно значење, тој е важен само кога има вооружен конфликт и сè уште е нејасно дали и кога насилството во една држава се квалификува како немеѓународен вооружен конфликт поради недостаток на дефиниција и олабавување на претходно потребните услови. За да се направи разлика помеѓу немеѓународен вооружен конфликт и домашни немири и немири, практиката создаде критериуми за дефинирање на границите на Заедничкиот член 3. Овие критериуми не се однесуваат на актерите, окупираната територија или капацитетот за спроведување продолжени воени операции. Всушност, Заедничкиот член 3 не се применува во екстремно ниски вооружени непријателства; насилството мора да надмине одреден праг, како што е демонстрирано со исклучување на немирите и споредливото насилство во други договори за хуманитарно право. Прво, воените сили мора да бидат распоредени наместо полициските сили поради сериозноста на конфликтите. Дополнително, конфликтите треба да бидат колективни по природа, спротивставувајќи неколку вооружени фракции една против друга на кои им недостасува организација, дисциплина и одговорно лидерство потребни за исполнување на одредени основни хуманитарни обврски[52]. Заедничкиот член 3 предвидува исклучително основни стандарди, вклучувајќи го правото на фер судење, забраната за киднапирање заложници, заштитата од тортура и друг суров третман и пропишувањето хуман третман без дискриминација. Договорите за човекови права исто така ги содржат овие барања, кои се применливи и во време на мир и за време на вооружени конфликти, иако некои од нив може да бидат суспендирани. Сепак, критериум за примена на Заедничкиот член 3 се наоѓа токму во суспендирањето на одредени човекови права: може да се тврди дека Заедничкиот член 3 треба да стапи на сила бидејќи барем штити одреден основен хуман третман ако внатрешната насилна ситуација се влошила толку многу што ги суспендира обврските за човекови права. Во горенаведената пресуда, МКТЈ предложи дополнителен критериум: продолжената вооружена борба во која се вклучени различни вооружени сили е индикација за немеѓународен вооружен конфликт. Овој услов беше повторен во Римскиот статут[53]. Од една страна, воспоставувањето на овој услов не може да се оправда поради неговите импликации. Женевските конвенции од 1949 година и целта на

[52] Verhoeven, S. (2007). *International and non-international armed conflicts* (Working Paper No. 107). Institute for International Law.
[53] Verhoeven, S. (2007). *International and non-international armed conflicts* (Working Paper No. 107). Institute for International Law.

Заедничкиот член 3 за заштита на луѓето преку гарантирање на минимален режим на хуманитарно право во немеѓународни вооружени конфликти несомнено би биле директно прекршени со таков заклучок. Сепак, Конференциите на владини експерти на МКЦК во 1971 и 1972 година се осврнаа на вклучувањето на критериумот време во рамките на АР II, кој го проширува и подобрува режимот на Заедничкиот член 3. Владините експерти на крајот одлучија да го користат критериумот за интензитет на немеѓународниот вооружен конфликт, кој беше конкретизиран во барањата за територијална окупација и способноста на бунтовниците да го почитуваат меѓународното хуманитарно право, наместо да го задржат поради неговиот недостаток на објективност. Дополнително, Меѓуамериканската комисија за човекови права утврди дека Заедничкиот член 3 се однесува на 30-часовен период на вооружен отпор и насилство. Сепак, за да се заобиколат рестриктивните барања на член 1 АР II, кој бара бунтовниците да вршат таква контрола врз дел од нивната територија што ќе им овозможи да спроведуваат одржливи и координирани воени операции и да го спроведуваат АР II, често се повикува на критериумот време. Според еден научник, член 1 од АР II е заменет со критериумот за време на Римскиот статут и на МКСЈ. Ова не е оправдано. Прво, пресудата на меѓународен трибунал не може да ја промени експлицитната формулација на договорот или неговите барања. Второ, малку е веројатно дека сегашниот закон за АР II е изменет со додавањето на условот за продолжено вооружено насилство во Римскиот статут. Римскиот статут не се однесува на секоја држава што е страна на АР II[54]. Сепак, критериумот за продолжено вооружено насилство се користи само за прецизно идентификување на повикувањето на специфични кривични дела и, следствено, на кривична одговорност. Сепак, ова е многу различно од тврдењето дека, во контекст на АР II, продолженото вооружено насилство е новиот стандард за утврдување дали постои немеѓународен вооружен конфликт. Како заклучок, ниту во контекст на Заедничкиот член 3 ниту во контекст на АР II факторот време не е доволен критериум за утврдување дали се случува немеѓународен вооружен конфликт.

- *Дополнителен протокол II*

Женевските конвенции требаше да се изменат и дополнат поради новите достигнувања во војувањето и двосмисленоста на Заедничкиот член 3. Како резултат на тоа, МКЦК одржа две Конференции на владини експерти во 1971 и 1972 година, кои произведоа уште два протоколи, од кои едниот беше применлив во меѓународни вооружени конфликти, а другиот во немеѓународни[55]. Првичната цел на вториот дополнителен протокол беше да го

[54] Verhoeven, S. (2007). *International and non-international armed conflicts* (Working Paper No. 107). Institute for International Law.
[55] Verhoeven, S. (2007). *International and non-international armed conflicts* (Working Paper No. 107). Institute for International Law.

разјасни и подобри Заедничкиот член 3. Сепак, силното противење на земјите во развој предизвика спектакуларен неуспех на Конференциите во оваа област. Како резултат на тоа, беа дефинирани и дополнително регулирани само најтешките немеѓународни вооружени конфликти, а не сите. Затоа, сите немеѓународни вооружени конфликти - вклучително и оние регулирани со АР II - се предмет на Заедничкиот член 3. Прво, АР II се активира само во случај на немеѓународна вооружена конфронтација помеѓу бунтовничка група или групи и вооружените сили на владата. Конфликтите во кои се вклучени бунтовнички организации или различни вооружени групи во рамките на границите на една држава не се вклучени. Конференцијата на владини експерти тврдеше дека ова сценарио е премногу хипотетичко за да се случи, и покрај фактот дека во Либан се водеше борба од ваков вид. Ова е прилично тешко објаснување за изоставувањето. Во секој случај, терминот „вооружени сили“ на владата треба да се толкува широко, опфаќајќи не само воени трупи, туку и паравоени организации, кои не се сметаат за вооружени сили според националното право. Второ, мора да постои компетентна команда над бунтовниците, што значи дека бунтовничките или дисидентските вооружени сили мора да бидат донекаде организирани. Сепак, ова не имплицира дека војската треба да има хиерархиска структура слична на онаа на редовните вооружени сили[56]. Едноставно се однесува на организација која е способна да наметне дисциплина во име на де факто влада, а истовремено да организира и извршува постојани и координирани воени дејствија. Трето, за да се спроведат постојани и координирани воени операции и да се спроведе овој Протокол, бунтовниците треба да имаат контрола врз одреден дел од државата. Овие нарушувања се очигледно тесно поврзани едни со други. Бунтовничката организација веројатно ќе биде добро организирана и способна да започне воени операции против официјалните вооружени сили, кои обично се супериорни и подобро опремени, ако контролира дел од територијата на државата. Количината на земјиште што треба да се окупира не е одредена и всушност е ирелевантна; територијата мора да се окупира само на начин што дозволува континуирани и координирани воени операции и примена на протокол (на пр., воспоставување болници и логори за затвореници). Во секој случај, потребно е минимално ниво на стабилно окупирање на дел од областа. Затоа, АР II не се однесува на немеѓународни вооружени конфликти што вклучуваат герилски операции кои само привремено окупираат мало село или град без да добијат целосна контрола врз друг дел од земјата.

Опис на подоцнежните компоненти е неопходен бидејќи условите за одржливи и координирани воени операции се користат за толкување на потребата од окупација.

[56] Verhoeven, S. (2007). *International and non-international armed conflicts* (Working Paper No. 107). Institute for International Law.

„Одржливо“[57] се однесува на тековната или континуирана природа на операциите. Како резултат на тоа, се нагласуваат упорноста и континуитетот. „Усогласено“ опишува акции што се планирани, координирани и спроведени во согласност со стратегија. Затоа, организираните вооружени организации мора да осмислат и планираат воени операции за АР II. Конечно, бунтовниците треба да бидат способни да го спроведат АР II. Ова се смета за основен услов што ги поддржува другите компоненти на дефиницијата, како што е тоа што се задолжени за дел од релевантната територија и под одговорна команда. Бунтовниците треба да бидат способни да го спроведат АР II. Како резултат на тоа, бариерата за примена се чини дека е доста висока. Сепак, овој праг има одреден реализам бидејќи барањата наведени во овој напис се совпаѓаат со ситуации од реалниот свет каде што од страните може да се очекува да ги применат правилата создадени во АР II кога ја имаат потребната инфраструктура. Внатрешните немири и тензии воопшто не се сметаат за вооружени конфликти, дури ни во рамките на Заедничкиот член 3, а непријателствата регулирани со АР II се толку сериозни и интензивни што никогаш не можат да се сметаат за немири или тензии, според вториот став од член 1 од АР II. Ова го прави очигледно дека поради строгите стандарди, АР II нема секогаш да биде применлив од почетокот на непријателствата[58]. Заедничкиот член 3 затоа ќе ги регулира прелиминарните фази на немеѓународниот вооружен конфликт. Од друга страна, ако еден од предусловите (како што се губењето на територија или неможноста за започнување организирани воени операции) повеќе не е исполнет, примената на АР II може да престане кон крајот на битката. Во тоа сценарио, заедничкиот член 3 ќе се применува на последните фази од немеѓународниот вооружен конфликт.

Меѓународното хуманитарно право нема единствен концепт за вооружен конфликт. Наместо тоа, меѓународното хуманитарно право прави разлика помеѓу вооружени конфликти кои „не се од меѓународен карактер“ и оние кои се меѓународни. Еден вид меѓународен вооружен конфликт се воените окупации.

Според широкопризнатата општа дефиниција на Жалбениот совет на Меѓународниот кривичен трибунал за поранешна Југославија, вооружен конфликт се случува секогаш кога се користи вооружена сила меѓу државите или кога има продолжено вооружено насилство меѓу владини власти и организирани вооружени групи, или меѓу такви групи во рамките на една држава.

[57] Verhoeven, S. (2007). *International and non-international armed conflicts* (Working Paper No. 107). Institute for International Law.
[58] Verhoeven, S. (2007). *International and non-international armed conflicts* (Working Paper No. 107). Institute for International Law.

Друго кажано, секоја употреба на вооружена сила меѓу државите, без оглед на сериозноста на таквата употреба, претставува меѓународен вооружен конфликт. Од друга страна, мора да бидат исполнети два кумулативни услови за да има немеѓународна вооружена војна. Прво, мора да има „продолжено вооружено насилство“[59], што значи дека нивото на вооружено насилство мора да достигнало одреден праг. Второ, постои организирана вооружена група на барем едната страна од конфликтот. Така, се користат два критериуми за да се направи разлика помеѓу меѓународен и немеѓународен вооружен конфликт[60]:

1. Засегнатите страни имаат различни статуси и структури. Суверените држави се вклучени во меѓународни вооружени конфронтации. Од друга страна, државите и организираните вооружени групи се вклучени во немеѓународни вооружени конфронтации.

2. Нивото на насилство има посебен праг. Меѓународен вооружен конфликт може да започне со многу помалку насилство отколку немеѓународен вооружен конфликт.

Ситуациите на немеѓународни вооружени конфликти се разликуваат од оние на внатрешни немири, немири, тероризам или тежок криминал кои не се опфатени со меѓународното хуманитарно право според критериумите на прагот на насилство и нивото на организација на вооружената група. Околноста не се квалификува како немеѓународен вооружен конфликт ако не се исполнети барањата за праг или организација. Не постои друга класа на вооружен конфликт од гледна точка на хуманитарното право[61].

Бидејќи многу современи вооружени конфликти комбинираат аспекти на традиционалните немеѓународни вооружени конфликти во рамките на една држава со меѓународни интервенции во различен степен и во различни форми или прелевање на територииите на други држави, тие не се вклопуваат совршено во ниту една од категориите. Фрагментацијата на вооружените конфликти, важноста на согласноста, таргетирањето на недржавни вооружени играчи во странство, ангажирањето на сили посредници и интервенциите од странски сили, особено мултинационални сили, се некои од тешкотиите за класификација на тековните конфликти. За целите на меѓународното хуманитарно право, секоја ситуација мора да се класифицира како меѓународен или како немеѓународен вооружен конфликт. Иако може да се обиде да се направи разлика помеѓу нови видови или типологии на вооружен конфликт, ваквите категории се описни и немаат правно значење. Не постојат други видови вооружени конфликти според меѓународното хуманитарно право, и покрај фактот дека некои луѓе ја оспоруваат правната разлика помеѓу меѓународното и

[59] RULAC. *Classification of armed conflicts*. https://www.rulac.org/classification#collapse2accord.

[60] RULAC. *Classification of armed conflicts*. https://www.rulac.org/classification#collapse2accord.
[61] RULAC. *Classification of armed conflicts*. https://www.rulac.org/classification#collapse2accord.

немеѓународното хуманитарно право. Поради ова, овие две категории вклучуваат широк спектар на сценарија, од асиметрични ситуации во кои едната страна може да користи само најсовремена технологија и оружје за да се меша од воздух до сценарија во кои бројни недржавни вооружени организации се шират и распрснуваат[62]. Во согласност со оваа методологија, проектот RULAC прави разлика помеѓу вооружени војни кои се меѓународни и оние кои не се, но не и помеѓу други видови конфликти. Сепак, можно е истата држава да доживува истовремени меѓународни и немеѓународни вооружени конфликти.

Постојат многу предизвици во класификацијата на вооружените насилни ситуации. Некои влади тврдат дека се вклучени во антитерористички активности кои не се предмет на меѓународното хуманитарно право, негирајќи дека се вклучени во вооружени конфликти. Други ги третираат околностите кои не се квалификуваат како вооружени конфликти според меѓународното хуманитарно право. Примарното оправдување за ова е дека меѓународното хуманитарно право обично има помалку строги прописи од меѓународното право за човекови права во врска со употребата на сила и притворањето на луѓе од безбедносни причини. Степенот на бруталност или организирање на недржавни вооружени групи може да биде преценет[63]. Сепак, фактичката состојба во однос на релевантните правни стандарди наведени во делот за класификација одредува дали постои меѓународен или немеѓународен вооружен конфликт. Иако тие не се конечни, субјективните мислења на страните може да бидат знак што треба да се земе предвид. На овој начин, класификацијата на ситуацијата е објективна бидејќи се базира на фактите и релевантните правни стандарди, а не на субјективните преференции на страните. Дали постои вооружена војна зависи од фактите. Различните актери можат да ги толкуваат истите факти различно и да дојдат до различни заклучоци. Поради големиот број државни и недржавни актери кои се вклучени во различни форми и во различен степен, современите вооружени конфликти стануваат посложени. Категоризацијата на ваквите околности е исто така дискутабилна од гледна точка на меѓународното хуманитарно право, како што е понатаму опишано во делот за современи прашања. Како резултат на тоа, секој обид за класификација бара посебни методолошки одлуки, кои се опишани во делот за класификација за проектот RULAC[64]. До различни класификации може да дојдат други актери кои донесуваат различни методолошки одлуки.

[62] RULAC. *Classification of armed conflicts*. https://www.rulac.org/classification#collapse2accord.

[63] RULAC. *Classification of armed conflicts*. https://www.rulac.org/classification#collapse2accord.
[64] RULAC. *Classification of armed conflicts*. https://www.rulac.org/classification#collapse2accord.

2.4.1. МЕЃУНАРОДНО ХУМАНИТАРНО ПРАВО ПРИМЕНЛИВО ВО НЕМЕЃУНАРОДНИ ВООРУЖЕНИ КОНФЛИКТИ

И договорите и обичајното право ги содржат прописите на МХП што се применуваат во немеѓународни вооружени конфликти. Конфликтите „кои не се од меѓународен карактер“ се особено опфатени со Заедничкиот член 3 од Женевските конвенции од 1949 година. Ова се однесува на вооружени конфронтации што се случуваат меѓу организирани вооружени групи или меѓу влади и вооружени групи. „Вооружен конфликт“[65] не е дефиниран во Заедничкиот член 3. Сепак, од искуство се утврдени голем број стандарди, вклучувајќи ги следниве:

- страните во конфликтот мора да бидат препознатливи, што значи дека мора да имаат линија на команда и барем одредена организација и структура;

- мора да има минимален степен на интензитет во вооружената конфронтација. Типично, страните би морале да користат воени тактики или свои вооружени сили. Друг фактор што треба да се земе предвид е времетраењето на насилството.

Така, случаите на внатрешни немири и тензии, како што се немири и други изолирани и нерегуларни акти на насилство, не се опфатени со Заедничкиот член 3. Исто така е клучно да се запомни дека Заедничкиот член 3 јасно става до знаење дека неговата имплементација нема никакво влијание врз правната положба на страните. Заедничкиот член 3, понекогаш познат како „договор во минијатура“[66], го опишува минималното ниво на заштита што мора да им се обезбеди на сите што не учествуваат активно во непријателствата или престанале да го прават тоа (на пр. цивили, припадници на вооружените сили на страните во конфликтот кои се заробени, ранети или се предале). Тој гарантира дека сите такви лица се третираат хумано и без дискриминација, особено со забрана на акти на агресија против животот и личноста (вклучувајќи убиство, осакатување, суров третман и тортура), земање заложници и навреди врз сопственото достоинство, особено дехуманизирачки и дехуманизирачки третман. Дополнително, забранува изрекување на казни и извршување егзекуции без Редовно конституирано тело кое донесува пресуда суд кој нуди секоја правна заштита признаена како суштинска[67]. Конечно, им наметнува должност на страните да ги соберат болните и повредените и да се грижат за нив.

[65] Mack, M., with contributions by Pejic, J. (2008). *Increasing respect for international humanitarian law in non-international armed conflicts*. International Committee of the Red Cross.
[66] Mack, M., with contributions by Pejic, J. (2008). *Increasing respect for international humanitarian law in non-international armed conflicts*. International Committee of the Red Cross.
[67] Mack, M., with contributions by Pejic, J. (2008). *Increasing respect for international humanitarian law in non-international armed conflicts*. International Committee of the Red Cross.

Условите на заедничкиот член 3 го одразуваат обичајното меѓународно право и служат како основна норма од која страните во каков било вид вооружен конфликт не смеат да отстапат, како што е потврдено од Меѓународниот суд на правдата во 1986 година.

Важечките прописи за МХП важат за сите страни вклучени во немеѓународни вооружени конфликти, без разлика дали се вооружени групи или државни актери. И важечкото обичајно право и договорите во кои тие се страни изрично ги обврзуваат државите. Понатаму, државите-страни секогаш мора да „обезбедат почитување“ на хуманитарното право покрај неговото „почитување“[68], според член 1 од четирите Женевски конвенции. Вооружените групи вклучени во немеѓународен вооружен конфликт мора да се придржуваат и до Заедничкиот член 3, обичајното МХП и, доколку е соодветно, до Дополнителниот протокол II, иако само државите можат формално да ратификуваат или да станат страни на различните меѓународни договори. Оваа должност е потврдена со широкораспространетата практика на меѓународните судови, трибунали и други меѓународни организации. Должноста за „почитување“ и „обезбедување почитување“ на меѓународното хуманитарно право се протега на обезбедување почитување од страна на други поединци или организации кои всушност работат по нивни инструкции или под нивно водство или контрола, како прашање на обичајно право кое е применливо и за државите и за вооружените групи. Заедничкиот член 1 бара од државите кои не се вклучени во вооружен конфликт да се воздржат од поддршка или охрабрување на страна да го прекрши меѓународното хуманитарно право. Дополнително, вообичаениот Член 1 обично се толкува како барање од државите што не се вклучени во вооружен конфликт да вложат напор да обезбедат страните во конфликтот да го почитуваат меѓународното хуманитарно право (МХП) преку преземање проактивни мерки. Ова подразбира преземање соодветни мерки, едностранo или колективно, против учесниците во конфликтот кои го кршат меѓународното хуманитарно право (МХП), особено со мешање во држави или вооружени групи врз кои тие може да имаат одредена контрола. Ова е „обврска за средства“[69] да се преземат сите разумни чекори за да се обидат да се спречат или спречат кршењата на МХП, а не обврска да се постигне одреден исход.

Хуманитарното право прави политичка разлика помеѓу вооружените конфликти што се меѓународни и оние што не се. Во минатото, државите се двоумеа да ги признаат бунтовничките формации, да им дадат на бунтовниците каков било меѓународен правен статус или да дозволат некој друг освен нивните вооружени сили да води војна. Државите

[68] Mack, M., with contributions by Pejic, J. (2008). *Increasing respect for international humanitarian law in non-international armed conflicts*. International Committee of the Red Cross.
[69] Mack, M., with contributions by Pejic, J. (2008). *Increasing respect for international humanitarian law in non-international armed conflicts*. International Committee of the Red Cross.

избираа да ги гонат бунтовниците како обични криминалци според своите национални закони кога ќе се кренат на оружје против нив. Во овој случај, употребата на сила би била забранета, па дури и во отсуство на какво било друго прекршување на меѓународното хуманитарно право, бунтовниците би биле гонети за воени злосторства. На владите им било дозволено да ги користат потребните алатки за задушување на востанијата и заштита на нивниот територијален интегритет, а меѓународното право им забранувало на другите влади да се мешаат во внатрешните работи на други држави. Дополнително, само владите се сметале за субјекти на меѓународното право и не се сметало дека недржавните актери, како бунтовниците, можат да имаат права и обврски според него. Истовремено, беше очигледно дека хуманитарните проблеми предизвикани од внатрешниот вооружен конфликт барале некаква меѓународна реакција. Првите обиди за примена на законите на војната во немеѓународни вооружени конфликти се случиле дури во деветнаесеттиот век. Поради оваа причина, бунтовниците биле третирани исто како и воинствените страни - односно како држава-членка во меѓународен вооружен конфликт. За да се постигне ова, се користело правно толкување наречено „признавање на воинственост“[70]. X-та Меѓународна конференција на Црвениот крст усвои резолуција за граѓански конфликт во 1921 година. Во 1949 година, на сите четири Женевски конвенции бил додаден единствен Член 3 кој се однесувал на немеѓународен вооружен конфликт, со што се означувала првата меѓународна правна контрола на немеѓународен вооружен конфликт. Најмалку, воените конфликти „кои не се од меѓународен карактер и се случуваат на територијата на една од Високите договорни страни“ се опфатени со Заедничкиот Член 3. Иако борбата мора да се случи на територијата на државата-членка, две или повеќе вооружени групи можат да учествуваат наместо воените сили на државата.

Неколку упатства што мора да се следат во случај на внатрешен вооружен конфликт се наведени во Заедничкиот член 3[71]. Сепак, пред заедничкиот член 3 да биде релевантен, мора да се исполнат неколку барања, според Коментарот на МКЦК за Заедничкиот член. Тие вклучуваат услови недржавните актери да функционираат во одреден регион, да имаат капацитет да ја почитуваат и гарантираат Конвенцијата и да имаат организирана вооружена сила и орган одговорен за своите постапки. Овие барања се само наменети да послужат како индикатори и не се задолжителни. Коментарот наведува дека примената на членот мора да биде „што е можно поширока“. Мора, барем, да има вооружена борба од одредено ниво на сериозност. Коментарот споменува битки што личат на традиционални меѓудржавни

[70] Asser. *INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW APPLICABLE IN NON-INTERNATIONAL ARMED CONFLICTS*. https://www.asser.nl/media/4092/asser-ihl-13463b.pdf.
[71] Asser. *INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW APPLICABLE IN NON-INTERNATIONAL ARMED CONFLICTS*. https://www.asser.nl/media/4092/asser-ihl-13463b.pdf.

конфликти по тоа што најмалку две армии се вклучени во борба. Без оглед на согласноста на бунтовниците да бидат обврзани, таа се применува откако војната ќе ја премине линијата за да стане војна што нема меѓународен карактер. Страните се поттикнуваат и треба да вложат напор да ги применат Конвенциите во целост, дури и додека заедничкиот член 3 се применува автоматски откако конфликтот ќе се претвори во немеѓународен вооружен конфликт и тие се слободни да ги игнорираат другите членови[72]. Со усвојување на специфични договори, тие можат да ги спроведат сите или дел од Конвенциите. Сепак, „правниот статус на страните во конфликтот нема да биде засегнат од примената на претходните одредби“. Страните во немеѓународни вооружени конфликти подлежат на општ услов според Заедничкиот член 3, по кој следат посебни забрани и обврски. Сите лица кои не се активно вклучени во непријателствата се опфатени со општата обврска во став 1, вклучувајќи го и воениот персонал кој го предал своето оружје и оние кои се ставени надвор од борба поради болест, повреда, затворање итн. Со овие лица секогаш мора да се постапува хумано, без дискриминација врз основа на раса, боја на кожа, религија, пол, место на раѓање, богатство итн. Еден од основните принципи на меѓународното хуманитарно право, кој е применлив во сите видови вооружени ситуации, е општата должност за хумано постапување со луѓето[73].

Неколку конкретни забрани се наведени во под-параграфите (а) до (г). Следните однесувања се забранети во секое време и на сите локации[74]:

а. Акти на насилство против животот и личноста, вклучувајќи ги сите форми на убиство, осакатување, суров третман и тортура;

б. Земање заложници;

в. Кршење на човековото достоинство, вклучувајќи понижувачки и деградирачки третман;

г. Изрекување казни и егзекуции без претходни одлуки од редовно конституиран суд кој ги обезбедува сите судски гаранции што се признаваат како неопходни од цивилизираните луѓе.

Се веруваше дека додавањето на потесен список на забрани ќе ја намали заштитата што ја обезбедува членот бидејќи овие забрани, особено (а) и (в), се доволно широки за да опфатат низа третмани.

---

[72] Asser. *INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW APPLICABLE IN NON-INTERNATIONAL ARMED CONFLICTS.* https://www.asser.nl/media/4092/asser-ihl-13463b.pdf.

[73] Asser. *INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW APPLICABLE IN NON-INTERNATIONAL ARMED CONFLICTS.* https://www.asser.nl/media/4092/asser-ihl-13463b.pdf.

[74] Asser. *INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW APPLICABLE IN NON-INTERNATIONAL ARMED CONFLICTS.* https://www.asser.nl/media/4092/asser-ihl-13463b.pdf.

Дискутабилно е дали заедничкиот Член 3 забранува одмазда. Одмаздите што вклучуваат која било од горенаведените активности би биле забранети, иако не постои универзална забрана за нив. Секоја одмазда што вклучува суров третман исто така би била нехумана[75]. Може да се тврди дека користењето насилство како форма на одмазда против цивилите би било забрането.

ГЛАВА 3

3. ГРАЃАНСКАТА ВОЈНА ВО СИРИЈА

Во март 2011 година, владата на Сирија, предводена од претседателот Башар ал-Асад, се соочи со невидена закана за нејзината моќ, бидејќи низ целата земја избувнаа продемократски митинзи. Демонстрантите бараа крај на авторитарните тактики на режимот на Асад, кои се во сила од 1971 година, кога таткото на Асад, Хафез ал-Асад, стана претседател. За да ги смири демонстрациите, сириската влада прибегна кон насилство, распоредувајќи полициски, воени и паравоени сили во голем број. Опозициските милиции се формираа во 2011 година, а до 2012 година, насилството ескалираше во целосна граѓанска војна. Како што поддршката на владата од воените сојузници се намалуваше, таа не можеше да издржи брз напад од страна на опозициските сили, а Асад избега од земјата на почетокот на декември 2024 година. Граѓанската војна продолжи по падот на Асад, додека нова влада се формираше и работеше на воспоставување контрола врз цела Сирија. Во интервју за „Волстрит џурнал“ од јануари 2011 година, сириискиот претседател Башар ал-Асад беше запрашан дали очекува бранот на народни немири што го зафаќаше арапскиот свет во тоа време - кој претходно ги собори авторитарните режими во Тунис и Египет - да стигне до Сирија. Асад призна дека многу Сиријци се соочиле со економски тешкотии и дека напредокот кон политичките реформи бил бавен и застојан, но беше уверен дека Сирија ќе биде поштедена бидејќи ставот на неговата администрација за спротивставување на САД и Израел бил во согласност со верувањата на сириискиот народ, додека лидерите кои веќе беа соборени воделе прозападна надворешна политика спротивно на чувствата на својот народ. Почетокот на антирежимските протести, што се случи само неколку недели по интервјуто, откри дека ситуацијата на Асад била многу понестабилна отколку што би признал. Всушност, голем број долгогодишни политички и економски проблеми ја туркаа земјата во нестабилност. Кога Асад ја презеде претседателската функција од својот татко

[75] Asser. *INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW APPLICABLE IN NON-INTERNATIONAL ARMED CONFLICTS*. https://www.asser.nl/media/4092/asser-ihl-13463b.pdf.

во 2000 година, тој беше познат како модернизатор и реформатор[76]. Сепак, раководството на Асад не ги исполни повеќето очекувања. Во политиката, малото свртување кон пошироко учество брзо беше вратено, а Асад ги продолжи авторитарните тактики на владата на неговиот покоен татко, вклучувајќи сеопфатна цензура и надзор и ужасна бруталност против осомничените противници на режимот. Асад, исто така, надгледуваше значителна либерализација на економијата на Сирија, доминирана од државата, но тие промени најмногу послужија за збогатување на мрежата на капиталисти-противници со врски со режимот. Во пресрет на востанието, тогаш, сириското општество остана многу репресивно, со сè поочигледни нееднаквости во богатството и привилегиите. Еколошката катастрофа, исто така, влијаеше врз бунтот во Сирија. Помеѓу 2006 и 2010 година, Сирија се соочи со најлошата суша во својата модерна историја. Стотици илјади земјоделски семејства беа принудени на сиромаштија, што резултираше со масовен егзодус на руралното население во урбаните сиромашни населби.

Првите големи протести се одржаа во осиромашената, погодена од суша рурална покраина Дараа во јужна Сирија во март 2011 година. Група малолетници беа затворени и мачени од службеници за цртање графити против режимот; разбеснетите локални жители излегоа на улиците за да бараат политички и економски реформи. Безбедносните сили реагираа енергично, извршувајќи бројни апсења и повремено пукајќи кон демонстрантите. Суровиот одговор на режимот ја зголеми свеста и моментумот за каузата на демонстрантите, и за неколку недели, слични ненасилни протести почнаа да се појавуваат во градовите низ целата земја. Видеа од безбедносни лица како тепаат и пукаат врз демонстрантите, снимени од сведоци на мобилни телефони, беа дистрибуирани низ целата земја и шверцувани до странски медиумски извори. Од самиот почеток, бунтот и одговорот на режимот имаа секташка димензија[77]. Поголемиот дел од демонстрантите беа сунити, додека владејачкото семејство Асад беше Алавит. Алавитите, исто така, ги контролираа безбедносните сили и нерегуларните милиции, кои извршија дел од најгнасната бруталност против демонстрантите и осомничените противници на режимот. Сепак, секташките поделби првично не беа толку ригидни како што понекогаш се претпоставува; политичката и економската елита со врски со режимот вклучуваше членови на сите конфесионални групи во Сирија - не само Алавити - додека многу Алавити од средната и работничката класа немаа посебна корист од припадноста на истата заедница како семејството Асад и можеби делеа некои од социоекономските поплаки на демонстрантите. Сепак, како што

[76] The Editors of Encyclopaedia Britannica (2025). *Syrian Civil War. Encyclopedia Britannica.* https://www.britannica.com/event/Syrian-Civil-War

[77] The Editors of Encyclopaedia Britannica (2025). *Syrian Civil War. Encyclopedia Britannica.* https://www.britannica.com/event/Syrian-Civil-War

напредуваше битката, секташките поделби станаа поизразени. Во своите јавни изјави, Асад се обиде да ја прикаже опозицијата како сунитски исламски фанатици по калапот на Ал-Каеда и соработници во странски шеми против Сирија. Државата, исто така, создаде пропаганда за да ги поттикне загриженостите на малцинствата дека претежно сунитската опозиција ќе изврши насилни одмазди против несунитското население. Како што протестите растеа по моќ и големина, режимот одговори со поголема сила. Во одредени случаи, градовите или областите што станаа центри на протести, како на пример кога Банијас или Хомс беа опкружени со тенкови, артилерија и јуришни хеликоптери, прекинувајќи ги комуналните услуги и комуникациите. Како одговор на тоа, неколку демонстранти се вооружија против безбедносните сили.

Во јуни, сириските трупи и тенкови влегоа во северниот град Џиср ал-Шугур, испраќајќи поток од илјадници бегалци да бегаат во Турција. До летото 2011 година, регионалните соседи на Сирија и глобалните сили почнаа да се делат на про-и-Асадови фракции. Како што продолжуваа репресиите на Асад, САД и Европската Унија стануваа сè покритични кон него, а претседателот Барак Обама и многу европски шефови на држави повикаа на негова оставка во август 2011 година. Во втората половина на 2011 година, Катар, Турција и Саудиска Арабија воспоставија коалиција против Асад. САД, ЕУ и Арапската лига брзо воведоа санкции врз истакнати членови на администрацијата на Асад. Во меѓувреме, долгогодишните сојузници на Сирија, Иран и Русија, продолжија со својата поддршка. Ран показател за меѓународните поделби и соперништва што ќе го продолжат конфликтот дојде во октомври 2011 година, кога Русија и Кина го фрлија првото од неколкуте вета блокирајќи ја резолуцијата на Советот за безбедност на ООН со која ќе се осудеше репресијата на Асад. Иако е невозможно да се утврди кога востанието се трансформирало од претежно мирно протестно движење во милитаризирано бунтовништво, вооружените судири станале почести, а до септември 2011 година, организираните бунтовнички милиции редовно учествувале во борби со владините трупи во градовите низ Сирија[78]. Слободната сириска армија, бунтовничка група основана во јули од дезертери на сириската армија, ја презеде раководството на вооружената опозиција на Сирија, иако локалните милиции претежно го игнорираа нејзиниот авторитет. Откако не успеаја да посредуваат во мир меѓу борците, ОН и Арапската лига се обидоа да соберат светска поддршка за политичко решение на конфликтот. Во јуни 2012 година, ОН одржаа меѓународен состанок што резултираше со Женевското коминике, кое понуди патна карта за преговори за изградба на преодно владино тело за Сирија. САД и Русија не беа во

[78] The Editors of Encyclopaedia Britannica (2025). *Syrian Civil War. Encyclopedia Britannica.* https://www.britannica.com/event/Syrian-Civil-War

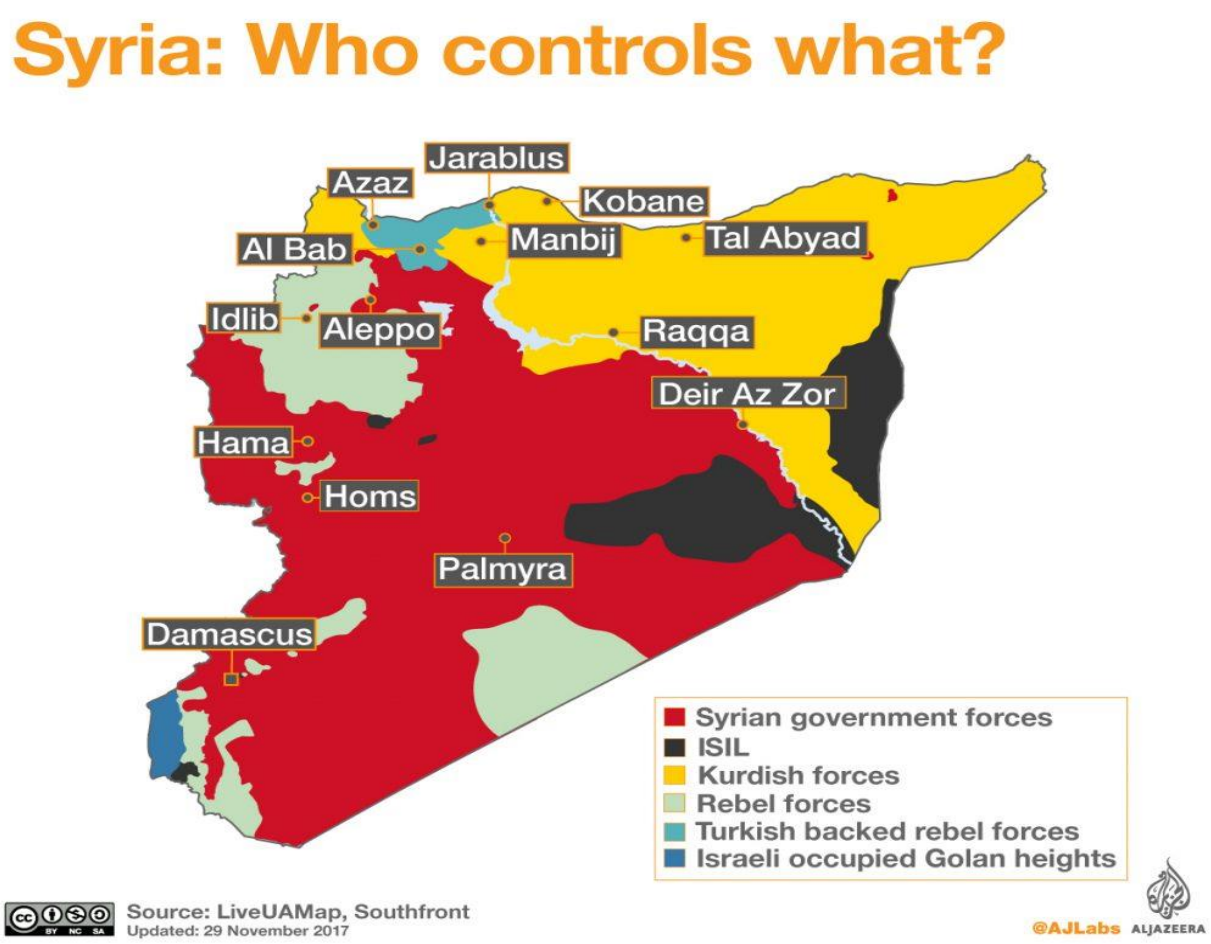
можност да постигнат договор дали Асад ќе биде вклучен во идната сириска администрација, па затоа ова остана недефинирано. Бунтовниците имаа низа тактички успеси во текот на летото и есента 2012 година. Владините трупи беа принудени да се евакуираат од север и исток, дозволувајќи им на бунтовниците да заземат голема територија за прв пат. Во јули, бунтовниците го нападнаа најголемиот град во Сирија, Алепо, и воспоставија упориште во источниот дел на градот. Сепак, до почетокот на 2013 година, изгледаше дека воената ситуација влегува во ќор-сокак. Бунтовничките борци одржуваа цврста контрола врз северните области, но беа попречени од несоодветна опрема, оружје и организација. Во меѓувреме, владините војници, ослабени од дезертерите, се чинеше дека не се во можност да постигнат значителни придобивки. Секојдневното насилство продолжи во спорните региони, со што бројот на цивилни жртви беше уште поголем.

Без јасна резолуција на повидок, сириската влада и меѓународните партнери на бунтовниците ја зголемија својата помош, создавајќи можност за регионална војна преку посредник. Кон крајот на 2012 и 2013 година, Турција, Саудиска Арабија и Катар ги објавија своите напори за финансирање и вооружување на бунтовниците. Соединетите Американски Држави, кои првично се двоумеа да дониираат оружје од страв случајно да не ги вооружат екстремистичките џихадисти кои подоцна ќе се свртат против Западот, на крајот започнаа мала операција за обука и опремување на неколку проверени бунтовнички организации. Сириискиот режим продолжува да добива оружје од Иран и либанската милитантна група Хезболах. До крајот на 2012 година, Хезболах почна да испраќа свои милитанти во Сирија за да се борат против бунтовниците[79].

На 21 август 2013 година, стотици беа убиени во сомнителни напади со хемиско оружје во предградијата на Дамаск, што предизвика зголемени повици за меѓународна воена интервенција во Сирија. Сириската опозиција ги обвини силите на Асад за извршување на нападите. Сириските власти негираа дека користеле хемиско оружје и тврдеа дека ако било употребено, виновни се опозициските трупи. Додека инспекторите за оружје на ОН собираа докази на местата на наводните хемиски напади, американските, британските и француските претставници ја осудија употребата на хемиско оружје и објавија дека размислуваат за одмазднички напади против режимот на Асад. Русија, Кина и Иран се изјасниа против воена акција, додека Асад вети дека ќе се бори против она што го сметаше за западна агресија. До крајот на август, шансата за меѓународна воена интервенција во Сирија исчезна, поради фактот што мнозинството во Соединетите Американски Држави и Обединетото Кралство ја отфрлија воената акција.

[79] The Editors of Encyclopaedia Britannica (2025). *Syrian Civil War. Encyclopedia Britannica.* https://www.britannica.com/event/Syrian-Civil-War

Предлогот во британскиот парламент за овластување напади во Сирија не успеа на 29 август, додека слично гласање во Конгресот на Соединетите Американски Држави беше одложено на 10 септември. Во меѓувреме, дипломатијата зазеде централно место, при што Русија, Сирија и Соединетите Американски Држави постигнаа договор на 14 септември за префрлање на целото хемиско оружје на Сирија под меѓународен надзор. Договорот беше спроведен и целото наведено хемиско оружје беше отстрането од Сирија до крајниот рок на 30 јуни 2014 година.

Слика 1. Контролна мапа на Сирија, точна од 29 ноември 2017 година

3.1. СИРИСКАТА КРИЗА И МЕЃУНАРОДНОТО ХУМАНИТАРНО ПРАВО

Сите страни во сириската криза извршиле широко распространети прекршувања на МХП. Нападите врз луѓето се експлицитно вина на обете групи. Силувањето и сексуалниот напад се вообичаени стратегии на борба. Овие групи често ги кршат прописите на МХП за време на вооружен конфликт. На пример, тие ги подложуваат хуманитарните работници и нивните конвои на тортура. На сличен начин, за време на кризата се случија и други напади врз здравствени работници[80]. Ова се тешки прекршувања на меѓународното хуманитарно право, кое забранува ставање во опасност неборец. Провладините сили честопати ги напаѓале болниците и медицинскиот персонал, според Извештајот на Советот за човекови права на ООН (2019–20). Поради овие напади, над 16.000 лекари избегале од земјата, а дури и оние што останале честопати се кријат. Според студија објавена во јуни 2022 година од страна на Високиот комесар на Обединетите нации за човекови права (OHCHR), конфликтот директно предизвикал смрт на 306.887 луѓе во Сирија помеѓу 1 март 2011 година и 31 март 2021 година. Ова е најголемата проценка на смртни случаи на цивили во Сирија досега. Откриено е дека воздушните напади, гранатирањето и копнените напади се главните причини за цивилните жртви. Според истражувањето, сирискиот народ многу страдал како резултат на конфликтот. Милиони Сиријци биле принудени да ги напуштат своите домови, а инфраструктурата на земјата претрпела значителна штета покрај бројот на жртви. Дополнително, повеќе од 227.180 луѓе биле убиени во текот на конфликтот помеѓу март и декември 2011 година, според Сириската мрежа за човекови права (SNHR). Според SNHR, имало 11.520 случаи на сексуален напад од двете страни. Мрежата, исто така, откри дека агенти на режимот сексуално нападнале најмалку 8.020 луѓе, вклучувајќи 443 деца под 18 години и 879 затвореници[81]. Страдањето на сирискиот народ е уште полошо од распоредувањето на нелегално оружје и техники и од страна на сириската влада и од страна на недржавни вооружени групи за време на конфликтот. Комисија формирана во врска со забранетото оружје документираше неколку напади со употреба на хемиско оружје. Дополнително, се покажа дека недржавни вооружени групи не го одвоиле правилно сопствениот персонал од цивилите. Страните вклучени во битката ја прекршија Женевската конвенција од 12 август 1949 година, која се однесуваше на заштитата на цивилите во време на војна. Третманот на луѓето на начин што го намалува или деградира нивното достоинство е нелегален. Тие не треба да бидат мачени, убивани или обезличени на начин

[80] Abdullahi, A. O. (2023). *A decade of conflict in Syria: An analysis of international law*.
[81] Abdullahi, A. O. (2023). *A decade of conflict in Syria: An analysis of international law*.

што ги става во опасност нивните животи, здравје, тела или умови. Забрането е преместување на цивилите против нивна волја или целосно исчезнување за време на вооружен конфликт. Особено, од сите страни во конфликтот се бара да ги почитуваат и да ги штитат цивилите од последиците од непријателствата според член 27 од Женевската конвенција за заштита на цивилите во време на војна од 12 август 1949 година.

Од почетокот на граѓанската војна, сирискатa влада и нејзините недржавни актери прекршиле бројни меѓународни хуманитарни закони. Провладините сили често ги напаѓаат болниците и медицинскиот персонал, според студијата на Комисијата за човекови права на ООН од 2020 година. Поради овие вооружени напади, над 16.000 лекари избегале од земјата, па дури и оние што се уште се таму обично се кријат. Провладините трупи намерно го кршат и Член 20 од Женевската конвенција од 1949 година, кој забранува смрт и малтретирање на здравствени работници, и Обичајните правила 31 и 32 на Меѓународниот комитет на Црвениот крст (МКЦК) од обичајното меѓународно хуманитарно право (МХП)[82]. Исто така, имало неколку тврдења за сексуален напад и тортура извршена од страна на службеници на сирискатa влада за време на конфликтот. Над 400 жени биле брутално силувани од страна на силите на сирискатa армија. Сириските владини сили, исто така, мачат и убиваат бремени жени[83]. Над 470.000 луѓе загинале, а милиони се повредени во Сирија како резултат на конфликтот, според бројките од Сириски от центар за истражување на политики, независна сириска истражувачка организација. ОХЦХР известува дека 3.500 лица загинале помеѓу март и ноември 2011 година.

[82] Abdullahi, A. O. (2023). *A decade of conflict in Syria: An analysis of international law*.
[83] Abdullahi, A. O. (2023). *A decade of conflict in Syria: An analysis of international law*.

3.2. КЛАСИФИКАЦИЈА НА СИРИСКИОТ КОНФЛИКТ СПОРЕД МХП

Пред 2011 година, експертите од земјата можеа да добијат придружна документација за да ги потврдат извештаите за одредени настани што се случуваат во земјата. Но, од 2011 година, работите станаа, во најдобар случај, „непросирни“. Во март 2011 година се одржаа првите протести во јужниот град Дара и околните области на Дамаск. Барањата на демонстрантите во оваа рана фаза беа ограничени на реформа на системот, а не на негово соборување и ослободување на политички затвореници. Владините сили, вклучувајќи ги вооружените сили, безбедносните сили, цивилната полиција и алавитската цивилна милиција, или Шабиха, користеа брутални тактики за да стават крај на протестите и покрај нивната ненасилна природа. Употребата на вистински куршуми врз демонстрантите доведе до голем број смртни случаи и многу луѓе беа повредени. Апсењата беа распространети. Сè поголем број поединци почнаа да учествуваат во протестите додека тие се шириа во други региони на земјата во текот на следните недели. Претседателот Башар ал-Асад вети неколку помирувачки мерки за смирување на немирите, како што се крајот на 48-годишната вонредна состојба, отпуштањето на владата и ослободувањето на политичките притвореници[84].

Негирањето на постоењето на NIAC на територијата на една држава е редовна практика. Без оглед на тоа дали признава дека е вклучена во вооружен конфликт, државата ќе биде законски обврзана да се придржува до применливата архитектура на LOAC, бидејќи присуството на NIAC е прашање на објективна евалуација врз основа на фактите. Сепак, тешко е да се одреди точниот момент кога започнал вооруженият конфликт за да се утврди дали LOAC е применлив. Во телевизиски говор до неговата нова влада на 26 јуни 2012 година, претседателот Асад призна дека Сирија е во војна.

Меѓународниот комитет на Црвениот крст

Шефот на делегацијата на МКЦК во Сирија ги повика „страните во борбите во секое време да прават разлика помеѓу цивилите и оние што учествуваат во непријателствата“ во соопштение за медиумите од 27 мај 2012 година. „Страните мора постојано да внимаваат при изборот на средства и методи на војување за да ги поштедат цивилите од последиците од непријателствата“[85], продолжува декларацијата, особено кога се борат во населени области. Ова би значело дека МКЦК веќе верувал дека МХП се применува на сирискиот

[84] Arimatsu, L., & Choudhury, M. (2014). *The legal classification of the armed conflicts in Syria, Yemen and Libya* (International Law PP 2014/01). Chatham House; United Nations High Commissioner for Refugees.
[85] Arimatsu, L., & Choudhury, M. (2014). *The legal classification of the armed conflicts in Syria, Yemen and Libya* (International Law PP 2014/01). Chatham House; United Nations High Commissioner for Refugees.

сценарио. Тој конкретно се осврна на насилството како „немеѓународен вооружен конфликт“ во подоцнежната изјава издадена на 17 јули 2012 година.

Совет за човекови права

Специјална седница на Советот за човекови права беше свикана како одговор на барањето на САД на 27 април 2011 година, за да се дискутира за состојбата со човековите права во Сирија. Два дена подоцна, советот ја усвои Резолуцијата S-16/1, со која остро се осудува „употребата на смртоносно насилство врз мирни демонстранти од страна на сириските власти и попречувањето на пристапот до медицински третман“ и се повикува владата на Сириската Арапска Република „веднаш да стави крај на сите кршења на човековите права, да го заштити своето население и целосно да ги почитува сите човекови права и основни слободи, вклучувајќи ја слободата на изразување и слободата на собирање“[86]. Дополнително, се повикува владата „да ја укине цензурата врз известувањето, вклучително и со дозволување на соодветен пристап на странски новинари и да дозволи пристап до интернет и телекомуникациски мрежи“. Канцеларијата на високиот комесар доби дозвола со истата резолуција да испрати делегација во Сирија за да ги испита сите сомнителни кршења на меѓународното право за човекови права и да изготви прелиминарен извештај. Извештајот го опфаќа периодот од 15 март 2011 година до 15 јули 2011 година, а беше објавен на 18 август 2011 година. Заклучи дека прекумерната употреба на сила од страна на воените и безбедносните сили претставува „кршење на меѓународните обврски на државата за човекови права“ по евалуација на насилството со користење на три правни рамки: меѓународно право за човекови права, меѓународно кривично право и домашно право. Резолуцијата S-17/1, усвоена од Советот за човекови права на 22 август 2011 година, ја создаде Независната меѓународна комисија за истрага на Сириската Арапска Република (СО) за да ги испита сите наводни кршења на меѓународното право за човекови права што се случиле од март 2011 година. СО го објави својот прв извештај, кој ги опфаќаше месеците од март до ноември 2011 година, на 23 ноември 2011 година[87]. Според Жалбениот совет на Меѓународниот кривичен трибунал за поранешна Југославија, вооружен конфликт се јавува кога има прибегнување кон вооружена сила меѓу државите или продолжено вооружено насилство меѓу владини власти и организирани вооружени групи, или меѓу такви групи во рамките на една држава. Комисијата посебно испита дали постои вооружен конфликт со цел примена на МХП. Во случаите Тадиќ и други, Судскиот совет го протолкува тестот за внатрешен вооружен конфликт како составен од два критериуми: интензитетот на

[86] Arimatsu, L., & Choudhury, M. (2014). *The legal classification of the armed conflicts in Syria, Yemen and Libya* (International Law PP 2014/01). Chatham House; United Nations High Commissioner for Refugees.
[87] Arimatsu, L., & Choudhury, M. (2014). *The legal classification of the armed conflicts in Syria, Yemen and Libya* (International Law PP 2014/01). Chatham House; United Nations High Commissioner for Refugees.

конфликтот и организацијата на страните во конфликтот. Ова беше направено со цел да се разликува вооруженият конфликт од терористички активности, бандитизам и краткотрајни, неорганизирани бунтови, кои не се опфатени со меѓународното хуманитарно право.

Степенот на интензитет на борбата меѓу сириските воени сили и другите вооружени групи не можеше да биде потврден од страна на панелот. Во иста смисла, не успеа да го потврди степенот на организираност на вооружените организации како Слободната сириска армија. Затоа, комисијата нема да го примени меѓународното хуманитарно право на настаните што се случија во Сириската Арапска Република од март 2011 година за целите на овој извештај[88].

Советот за внатрешни работи го објави својот втор извештај на 22 февруари 2012 година, кој го опфаќа временскиот период што завршува на 15 февруари 2012 година. Уште еднаш, утврди дека МХП не се применува од причините наведени подолу: За целите на извештајот и временскиот период што го опфаќа, комисијата не го примени меѓународното хуманитарно право. Во зависност од сериозноста на насилството и степенот на организираност на вклучените страни, ситуацијата може да се квалификува како вооружен конфликт, во кој случај ќе се примени меѓународното хуманитарно право. Комисијата не можеше да потврди дека Слободната сириска армија (ССА), локалните групи што се идентификуваат како такви или други антивладини вооружени групи го достигнале потребното ниво на организација, и покрај сериозните загриженост дека насилството во некои области можеби го достигнало потребното ниво на интензитет. На сличен начин, комисијата се однесува на секоја локална вооружена група чии членови се идентификуваат како членови на ССА како „група на ССА“[89], без нужно да значи дека групата добила признание од раководството на ССА или се придржува до неговите наредби во странство.

Советот за истраги го објави својот трет извештај за периодот што завршува на 20 јули 2012 година, на 15 август 2012 година. Логиката на МХП беше употребена во овој документ на следниве начини.

Меѓународното хуманитарно право не беше применето од страна на панелот во своите претходни извештаи. Комисијата заклучи дека конфликтот го достигнал законскиот праг за немеѓународен вооружен конфликт во текот на тековниот период на известување поради сериозноста и времетраењето на војната, како и зголемените организациски капацитети на антивладините вооружени групи. Со овој заклучок, комисијата го оцени

[88] Arimatsu, L., & Choudhury, M. (2014). *The legal classification of the armed conflicts in Syria, Yemen and Libya* (International Law PP 2014/01). Chatham House; United Nations High Commissioner for Refugees.
[89] Arimatsu, L., & Choudhury, M. (2014). *The legal classification of the armed conflicts in Syria, Yemen and Libya* (International Law PP 2014/01). Chatham House; United Nations High Commissioner for Refugees.

однесувањето на страните за време на непријателствата користејќи го меѓународното хуманитарно право.

Проценка на видот и обемот на вклученост на другите држави во конфликтот е неопходна за да се утврди дали само прописите на NIAC се применуваат за вооруженият конфликт во Сирија. Постојат силни докази дека додека некои сили активно ѝ помогнале на ССА, други продолжиле да го поддржуваат режимот на Асад, дури и ако е невозможно да се утврди точното ниво на надворешен ангажман.

- *Надворешна помош на владата*

Руската Федерација сè уште продава оружје на Сирија и ги почитува своите договори за одржување на воена опрема. Иран, исто така, ја снабдува владата со воена опрема, работна сила и советници. Дополнително, поддржува неколку организации на милиции кои ја поддржуваат владата. Бригадата Абу ал-Фадл ал-Абас, која се состои од шиитски борци од Ирак и борци на Хезболах од Либан, е една од многуте странски милиции кои се активно вклучени во борбите против ССА и опозицијата.

- *Надворешна помош за ССА*

Турција продолжува да ја поддржува опозицијата уште од почетокот на конфликтот. Од јули 2011 година, таа им понуди засолниште на раководството на ССА. Слабата граница им овозможува на борците на ССА да патуваат помеѓу Турција и Сирија донекаде слободно.

Многумина веруваат дека Турција обезбедува обука за ССА. Поголемиот дел од сириските бегалци кои бегаат од агресијата. Границата помеѓу Јордан и Сирија е порозна, исто како и турско-сириската граница. ССА Се наведува дека имало неограничено движење на борци помеѓу двете нации. Постојат непотврдени тврдења дека Јордан, исто така, обучувал борци на ССА на своја територија. Дополнително, таа е дом на значителна заедница на сириски бегалци. ССА веројатно е финансирана и од Саудиска Арабија и од Катар. Дополнително, можно е тие да снабдуваат оружје. ССА и сириската опозиција добиваат „техничка помош“ и „несмртоносна воена помош“[90] од САД и ЕУ. Предмети како панцири, очила за ноќно гледање и софистицирана комуникациска технологија може да спаѓаат во оваа категорија.

Сириската национална коалиција, или СОК, беше признаена од Франција на 13 ноември 2012 година како единствен легитимен претставник на сирискиот народ. Турција, Италија, Обединетото Кралство, Шпанија, Данска и Норвешка го следеа примерот за неколку недели. Ставот на ЕУ беше помалку јасен. СПЦ беше признаена од САД како законски претставник на сирискиот народ во декември 2012 година. Правните експерти

[90] Arimatsu, L., & Choudhury, M. (2014). *The legal classification of the armed conflicts in Syria, Yemen and Libya* (International Law PP 2014/01). Chatham House; United Nations High Commissioner for Refugees.

веруваа дека, барем до март 2013 година, вооруженият конфликт останал немеѓународен по карактер бидејќи немало доволно докази што укажуваат дека која било од вооружените групи против Асад била под целосна контрола на друга држава, и покрај степенот на материјална и политичка поддршка што и ССА и опозициските групи во Сирија беа во можност да ја обезбедат од други држави. Меѓународното право може да биде прекршено од обемот и видот на надворешна интервенција во конфликтот, но ниту едното ниту другото не би ја променило суштината на вооружениот конфликт. Сирија не е потписничка на АРII; следствено, NIAC е регулирана од СА3 и обичајното меѓународно право[91].

ГЛАВА 4

4. ПРИМЕНА НА МХП ВО СИРИСКАТА ГРАЃАНСКА ВОЈНА

Сириската граѓанска војна, која започна во 2011 година, е еден од најсложените и најразорните конфликти во поново време. Вклучува различни државни и недржавни актери, вклучувајќи ја сириската влада, локалните опозициски партии, курдските трупи, екстремистичките организации како ИСИС и меѓународното воено вклучување. Оваа повеќеслојна војна претставува значителни пречки за спроведувањето и спроведувањето на Меѓународното хуманитарно право (МХП), бидејќи вклучува карактеристики и на меѓународни и на немеѓународни вооружени конфликти. Променливиот карактер на конфликтот бара темелна анализа за тоа како се применуваат и, во многу случаи, се игнорираат принципите на МХП.

Сложеноста на конфликтот, разновидноста на вклучени субјекти и континуираното непочитување на основните одговорности на МХП го отежнаа спроведувањето на меѓународното хуманитарно право во сириската граѓанска војна. Основните принципи што ги регулираат немеѓународните вооружени конфликти - особено принципите на разликување, пропорционалност, хуманост и забрана за неселективни и непропорционални напади - се правно обврзувачки и за сириската влада и за многуте недржавни вооружени групи, но спроведувањето на непријателствата е обележано со систематски прекршувања. Додека недржавните актери, исто така, се вклучија во неселективно бомбардирање, убиства по кратки средби и употреба на забрането оружје, владините сили, исто така, ги таргетираа областите населени со цивили, болниците, училиштата и хуманитарниот персонал. Сеприсутното влошување на стандардите на МХП беше дополнително потврдено со распоредувањето на хемиски агенси, долготрајните тактики на опсада, одбивањето на

[91] Arimatsu, L., & Choudhury, M. (2014). *The legal classification of the armed conflicts in Syria, Yemen and Libya* (International Law PP 2014/01). Chatham House; United Nations High Commissioner for Refugees.

хуманитарен пристап, тортурата и произволното притворање. Поради недостатокот на ефикасно спроведување, политичката опструкција на меѓународно ниво и фрагментацијата на вооружените групи на терен, усогласеноста остана ниска и покрај постоењето на механизми за следење и известување, како што се Комисијата за истрага на ОН, ОЗХО и хуманитарните организации. Поради ова, сириската криза служи како потсетник и за универзалноста на меѓународното хуманитарно право (МХП) и за структурните недостатоци што ја спречуваат неговата ефикасна примена во долготрајните и интензивно политизирани граѓански војни.

Еден од основните принципи на МХП е одвојувањето помеѓу борците и цивилите, како и воените цели и цивилните објекти. Во Сирија, континуираните воздушни напади, гранатирањето и другите напади врз урбаните центри, како што се: Алепо, Идлиб и Источна Гута честопати го прекршуваат овој концепт. Цивилната инфраструктура, како што се болниците, училиштата и пазарите, е намерно или неселективно целена, што резултира со големи цивилни жртви и раселување.

Принципот на пропорционалност, кој забранува напади што предизвикуваат прекумерни повреди на цивилите во однос на очекуваната воена предност, исто така редовно се занемарува. Употребата на барел бомби, касетна муниција и тешка артилерија во густо населени региони резултираше со огромно уништување, што ја истакнува тешкотијата за балансирање на воените цели со хуманитарните обврски. Слично на тоа, идеалот на човештвото, кој има за цел да спречи непотребно страдање, е прекршен со распоредување на хемиско оружје, опсади од глад и одбивање на медицинска нега, што ја илустрира високата човечка цена на конфликтот.

Неутралноста, уште еден клучен елемент на МХП, го штити хуманитарниот персонал и организации. Хуманитарните активности во Сирија постојано беа попречувани, со напади врз конвои со помош и бирократски пречки што спречуваат помошта да стигне до луѓето на кои им е најголема потреба. МХП се однесува и на државните актери и на организираните недржавни групи, но поради фрагментираната опозиција и присуството на екстремни фракции, почитувањето беше недоследно и тешко за спроведување. Сириската граѓанска војна е пример за широкораспространети прекршувања на МХП, вклучително и неселективни напади, таргетирање на цивили и хуманитарни објекти, употреба на забрането оружје и блокирање на помошта. Извештаите од меѓународните организации ги нагласуваат системските пречки за гарантирање на усогласеност и одговорност, нагласувајќи ја виталната потреба од посилни алатки за спроведување. Војната служи како јасен потсетник

за важноста на почитувањето на стандардите на МХП со цел да се заштити човечкиот живот и достоинство, особено во услови на комплициран и долготраен конфликт[92].

Еден од неколкуте проблеми што го мачеа светскиот систем во втората деценија од дваесет и првиот век беше долготрајната сириска граѓанска војна. Граѓанската војна што произлезе од бунтот што го зафати регионот на Блискиот Исток и Северна Африка (МЕНА) и ги собори диктатурите е во центарот на конфликтот. Повеќе од 400.000 луѓе загинаа како резултат на насилството, а во моментов постои најлошата хуманитарна ситуација од Втората светска војна, со 7,6 милиони раселени луѓе и уште 3,2 милиони кои бараат безбедност во блиските земји. Берти (2015) и Карим (2017) го карактеризираат конфликтот како контроверзен поради неговите многубројни аспекти и нишки, вклучувајќи ги војните против тероризмот во кои се вклучени исламски фундаменталисти и терористички групи како Исламска држава Ирак и Сирија (ИСИС) и Ал Каеда, како и конфликтите преку посредници меѓу силите (САД и Русија; Саудиска Арабија и Иран)[93]. Обединетите нации (ОН) вложија напори за прекин на конфликтот во согласност со Поглавјата VII, членовите 39, 40 и 41 од Повелбата. Овие обиди имаа форма на резолуции, но некои членови на Советот за безбедност на Обединетите нации (СБОН) ставија вето на нив. Сепак, државите се вклучија во борбата и поддржаа голем број страни. И покрај повиците за заминување на Асад од администрацијата на Обама, САД се една од водечките сили што се мешаат во сириската криза, откако започнаа со интервенции во септември 2014 година. Од септември 2014 година, американските сили се присутни во Сирија за време на интервенциите. Преку своите акции, САД покажуваат поддршка за бунтовничките групи кои имаат за цел да ја соборат владата на Асад. Распоредувањето трупи и трансферот на воена опрема до бунтовничките сили се примери за оваа поддршка[94]. Легитимноста на американските акции во сириската криза е предмет на бројни студии. Во својата анализа на легалноста на активностите предводени од САД во Сирија, Бескардес (2016) изјави дека американските акции биле незаконски бидејќи ги прекршиле клаузулите за хуманитарна интервенција од Повелбата. Споредувајќи ги американските операции во сириската криза со одлуката на Меѓународниот суд на правдата (МСП) во случајот Никарагва, Ван дер Вивер (2015) ја потврди нејзината незаконитост. Според Ван дер Вивер (2015), операциите се незаконски бидејќи им даваат на бунтовничките групи средства да ја соборат избраната влада. Од друга

[92] Ogunnowo, O. E., & Chidozie, F. (2020). International Law and Humanitarian Intervention in the Syrian Civil War: The Role of the United States. *Sage Open, 10*(2).
[93] Ogunnowo, O. E., & Chidozie, F. (2020). International Law and Humanitarian Intervention in the Syrian Civil War: The Role of the United States. *Sage Open, 10*(2).
[94] Ogunnowo, O. E., & Chidozie, F. (2020). International Law and Humanitarian Intervention in the Syrian Civil War: The Role of the United States. *Sage Open, 10*(2).

страна, Абрат (2017) тврди дека вмешаноста на Соединетите Американски Држави во сириското конфликт е легитимна бидејќи е во согласност со барањата на поимот одговорност за заштита, кој ги повикува владите да го бранат своето население од злоупотреби на човековите права. Се чини дека не постои консензус во врска со легитимноста на интервенциите на САД и покрај изобилството на истражувања. Дополнително, врските помеѓу акциите на САД и нивните стратешки цели во Сирија не се испитуваат во овие истражувања.

Државите во меѓународниот систем се привлечени од граѓанската војна во Сирија, што ги објаснува многуте интервенции што ги доживеала земјата. Земјите што интервенираат избираат страни во конфликтот и обезбедуваат финансиска, стратешка и логистичка поддршка. Еден од најважните моменти на конфликтот може да бидат повеќекратните интервенции. Триесет илјади странски борци долетале во Сирија од 2015 година за да се борат на двете страни од конфликтот. Соединетите Американски Држави се една од главните нации што се вклучуваат во сириската војна и покажале и воена и невоена помош за бунтовничките фракции. Владата на САД почна да дава мали придонеси во конфликтот пред септември 2014 година, иако воената акција на САД не започна дотогаш. Повиците до Башар ал-Асад да се повлече од функцијата претседател на Сирија и за обезбедување и смртоносна и несмртоносна помош за бунтовничките сили беа примери за овие вмешаности. Централната разузнавачка агенција (ЦИА) тајно им обезбедувала на бунтовничките борци оружје во вредност од 1 милијарда американски долари како дел од нејзината поддршка. Дополнителни иницијативи вклучувале хуманитарна помош, санкции против сириската влада и обука на опозициски војници. Соединетите Американски Држави се активно вклучени во сириското конфликт од септември 2014 година преку различни средства, претежно воздушни напади. Многу луѓе веруваат дека ангажманот на Америка во сириското конфликт е резултат на распоредувањето на хемиско оружје од страна на режимот на Асад. Според тоа, Јадлин и Голов тврдат дека владата на САД не размислувала многу за воените дејствија во Сирија пред хемискиот напад во источното предградие на Дамаск, главниот град на воено разурнатата држава. Според тоа, Манфреда направил врски помеѓу американските воени ангажмани во борбата и хемиските напади извршени од режимот на Асад во Дамаск. Сепак, позициите и дејствијата на Соединетите Американски Држави за време на конфликтот покажаа повеќе оправдувања за вмешаност отколку употребата на хемиско оружје. Тајното обезбедување и смртоносна и несмртоносна помош за спротивставените трупи за време на битката беше индикација за американска пристрасност. Соединетите Американски Држави употребија воена сила за да ги поддржат сириските бунтовници по септември 2014 година. Соединетите Американски Држави ги

поддржуваа и обучуваа бунтовничките борци и извршија напади врз сириската војска и про-Асадовите трупи, како што забележаа Махмуд и Мохд. Според САД, упориштата на ИСИС во воено разорената нација се цел на овие напади. Во споредба со операциите на другите сили, особено оние на Русија, вклучувањето на Америка во сириската војна има уникатен карактер. Септември 2015 година го означи почетокот на акцијата на Русија во Сирија, една година откако САД влегоа во конфликтот. Сепак, од почетокот на конфликтот во 2011 година, руската држава ја прогласи својата поддршка за владата предводена од Асад и нејзините вооружени сили. Ова е точно иако се водеа дискусии за интервенции. Поканата од сириската администрација ја зајакна решеноста за вклучување во долготрајниот конфликт. Со други зборови, Русија беше охрабрена да се вклучи во конфликтот кога Сирија ја покани да го стори тоа. Дискусијата за легитимноста на употребата на сила во конфликтот доби нова димензија како резултат на ова едно однесување. За разлика од својот западен колега, руската држава секогаш тврди дека има право да користи воена сила бидејќи нејзините активности се засноваат на формална покана од сириската држава. Дополнително, го користи ова како тема за разговор за да го обвини Западот за употреба на „нелегитимна“ сила на сириска територија.

Откако започна сирискиот граѓански конфликт во 2011 година, бројни комисии, невладини организации и новински организации евидентираа кршење на човековите права и хуманитарните прописи. Интервјуата со жртви и сведоци на злосторства поврзани со човековите права, вклучувајќи цивили и дезертери од воените и безбедносните сили, се еден од главните извори на информации што се користат во извештаите на Независната меѓународна истражна комисија на Советот за човекови права на ООН. Случаите на погубување по кратка постапка, произволно апсење, присилно исчезнување, тортура, вклучително и сексуално насилство и кршење на правата на децата беа детално опишани во првиот извештај на Комисијата. Комисијата забележа зголемување на насилството во нови региони, вклучително и понасилни техники на борба, бидејќи кршењата нагло се зголемија во 2012 година. Заклучоците на Комисијата покажуваат дека страните вклучени во воената војна станаа многу повеќе радикализирани во наредните години. Двете завојувани страни, меѓу другото, го прекршија Факултативниот протокол на Конвенцијата за правата на детето за вклучување на децата во вооружени конфликти, во која Сирија е страна. Дополнително, систематското наметнување опсади, распоредувањето хемиски агенси и случаите на присилно раселување беа адресирани за прв пат во извештајот од јули 2013 година. Во тоа време, беше невозможно да се утврдат прецизните агенти, методи на дистрибуција или сторители. Во споредба со претходните години, извештаите на Комисијата за следните години се речиси исти, ако не и полоши. Комисијата откри дека над 250.000 луѓе во Сирија

се под опсада, подложени на постојано бомбардирање и гранатирање и им е ускратен пристапот до храна, хуманитарна помош и други основни потреби. Овие заклучоци вклучуваат регрутирање на млади луѓе во вооружени конфликти и продолжување на нивото на злосторства. Врз основа на 480 интервјуа и податоци собрани помеѓу јануари и јули 2014 година, заклучоците на извештајот покажуваат дека луѓето во Сирија многу страдале од рацете на завојуваните страни. Според наодите на Комисијата, одредени заедници и групи во рамките на општото цивилно население биле издвоени од една или повеќе од завојуваните страни, а луѓето често страдаат поради различни аспекти на нивниот идентитет, како што се: нивниот пол, возраст, етничка припадност, религија и занимање. Далеку од бојното поле, цивилите и повредените борци сè уште се водат како исчезнати, киднапирани, мачени и сексуално нападнати. Откако провладините трупи го окупираа источен Алепо во декември 2016 година, стотици мажи и момчиња беа насилно регрутирани од сириската армија и одвоени од своите семејства. Над 190.000 луѓе беа раселени во Ар-Рака во 2017 година како резултат на борбата на Сириските демократски сили и меѓународната коалиција против ИСИЛ. Сè уште е нејасно дали и кога раселените лица ќе можат да се вратат, иако битката е практично завршена. Поради овој бесконечен конфликт, голем број луѓе се внатрешно и надворешно раселени, што во голема мера ги оптоварува соседните земји, како и Европа. Во овој поглед, Комисијата даде препораки до сите страни вклучени во конфликтот со цел решавање на бројните проблеми што ги засегаат цивилите раселени од конфликтот, како што се обезбедувањето на нивните права за домување, земјиште и имот. Исто така, ја посочи својата намера да ги поддржи жртвите во добивање правда, што бараше потврда од сите вклучени страни дека барањата на жртвите за правда и одговорност се клучен дел од секое мирно и долготрајно решение. Повторувајќи дека меѓународната заедница како целина носи заедничка одговорност за масовните злосторства извршени врз милиони сириски жени, мажи и деца, Комисијата, исто така, издаде низа практични препораки за одржливо враќање на сите раселени сириски жени, мажи и деца, како и препораки до земјите-членки, особено оние што ги поддржуваат завојуваните страни. Иако на крајот на 2018 година имаше помалку насилство отколку во претходните години, 700.000 лица беа раселени во различни региони на земјата помеѓу мај 2019 година и почетокот на јануари 2020 година. Настаните во Идлиб и соседните области се опфатени во извештајот на Комисијата од јули 2020 година, кој вклучува 52 напади од сите страни што предизвикаа цивилни жртви и штети на цивилната инфраструктура, вклучувајќи училишта и медицински установи. Покрај заклучоците на Истражната комисија, други извори на информации покажуваат дека жените во Сирија често се експлоатираат како човечки штит од вооружени групи и владини трупи. Тежината на

конфликтот доведе до зголемување на групните силувања, сексуалните напади и инцидентите на семејно насилство низ целата земја и во бегалските кампови низ целиот регион. Откако доживеале сексуална злоупотреба, сириските жени биле трауматизирани не само од самото злосторство туку и од општествениот притисок и молкот околу него.

4.1. НАПАДИ ВРЗ ЦИВИЛИ, БОЛНИЦИ И ХУМАНИТАРНИ БОЛНИЦИ

Широкораспространетото и намерно таргетирање на цивили, болници и хуманитарни локации, што е флагрантно кршење на основните принципи на меѓународното хуманитарно право, е еден од најкатастрофалните аспекти на сириската граѓанска војна. Сириските владини сили, придружните милиции и други недржавни вооружени организации покажаа модели на насилство што демонстрираа намерно или невнимателно презир кон заштитените лица и имотот во текот на целиот конфликт. Во густонаселените региони, често се користеа воздушни бомбардирања, артилериски напади и импровизирани експлозивни направи, што резултираше со широкораспространето уништување на станбени населби и голем број цивилни жртви. Медицинските установи, кои се посебно заштитени со меѓународното хуманитарно право, честопати беа цел на бомбардирања, гранатирање и тактики на опсада, често како дел од план за негирање на виталните услуги на регионите контролирани од отпорот. Хуманитарните работници, конвоите и центрите за помош, исто така, се соочија со опструкции, заплашувања и насочени напади, што сериозно го попречуваше доставувањето помош за спасување животи. Овие дејствија не само што ги прекршија принципите на разликување и пропорционалност туку и ја поткопаа фундаменталната хуманитарна цел за зачувување на цивилниот живот за време на вооружен конфликт. Постојаната природа на овие напади, во комбинација со ограничена одговорност и несоодветни механизми за спроведување, ја нагласува длабоката ерозија на хуманитарните норми во сириската војна.

Лекарите за човекови права (PHR) денес изјавија дека сите страни во конфликтот мора да го почитуваат меѓународното хуманитарно право (МХП) и да ги заштитат цивилите и цивилната инфраструктура, вклучително и медицинските установи, бидејќи воениот конфликт меѓу сириските опозициски групи и сириската влада се загрева на северозападниот дел од земјата[95]. Почнувајќи од 27 ноември 2024 година, сириските опозициски сили стационирани во северозападна Сирија започнаа воена кампања што резултираше со заземање на важни градови и населби во губерниите Идлиб, Алепо и Хама,

[95] Relief Web. (2024). *Escalating Conflict in Northwest Syria Puts Hospitals Under Fire: PHR*.

кои сириската влада ги врати во 2019 година. Сириската мрежа за човекови права (SNHR) известува дека помеѓу 27 ноември и 3 декември 2024 година, најмалку 149 цивили биле убиени во северозападна Сирија како резултат на ескалацијата, вклучувајќи 16 жени и 35 деца. Според SNHR, сириската влада убила 105 цивили, вклучувајќи 13 жени и 33 деца[96]; Сириските демократски сили убиле 27 цивили; руските сили убиле осум цивили, вклучувајќи две жени и две деца; а опозициските групи убиле пет цивили, вклучувајќи една жена. Се вели дека неидентификувани напаѓачи убиле четири лица. Јавните услуги во погодените заедници беа сериозно нарушени, а голем број жители беа раселени како резултат на обновените борби. Напади врз цивилната инфраструктура, вклучително и најмалку два воздушни напади врз групи болници и друга витална здравствена инфраструктура, беа извршени од страна на сириската влада и нејзините поддржувачи, особено руските воени единици. Универзитетската болница во Алепо, Универзитетската болница во Идлиб, болницата Ибн Сина, Националната болница, Болницата за родилно и акушерство и Здравствената управа во Идлиб, според извештаите, биле нападнати. За време на неодамнешната битка, се вели дека загинал најмалку еден здравствен работник. Според Хусам ал-Нахас, доктор по медицина, магистер по јавно здравје, истражувач за здравје и човекови права во PHR, „нападите врз цивилите и здравствената инфраструктура беа конзистентна стратегија на сириската влада и нејзиниот руски сојузник во текот на целиот конфликт“[97]. „Сириските пациенти и лекари повторно се нападнати. Нападите од ваков вид се спротивни на меѓународното хуманитарно право, кое забранува напаѓање на медицински установи и персонал. Најмалку 548 напади врз здравствени установи се извршени од страна на сириската влада и нејзините сојузници од почетокот на кризата во 2011 година со намера да ја ослабат отпорноста на жителите и да ги принудат да избегаат.“ „Насилството врз здравствената заштита оди подалеку од повредување на пациентите и медицинскиот персонал или предизвикување физичка штета на зградите.“[98] Овие напади значително ја ограничуваат виталната грижа и се мешаат во пристапот на погодените заедници до медицински услуги што спасуваат живот. Според д-р Ал-Нахас, ранливите групи - особено жените и девојчињата - се соочуваат со непропорционални ефекти бидејќи нивните медицински потреби често се занемаруваат за време на вонредни ситуации[99]. Од почетокот на конфликтот во 2011 година, PHR, исто така, регистрираше 24 напади врз медицински установи од страна на опозициските трупи. Во обид да ги обноват виталните услуги, хуманитарните актери и сириските невладини организации мобилизираат ресурси за

[96] Relief Web. (2024). *Escalating Conflict in Northwest Syria Puts Hospitals Under Fire: PHR*.
[97] Relief Web. (2024). *Escalating Conflict in Northwest Syria Puts Hospitals Under Fire: PHR*.
[98] Relief Web. (2024). *Escalating Conflict in Northwest Syria Puts Hospitals Under Fire: PHR*.
[99] Relief Web. (2024). *Escalating Conflict in Northwest Syria Puts Hospitals Under Fire: PHR*.

поддршка на здравствениот систем на неодамна освоените територии. Сепак, огромните барања во селата Алепо и Идлиб, на кои моментално им служат, ги ограничуваат нивните можности. Присилното преместување на медицински професионалци од неодамна освоените... области, мотивирани од страв од одмазда од вооружени групи или владини трупи, го влошува овој проблем[100].

Ситуацијата со човековите права, правдата и одговорноста е катастрофална од 2011 година поради конфликтот и незамисливото страдање во Сирија. Мирните демонстранти бараа основни човекови права и достоинство на улиците на Сирија во пролетта 2011 година. Сириската влада одговори на нив со брутална репресија. Оттогаш, тоа насилство ескалираше во крвава, долготрајна борба што предизвика хаос во нацијата. Милиони Сиријци се раселени, стотици илјади загинаа во војната, а десетици илјади сè уште се водат како исчезнати. Меѓународните правила и конвенции се очигледно игнорирани, а здравствените работници и другите цивили се немилосрдно и нелегално целени. Милиони Сиријци кои зависеле од хуманитарната помош што се дава и се заштитува на меѓународно ниво, биле сведоци на затворање на хуманитарните коридори, а залихите веќе почнале да се намалуваат. Војната и страдањето продолжуваат и покрај бројните мировни преговори и резолуциите на Советот за безбедност на ООН, од кои неколку беа ставени вето од Кина и Русија. Сиријците се соочуваат со неописливи загуби и страдања како резултат на уништувањето предизвикано од земјотресот во 2023 година, што им ги отежна секојдневните борби за живот. Од почетокот на востанието, „Лекари за човекови права“ (PHR) вложи напори за барање правда и одговорност за кршењата на човековите права извршени во сириската војна, користејќи истражувачки, истражни и обучувачки пристапи, заедно со застапување засновано на својот посебен медицински глас. Деведесет проценти од нападите што PHR можеше независно да ги потврди се извршени од сириската влада и/или нејзините руски сојузници. Нашата интерактивна онлајн мапа ги евидентира нападите врз медицински установи и смртта на медицински персонал.

[100] Relief Web. (2024). *Escalating Conflict in Northwest Syria Puts Hospitals Under Fire: PHR*.

4.2. УПОТРЕБА НА ХЕМИСКО ОРУЖЈЕ ВО СИРИЈА

Според сите познати докази, најмалку 90 лица, меѓу кои и 30 деца, беа убиени на 4 април 2017 година, кога воен авион на сириската влада употреби нервен агенс за напад врз Кан Шејхун, град во северозападната покраина Идлиб. Со оглед на бројот на жртви, овој хемиски напад е веројатно најсмртоносен, за разлика од оној во кој беа убиени стотици луѓе во Гута, во близина на Дамаск, во август 2013 година. Иако нападот врз Кан Шејхун предизвика меѓународно негодување, сириските режим неодамна изврши дополнителни хемиски напади. Употребата на хемиско оружје од страна на сириската влада е широко распространета и организирана од крајот на 2016 година, што е потврдено од три настани[101]:

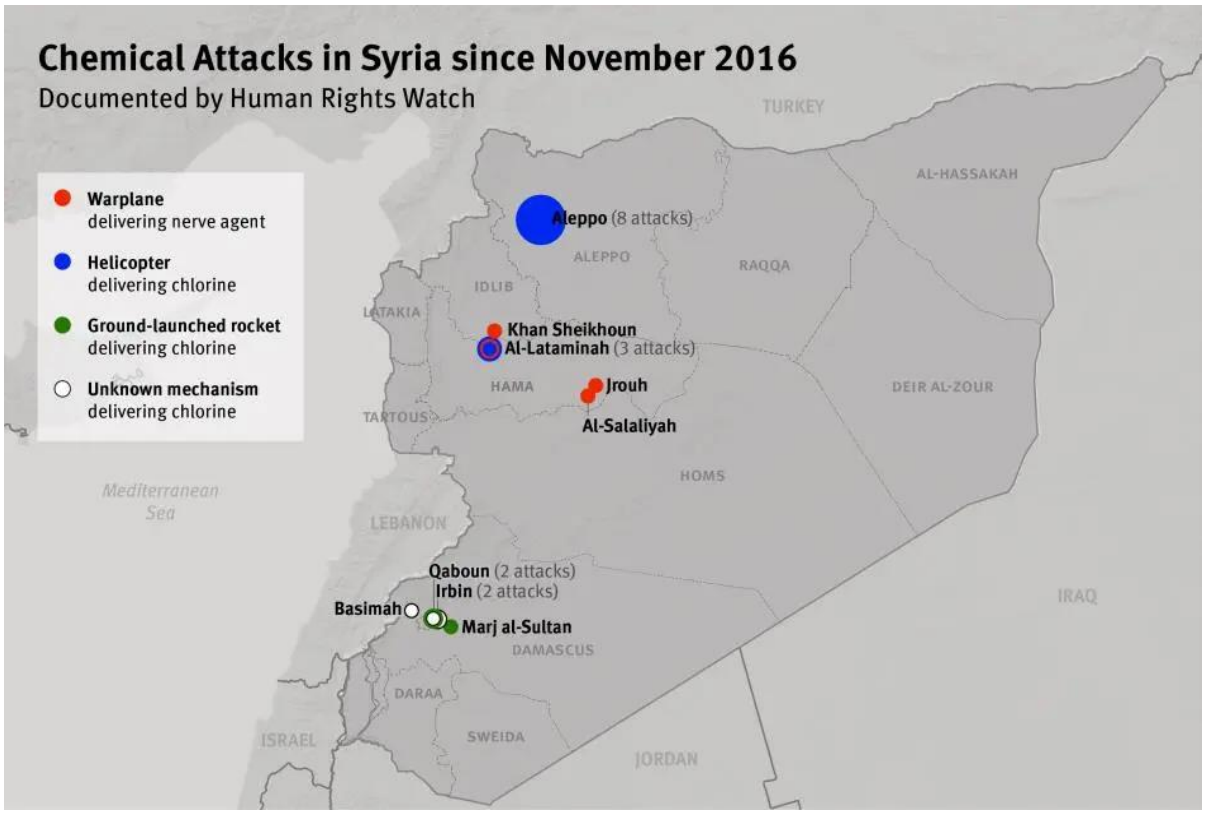
- Од 12 декември, употребата на муниција исполнета со хлор од страна на владата, фрлена од хеликоптери, стана посистематска;
- Владините или провладините копнени сили почнаа да користат импровизирана муниција лансирана од земја што содржи хлор; и
- Се чини дека владини воени авиони фрлиле бомби што содржат нервни агенси најмалку четири пати, вклучително и во Кан Шејхун.

Целта на барем некои од нападите се чини дека била да се предизвика големо страдање кај цивилното население, што би се сметало за злосторства против човештвото. Советот за безбедност на ООН ѝ нареди на сириската влада да го уништи своето хемиско оружје, залихи и производствени капацитети по хемиските напади во Гута. Во септември 2013 година, Сирија одговори со ратификување на Конвенцијата за хемиско оружје. Организацијата за забрана на хемиско оружје (OPCW) во јуни 2014 година изјави дека го транспортирала пријавеното хемиско оружје на Сирија надвор од земјата за уништување, иако постојано се обидуваше да потврди дека сириската изјава е точна и сеопфатна[102].

Сепак, барем од април истата година, сириската влада фрла импровизирано оружје исполнето со хлор од хеликоптери. Иако хлорот има бројни цивилни примени, Конвенцијата за хемиско оружје ја забранува неговата употреба како оружје. Сепак, Хјуман рајтс воч евидентираше 16 напади од страна на сириската армија со употреба на импровизирана муниција што содржи хлор, испуштена од воздух, помеѓу април 2014 година и крајот на 2016 година. Нападите се многу почесто известуваат во медиумите и на социјалните медиуми. Три напади поврзани со хлор во 2014 и 2015 година обезбедија

[101] Human Rights Watch. (2017). *Death by Chemicals - The Syrian Government's Widespread and Systematic Use of Chemical Weapons.*
[102] Human Rights Watch. (2017). *Death by Chemicals - The Syrian Government's Widespread and Systematic Use of Chemical Weapons.*

доволни докази за Заедничкиот истражен механизам на ООН и ОПЦВ да утврди дека владата е виновна. Хјуман рајтс воч не беше во можност да спроведе теренски истраги на местата на нападот, но интервјуираше шеесет лица кои имале знаење од прва рака за хемиските напади и нивните непосредни последици и испита десетици слики и видеа од местата на ударот и жртвите што беа прикачени на интернет и обезбедени директно од локалното население.

Слика 2. Хемиски напади во Сирија од ноември 2016

Жителите на Кан Шејхун пријавиле дека на 4 април 2017 година, воен авион двапати прелетал над областа околу 6:45 часот наутро. За време на првичниот прелет, еден граѓанин тврдел дека бил сведок на авионот како фрлил бомба во близина на централната пекара на градот во северниот округ[103]. Голем број сведоци, вклучувајќи го и оној што бил сведок на паѓањето на бомбата, пријавиле дека виделе чад и прашина како се креваат од локацијата, но не слушнале експлозија, што е во согласност со релативно слабиот експлозивен товар на хемиската бомба. Дополнително, голем број лица потврдиле дека биле сведоци или слушнале извештаи за повреди кратко време по првичниот прелет. Тие тврделе дека три или четири високоексплозивни бомби биле фрлени врз градот од воен авион кратко време

[103] Human Rights Watch. (2017). *Death by Chemicals - The Syrian Government's Widespread and Systematic Use of Chemical Weapons.*

подоцна. 90 лица, вклучувајќи 30 деца, беа идентификувани од страна на Хјуман рајтс воч како починати како резултат на изложеност на хемикалии од овој напад, според локалното население и активистите. Според медицинските професионалци, стотици други луѓе биле повредени во инцидентот. Хјуман рајтс воч испитал бројни слики и видеа што ги доставиле локалното население од кратерот од ударот на првата бомба. Бидејќи оние што починале живееле во близина, а оние што ја посетиле, вклучувајќи ги и првите реагирачи, покажале најтешки знаци на хемиска изложеност, локалното население сметало дека оваа локација е изворот на изложеноста. Првите реагирачи снимиле нешто што изгледа како течност на асфалтот на една од најраните слики од кратерот. Тоа би било во согласност со употребата на бомба што содржи сарин, што е течност на собна температура[104].

На сликите и видеата од кратерот се видливи два реликвии од употребеното хемиско оружје: помал кружен метален предмет и извиткано тенко метално парче обоено зелено. Оружјето произведено во фабрики често е обоено зелено за да означи дека е хемиско оружје. На пример, има две зелени ленти на бомба сарин произведена во Советскиот Сојуз, фрлена од воздух, изложена во музеј во Москва. Фотографиите од кратерот покажуваат тркалезен предмет што личи на капачето што ја покрива дупката за полнење на бомбата сарин изложена во музејот. Овие остатоци, заедно со исказите на сведоците, симптомите на жртвите и идентификацијата на саринот како хемикалија употребена во нападот од страна на француската и турската влада и Организацијата за забрана на хемиско оружје, укажуваат на сирискиот воен авион што фрлил фабрички произведена бомба сарин.

Постојат докази дека владини авиони фрлиле нервни агенси во последните месеци пред нападот во Кан Шејхун. Откако авионите го нападнаа северниот дел на Хама, во близина на Кан Шеикун, на 30 март 2017 година, и источниот дел на Хама на 11 и 12 декември 2017 година, сведоците му кажаа на Human Rights Watch дека тие и другите локални жители пријавиле симптоми што се конзистентни со изложеност на нервни агенси[105]. Допирањето до сведоците е предизвик бидејќи декемвриските напади се случија во област под власт на Исламска држава, честопати позната како ИСИС, која строго ја следи комуникацијата. Сепак, двајца медицински професионалци кои беа интервјуирани преку текстуални пораки преку посредници и четворица сведоци кои беа испрашувани преку телефон дадоа конзистентни искази за нападите. Идентитетите на 64 лица кои загинаа од изложеност на хемикалии за време на декемвриските напади беа дадени од локални жители и активист поврзан со отпорот. Според локалните жители, медицинските професионалци и првите

[104] Human Rights Watch. (2017). *Death by Chemicals - The Syrian Government's Widespread and Systematic Use of Chemical Weapons.*
[105] Human Rights Watch. (2017). *Death by Chemicals - The Syrian Government's Widespread and Systematic Use of Chemical Weapons.*

реагирачи, сомнителниот напад со нервни агенси во северниот дел на Хама на 30 март повредил десетици лица, вклучувајќи цивили и борци, но не резултирал со никакви жртви. Сите четири наводни напади со нервни агенси се случиле во региони каде што владините воени воздушни бази биле во опасност поради воени офанзиви.

Распространетата и организирана употреба на оружје натоварено со хлор од страна на владините сили е зголемена. Хеликоптерите исфрлија рачноизработени муниција нанесена со хлор по одреден образец во текот на последниот месец од битката за градот Алепо, која заврши на 15 декември 2016 година. Ова укажува дека нападите биле дел од поширокиот воен план за повторно освојување на градот. На пример, во Ал-Латамина во северна Хама, ваквите напади продолжуваат во последно време.

За прв пат од август 2013 година, Хјуман рајтс воч, исто така, од јануари 2017 година забележа употреба на импровизирани ракети испалени од површинско потекло што содржат хлор од страна на владини или провладини копнени трупи за таргетирање на области во близина на Дамаск кои се под контрола на вооружени групи кои се спротивставуваат на владата. Фактот дека некои од хемиските напади се чини дека убиле и повредиле само цивили и погодиле станбени области оддалечени од фронтовските линии без никаква очигледна воена цел, сугерира дека барем некои од нападите биле насочени кон цивилното население од страна на сириските владини трупи. Сириската администрација постојано негира употреба на хемиско оружје, вклучително и на 4 април во Кан Шејхун. Хјуман рајтс воч не наоѓа докази дека руските власти распоредиле хемиско оружје, и покрај фактот дека Русија започна воздушни напади во регионите каде што се случиле хемиски напади. И покрај значителните докази дека сириските сили користат хемиско оружје и напаѓаат луѓе, руските сили сè уште активно ги поддржуваат сириските сили. Конвенцијата за хемиско оружје, која стапи на сила во 1997 година, забранува создавање, производство, складирање и употреба на хемиско оружје и налага нивно отстранување. Кога се користат како оружје, опасните супстанции со цивилна примена, како хлорот, се исто така забранети. Во октомври 2013 година[106], Сирија се приклучи на конвенцијата како страна. Злосторствата против човештвото се дефинирани како специфични кривични дела извршени на систематски или широкораспространет начин како дел од „напад врз цивилно население“, што имплицира дека имало одредено планирање или политика. Убиството и „други нехумани дела од сличен карактер што намерно предизвикуваат големо страдање или сериозни повреди на телото или на менталното или физичкото здравје“ се примери за такви злосторства. Еден од најважните аспекти на меѓународното кривично право е

[106] Human Rights Watch. (2017). *Death by Chemicals - The Syrian Government's Widespread and Systematic Use of Chemical Weapons.*

забраната за злосторства против човештвото. Според концептот на универзална јурисдикција, оваа забрана може да послужи како основа за индивидуална кривична одговорност и во меѓународните и во некои странски домашни судови.

Како што е наложено со резолуциите 2118 и 2235 на Советот за безбедност на ООН, Хјуман рајтс воч го повикува Советот за безбедност на ООН брзо да усвои резолуција со која ќе ги повика сите страни вклучени во сирискиот конфликт целосно да соработуваат со истражителите на ОЗХО и да им овозможат непречен пристап до локациите на хемиски напади. Како што е наложено со резолуциите 2118 и 2235 на Советот за безбедност на ООН, Хјуман рајтс воч го повикува Советот за безбедност на ООН брзо да усвои резолуција со која ќе ги повика сите страни вклучени во сирискиот конфликт целосно да соработуваат со истражителите на OPCW и да им овозможат непречен пристап до локациите на хемиски напади[107].

Хјуман рајтс воч, исто така, го повикува Советот за безбедност да воведе санкции против лицата одговорни за хемиските напади што ги потврдија истрагите на ОН, во согласност со ветувањата на Советот за безбедност да воведе мерки согласно Поглавје VII од Повелбата на ОН во случај да продолжи употребата на хемиско оружје во Сирија. Дополнително, Хјуман рајтс воч ги повикува земјите-членки на ОН финансиски да придонесат во механизмот за одговорност за Сирија што Генералното собрание на ОН го воспостави во декември 2016 година.

4.3. УЛОГАТА НА МЕЃУНАРОДНАТА ЗАЕДНИЦА И ОБЕДИНЕТИТЕ НАЦИИ

Поради контрадикцијата помеѓу меѓународните хуманитарни обврски и геополитичкото ривалство, Обединетите нации и меѓународната заедница одиграа клучна, но многу ограничена улога во сирискиот конфликт. Ефективноста на многу тела на ОН, вклучувајќи го Советот за безбедност, Генералното собрание, Советот за човекови права и специјализираните агенции, во одговорот на широкораспространетите кршења на меѓународното хуманитарно право и човековите права беше сериозно попречена од политичката поделба меѓу важните меѓународни играчи. Резолуциите наменети за воведување санкции, воспоставување механизми за одговорност или упатување на прашањето до Меѓународниот кривичен суд беа постојано блокирани од вета, особено од Кина и Русија. Како резултат на тоа, Советот за безбедност, кој е првенствено одговорен за

[107] Human Rights Watch. (2017). *Death by Chemicals - The Syrian Government's Widespread and Systematic Use of Chemical Weapons.*

зачувување на меѓународниот мир и безбедност, дојде до застој. И покрај овие предизвици, меѓународната заедница како целина поддржа значајни проекти како што се создавањето на Комисијата за истрага на ОН, Независниот, непристрасен и меѓународен механизам (IIIM) и хуманитарните напори предводени од организации како OCHA, UNHCR и WFP кои им помогнаа на милиони цивили. Иако честопати мотивирани од спротивставени геополитички цели, а не од единствена хуманитарна цел, регионалните актери и меѓународните коалиции, исто така, учествуваа во дипломатски иницијативи, разговори за прекин на огнот и ограничени воени операции. Земајќи ги предвид сите работи, меѓународната реакција на сириската криза ја покажува и клучната улога на ОН во евидентирањето на прекршувањата и обезбедувањето хуманитарна помош, како и очигледните ограничувања на меѓународниот систем кога политичките интереси имаат предност пред споделените одговорности.

Со мал успех во постигнувањето политичко решение, меѓународната заедница и ОН презедоа различни улоги во сириската граѓанска војна, главно концентрирајќи се на хуманитарна помош, мониторинг на човековите права и дипломатски иницијативи. Додека меѓународните актери, исто така, дадоа финансиска и воена поддршка на опозицијата (вклучувајќи ја Турција, западните сили и некои земји од Заливот), како и на сириската влада (особено Русија и Иран)[108], ОН истражуваше кршења на човековите права, обезбеди витална помош и поддржа разни мировни иницијативи. Политичките разлики, сложеноста на прашањето и посветеноста на идеалите за државен суверенитет ги попречија овие напори.

Сириската граѓанска војна во моментов е единствената криза што го привлекува вниманието на меѓународната заедница и предизвикува такви ужасни воздишки. Околу илјада фракции во Сирија и повеќе од десетина странски земји, од кои многу имаат различни цели, се вклучени во оваа исклучително комплицирана и повеќедимензионална битка. Иако овие настани се ужасни, тие не мора да отстапуваат од обрасците на човечката историја. Историјата на конфликтите е стара колку и човештвото. Сепак, сегашните меѓународни конфликти се разликуваат од оние од претходните векови на неколку начини. Создавањето и појавата на меѓународни организации како Обединетите нации и нивниот претходник, Лигата на народите, во 20-тиот и 21-виот век означи значително поместување од претходните обичаи во меѓународните односи. Институција како Обединетите нации никогаш порано не постоела во светската историја. Мисијата на ООН е да „одржува меѓународен мир и безбедност и, за таа цел: да презема ефикасни колективни мерки за

[108] Murray, P. (2016). *The Role of the United Nations in the Syrian Conflict.* 10.13140/RG.2.2.27579.98081.

спречување и отстранување на заканите по мирот и за сузбивање на акти на агресија или други нарушувања на мирот, како и да се постигне со мирни средства, и во согласност со принципите на правдата и меѓународното право, прилагодување или решавање на меѓународни спорови или ситуации што би можеле да доведат до нарушување на мирот“[109], според член 1 од Поглавје 1 од Повелбата на ООН. Со оглед на тоа што ова е нејзината главна цел, интересно е да се набљудува очигледното отсуство на мир во Сирија. Оваа студија ќе разгледа како ООН придонесе кон сирискатa криза и ќе ја оцени ефикасноста на нејзините иницијативи. Испитувањето ќе започне со потеклото на кризата и ќе продолжи хронолошки. Сириската Арапска Република е погодена од немири од пролетта 2011 година. Таа е само една од неколкуте земји на Блискиот Исток и Северна Африка што доживеаја немири од Арапската пролет. Ова движење беше бран напори од страна на граѓаните насочени кон соборување на долгогодишните авторитарни режими во регионот. Кога Башар ал-Асад во едно интервју рече дека не очекува Сирија да има слични проблеми во пролетта 2011 година[110], додека светот го гледаше падот на диктаторите, тој покажа извонредно ниво на смиреност. Еден брз поглед на минатото на Сирија го прави да изгледа збунувачки што Асад би поверувал во ова. Под водство на таткото на Асад, Хафез ал-Асад, нацијата веќе виде еден бунт во 1970-тите кој беше насилно задушен, а граѓанските немири се случуваа во првата четвртина од дваесет и првиот век. Се веруваше дека откако Башар ќе ја преземе власта во летото 2000 година, угнетувачките практики на владата постепено ќе се променат и ќе се појави нов бран реформи. Всушност, она што следеше ќе послужи како предвидувач на непосредната иднина на Сирија. По смртта на неговиот татко, Башар ал-Асад дојде на власт и мораше да се справи со Дамаската пролет.

Многу сириски интелектуалци се собраа за време на Дамаската пролет за да побараат промени во владата, вклучително и укинување на вонредната состојба што беше во сила од 1963 година, ослободување на политичките затвореници, безбедно враќање на политичките прогонети, укинување на воената состојба и специјалните судови, слобода за формирање политички партии и организации и укинување на член 8 од сириското Устав, кој предвидува дека партијата Баас е задолжена за државата и општеството. Овие мислители основаа мунтадат, или англиски салони или форуми, каде што дебатираа за низа значајни политички прашања. Владата се чинеше отворена за овие промени некое време, но во 2001 година се врати на своите угнетувачки методи, притворајќи многу од лидерите и прогласувајќи го мунтадатот за забранет. Економијата беше донекаде либерализирана по ова потиснување

[109] Murray, P. (2016). *The Role of the United Nations in the Syrian Conflict.* 10.13140/RG.2.2.27579.98081
[110] Murray, P. (2016). *The Role of the United Nations in the Syrian Conflict.* 10.13140/RG.2.2.27579.98081

на слободата на говорот[111]. Корпоративната класа на Сирија беше смирена, а државните компании беа приватизирани. Сепак, повеќето од реформите што ги сакаше сирискиот народ не се остварија. Доволна беше само една искра за да се разгори чувствителната ситуација создадена од неуспехот на владата на Асад да се справи со овие прашања, која беше влошена од зголемената невработеност и сиромаштија. Арапската пролет од 2011 година послужи како катализатор. Околу 100.000 луѓе живеат во малото гратче Дараа, кое се наоѓа во близина на границата со Јордан во јужна Сирија. Се вели дека таму започнала и Сирискатa граѓанска војна. Бунтот започна откако голем број малолетници од пред-тинејџерска возраст беа уапсени за пишување графити против режимот на страните од зградите. Жителите на Дараа решија дека повеќе нема да толерираат властите да ги злоупотребуваат овие млади луѓе со тепање и мачење. Набргу потоа, низ целата земја почнаа протести. Иако имаше некои борби во текот на првите осум месеци од протестите, голем дел од нив беа одбранбена реакција на полициските напади и апсења. Резолуцијата S-16/1, која беше усвоена од Советот за човекови права на ООН на 29 април, формално ја осуди сирискатa влада за нејзиното насилно потиснување на демонстрантите. Дополнително, побара Високиот комесар на Обединетите нации за човекови права да испрати тим во Сирија и ја охрабри владата да ги ослободи политичките затвореници, да ги запре агресивните дејствија и да го започне политичкиот процес кон поинклузивна администрација. Ова беше првата од неколкуте резолуции што се однесуваа на сирискатa криза и, како и многу од нејзините наследници, беше игнорирана. Дисидентите од Сирискатa армија се одвоија и ја основаа Слободната сириска армија во јули 2011 година како реакција на сè понасилното спротивставување на владините трупи на ненасилните протести. Почна да се развива вооружена конфронтација, а првата значајна битка од Сирискатa граѓанска војна се случи во ноември 2011 година кога борците на ССА ја зазедоа разузнавачката база на воздухопловните сили Хараста во близина на Дамаск. После тоа, работите брзо излегоа од контрола и бројни милициски организации почнаа да се појавуваат и да почнуваат да се борат против Асад. Двете страни извршија злосторства и наскоро беше очигледно дека она што започна како ненасилни собири се претвори во целосна граѓанска војна[112].

Беше очигледно дека мирот е нарушен, а растечката криза не можеше да биде игнорирана од меѓународната заедница. Членовите 1, 4 и 7 од Член II се клучни за давање одговор на ова прашање. „Организацијата се заснова на принципот на суверена еднаквост

[111] Murray, P. (2016). *The Role of the United Nations in the Syrian Conflict.* 10.13140/RG.2.2.27579.98081
[112] Murray, P. (2016). *The Role of the United Nations in the Syrian Conflict.* 10.13140/RG.2.2.27579.98081

на сите нејзини членки“[113], како што е наведено во Дел 1, ја утврдува еднаквоста и суверенитетот на земјите-членки. И покрај очигледниот недостаток на значење на оваа изјава, таа се покажа како спорно прашање, особено кога е поврзана со следните делови од Член II. „Сите членки ќе се воздржат во своите меѓународни односи од закана или употреба на сила против територијалниот интегритет или политичката независност на која било држава или на кој било друг начин што е неконзистентен со целите на Обединетите нации“[114], според Дел 4. Член 7, кој наведува дека „Ништо содржано во оваа Повелба нема да ги овласти Обединетите нации да интервенираат во прашања што се во суштина во рамките на домашната надлежност на која било држава или нема да бара од членовите да ги достават таквите прашања за решавање според оваа Повелба; но овој принцип нема да ја попречи примената на мерките за спроведување според Поглавје Vll“[115], доаѓа потоа, зајакнувајќи го јазикот во другите делови. Во случајот со Сирија, аргументот за суверенитет се претвори во пречка за усвојување на резолуции што можеби ќе спречеа влошување на ситуацијата. На 4 октомври 2011 година, пратениците од Кина и Русија ја блокираа предложената резолуција S/2011/612, која ќе преземеше фундаментални мерки за да се спречи влошувањето на кризата, наведувајќи, меѓу другите причини, потребата од одбрана на суверенитетот на Сирија. За да се задоволат политичките барања на сириското народ, резолуцијата бараше од сириската влада да ги запре сите непријателски дејствија против цивилите и да започне политички процес предводен од Сирија, во кој би биле вклучени и опозициските лидери. Став 11, во кој се наведува „намерата на советот да ја разгледа имплементацијата на оваа резолуција од страна на Сирија во рок од 30 дена и да ги разгледа неговите опции, вклучително и мерките според член 41 од Повелбата на Обединетите нации“, ќе служеше како извршен механизам на резолуцијата. Советот за безбедност можеше да воведе невоени санкции врз Сирија со повикување на член 41 од Повелбата на ОН. И руската и кинеската делегација ја доведоа во прашање претежната цел на резолуцијата поддржана од Западот на која ставија вето, наведувајќи го националниот суверенитет како клучна компонента на нивната предложена резолуција. Државниот суверенитет е несомнено силен аргумент во советот[116].

Друга правна идеја што беше во центарот на дебатата за Сирија беше спомената од рускиот делегат г-дин Чуркин во своите забелешки на состанокот на Советот за безбедност на 4 октомври 2011 година. Г-дин Чуркин ги критикуваше западните сили за погрешно толкување на Одговорноста за заштита при управувањето со сириската криза. Гарет Еванс

[113] Murray, P. (2016). *The Role of the United Nations in the Syrian Conflict.* 10.13140/RG.2.2.27579.98081
[114] Murray, P. (2016). *The Role of the United Nations in the Syrian Conflict.* 10.13140/RG.2.2.27579.98081
[115] Murray, P. (2016). *The Role of the United Nations in the Syrian Conflict.* 10.13140/RG.2.2.27579.98081
[116] Murray, P. (2016). *The Role of the United Nations in the Syrian Conflict.* 10.13140/RG.2.2.27579.98081

од Австралија и Мохамед Сахнун од Алжир беа копретседатели на Меѓународната комисија за интервенција и државен суверенитет, која беше организирана од Канада и ја создаде Одговорноста за заштита. Овој комитет ја создаде фразата „Одговорност за заштита“[117] и призна дека ООН претходно не успеа да одговори на ужасните хуманитарни кризи, како што е геноцидот во Руанда од 1994 година, кој одзеде животи на околу 800.000 Руанданци, од кои мнозинството беа Тутси, поради насилство извршено првенствено од Хуту. Секоја држава има „одговорност за спречување, одговорност за реакција и одговорност за обнова“, според наодите на комисијата. Затоа, кога владите „очигледно не успеваат“ да ги заштитат своите граѓани од овие четири трагедии - геноцид, воени злосторства, етничко чистење и злосторства против човештвото - ООН воспоставува механизам за да ги смета за одговорни. Оваа клаузула ја држи меѓународната заедница одговорна покрај дотичната држава. Досега, владата на Асад несомнено беше виновна за голем број смртни случаи. И покрај сите рани предупредувачки индикатори дека е неизбежна посериозна конфронтација, Советот за безбедност се појави како прилично предвидливо прашање. Во став 61 од дел IV од неговиот извештај од 2009 година, Бан Ки Мун предвиде дека ова ќе биде проблем. Откако беше замолен од Амнести Интернешнл повеќе од еден месец претходно да ги испита злосторствата против човештвото извршени од сириската влада, Советот за безбедност на ООН конечно одговори на брзо ескалирачката сириска криза на 3 август 2011 година. Советот за безбедност издаде соопштение во кое ја осудува сириската влада и бара итен прекин на непријателствата по речиси пет месеци брзо интензивирање на борбите и околу 1.350 цивилни жртви[118]. Администрацијата на Асад продолжи со својата терористичка кампања против сириското население и покрај осудите на советите за безбедност. Асад се преправаше дека презема мерки за да го реши проблемот по инсистирање на генералниот секретар, но малтретирањето и убиствата на Сиријците продолжија со несмален интензитет. На 23 август, Советот за човекови права ја усвои резолуцијата S/17/1, со која се воспостави независна истрага за злосторствата извршени во Сирија од март 2011 година и ги повтори своите барања и осуди на сириската влада. Комисијата има рок до крајот на ноември 2011 година да ги објави своите заклучоци. Советот за безбедност не презеде ништо до 4 октомври, кога Русија и Кина ставија вето на Резолуцијата S/2011/612, исполнувајќи го пророштвото на генералниот секретар. Сириското население продолжува да страда како резултат на неуспехот на меѓународната заедница да ја исполни својата одговорност за заштита за време на оваа криза. Истрагата од 23 август беше во можност да ги презентира своите резултати до крајот на ноември, и покрај противењето и нецелосното спроведување.

[117] Murray, P. (2016). *The Role of the United Nations in the Syrian Conflict.* 10.13140/RG.2.2.27579.98081
[118] Murray, P. (2016). *The Role of the United Nations in the Syrian Conflict.* 10.13140/RG.2.2.27579.98081

Советот за човекови права издаде дополнителна резолуција откако беше потврдено дека кршењата на човековите права продолжиле[119].

Покрај тоа што ги наведува своите осуди на кршењата на човековите права, оваа резолуција ја повика сириската влада да им помогне на истрагите на УНХЦР и да започне со спроведување на мировниот план на Арапската лига. Следна беше резолуцијата 66/253 на Генералното собрание, која ги повтори барањата и осудите на резолуцијата S/18/1. Сега на Советот за безбедност му остана да го заврши кругот откако две од главните тела на ОН успешно гласаа да се обврзат да преземат решителни мерки за сириската ситуација. Поминаа уште четири месеци пред Советот за безбедност да направи какви било дополнителни обиди за решавање на ескалацијата на конфликтот во Сирија. Советот за безбедност на ОН се чинеше дека се приближува до изводливо решение до 31 јануари 2012 година, повеќе од една година по почетокот на немирите во Сирија. До тој момент загинаа околу 5.400 цивили, а бројот сè уште брзо растеше. Набљудувачки тим од Арапската лига не можеше да утврди дали режимот на Асад ги следи упатствата на стратегијата на организацијата за ставање крај на насилството и гарантирање на мирно предавање на власта. Советот за безбедност повторно се состана на 4 февруари за да гласа за нацрт-резолуција насочена кон поттикнување на меѓународна акција во Сирија. Целта на Резолуцијата S/2012/77 беше да „се осудат широкораспространетите груби кршења на човековите права и секое насилство, без оглед од каде доаѓа, истовремено барајќи од сириската влада без одлагање да ги спроведе елементите од планот на Арапската лига утврден на 22 јануари“[120] и „бараше од Сирија веднаш да стави крај на секое насилство и да ги заштити своите граѓани; да ги ослободи сите лица притворени без причина; да ги отстрани сите воени и вооружени сили од градовите и местата; и да го обезбеди правото на мирни протести“[121]. Дополнително, ќе бараше инклузивен политички процес предводен од Сирија, кој ефикасно ќе се справи со оправданите цели и грижи на сирискиот народ и ќе се спроведе во средина ослободена од насилство, страв, заплашување и екстремизам. Последната клаузула за упатување на оваа резолуција, во која се наведува дека советот ја потврдува „својата силна посветеност на суверенитетот, независноста, единството и територијалниот интегритет на Сирија, нагласувајќи ја својата намера мирно да ја реши моменталната политичка криза во Сирија и забележувајќи дека ништо во оваа резолуција не овластува мерки согласно член 42 од Повелбата“, исто така има за цел да спречи вето од страна на Кина или Русија.

[119] Murray, P. (2016). *The Role of the United Nations in the Syrian Conflict.* 10.13140/RG.2.2.27579.98081
[120] Murray, P. (2016). *The Role of the United Nations in the Syrian Conflict.* 10.13140/RG.2.2.27579.98081
[121] Murray, P. (2016). *The Role of the United Nations in the Syrian Conflict.* 10.13140/RG.2.2.27579.98081

Советот за безбедност ја донесе резолуцијата 2118, со која се воспостави рамка за отстранување на сириските залихи од хемиско оружје, на 27 септември 2013 година, речиси една година откако не успеа претходната резолуција за Сирија. Ова се случи повеќе од шест месеци откако сириската влада беше обвинета за употреба на такво хемиско оружје. Сириската влада со месеци му го одзеде пристапот до наводните злосторства на тимот на ОН, предводен од шведскиот научник Аке Селстром, што значително го намали капацитетот на тимовите да ги извршуваат своите одговорности[122]. Сепак, резолуцијата што беше одобрена се покажа како прва што функционираше. Последните сириски залихи од хемиско оружје беа ефикасно уништени на 4 јануари 2016 година, и покрај одложувањата и тврдењата за евентуално скриени локации. Овој мал триумф покажа дека постојаните членови на советот се способни да работат заедно кога така ќе одлучат. Дополнително, покажува дека советот може да постигне резултати кога е во можност да усвои резолуција. Зрак надеж за напредок на хуманитарниот фронт на конфликтот блесна минливо низ морбидниот превез на Сириската криза на 22 февруари 2014 година, кога едногласно беше усвоена резолуцијата 2139.

Оваа резолуција требаше да обезбеди пристап до конвои со помош до опколените области и уште еднаш ги повика сите вклучени страни да ги прекинат борбите. Конечно, се чинеше дека Советот за безбедност можеше да се обедини за да обезбеди помош на болното население на Сирија. За жал, процедурите за казнување на вклучените страни за непочитување не беа вклучени во резолуцијата. Следствено, имаше мал успех со решителноста. Според став 17 од резолуцијата 2139, извештајот на Бан Ки Мун ги детализира „слабите резултати“[123] од резолуцијата и ги повика „сириските страни, регионалните играчи и меѓународната заедница да ги пренасочат напорите кон работа со посилна политичка волја и поголемо единство за да му помогнат на сириските народ да ги оствари своите легитимни аспирации преку ревитализиран политички процес“[124].

Советот за безбедност е должен, според Повелбата на Обединетите нации (Глава VII), да процени дали постои закана за мирот, кршење на мирот или акт на агресија и да понуди препораки или да утврди какви чекори треба да се преземат. Но, кога станува збор за сириските конфликт, работите беа исклучително тешки од самиот почеток[125]. Вклученоста на регионалните и меѓународните сили од целиот свет го влоши конфликтот. Воздушните напади од многу нации, директно или индиректно вклучени во овој конфликт,

[122] Murray, P. (2016). *The Role of the United Nations in the Syrian Conflict.* 10.13140/RG.2.2.27579.98081
[123] Murray, P. (2016). *The Role of the United Nations in the Syrian Conflict.* 10.13140/RG.2.2.27579.98081
[124] Murray, P. (2016). *The Role of the United Nations in the Syrian Conflict.* 10.13140/RG.2.2.27579.98081
[125] Karovska Andonovska, B. (2019). *The human rights treatment and the role of the international community in the Syrian war*. Меѓународен годишник на Факултетот за безбедност

повремено погодуваа и цивилни региони надвор од владина контрола во тој бурен период. Дури и додека ООН формално покажа дека е подготвена за вакви ситуации, не беше во можност значително да придонесе за решавање на кризата. Под надзор на генералниот секретар, специјалните советници на ООН за спречување на геноцид и одговорност за заштита повремено го изразуваа своето противење на широко распространетите кршења на човековите права на сириските граѓани од страна на државни и недржавни актери. Тие, исто така, жестоко го осудија порастот на владините воздушни напади во Сирија и употребата на неселективно оружје. Еден од обидите на ОН да ги евидентира кршењата на човековите права и меѓународното хуманитарно право за време на сирискиот конфликт беше создавањето на Комисијата за истрага. Сепак, неможноста на Комисијата да добие информации сериозно ја попречи нејзината способност да ја изврши својата должност. Препораките и апелите упатени од комисиите во нивните извештаи до завојуваните страни за преземање корективни мерки беа главно игнорирани. Како што е наведено во нејзините наоди, членовите на оваа Комисија не биле свесни дека сириската влада или вооружените антивладини организации прават какви било обиди да ги спречат или гонат злосторствата наведени во нејзините извештаи во согласност со меѓународните стандарди. За да се реши сириското прашање, Советот за безбедност во март 2012 година ја нагласи потребата од повлекување на сите воени сили и брзо спроведување на предлогот од шест точки изнесен од Кофи Анан, заедничкиот специјален претставник на Обединетите нации и Лигата на арапските држави. Резолуцијата 2042, која овласти тим од 30 невооружени воени набљудувачи „да соработуваат со страните и да почнат да известуваат за спроведувањето на целосно прекинување на вооруженото насилство во сите негови форми од страна на сите страни“[126], и Резолуцијата 2043, која воспостави 90-дневен период, мисија за надзор (УНСМИС) за следење на прекинот на вооруженото насилство во сите негови форми од страна на сите страни, беа едногласно усвоени од Советот во овој поглед. Советот за безбедност подоцна одлучи да го продолжи мандатот на УНСМИС за дополнителни 30 дена со донесување на Резолуцијата 2059. Сепак, овие напори за дипломатско решавање на конфликтот не успеаја. Наместо тоа, во август 2013 година, инспекторите на ОН ја потврдија употребата на сарин гас на сириска почва во многу случаи. Како резултат на тоа, бројни нации, вклучувајќи ги САД, Русија и Европската Унија, ја обвинија сириската влада за употреба на хемиско оружје во своите напади, особено во најжестоките што се случија во Гута и Дамаск во 2013 година[127]. Поради меѓународен притисок, Сириската Арапска

[126] Karovska Andonovska, B. (2019). *The human rights treatment and the role of the international community in the Syrian war*. Меѓународен годишник на Факултетот за безбедност

[127] Karovska Andonovska, B. (2019). *The human rights treatment and the role of the international community in the Syrian war*. Меѓународен годишник на Факултетот за безбедност

Република ги депонираше своите инструменти за членство во Конвенцијата за хемиско оружје кај Генералниот секретар на ООН и вети дека ќе се придржува до нејзините одредби. Процесот на преместување на хемиските материјали од Сирија започна во јануари 2014 година во согласност со одлуките на Извршниот совет на ООН за уништување на сириската програма за хемиско оружје и за посебните процедури за брзо уништување на сириската програма за хемиско оружје. До јуни истата година, сите пријавени материјали за хемиско оружје беа уништени или отстранети од Сирија. Не само што овие акции беа спроведени екстремно доцна туку и меѓународните напори за преместување на смртоносните материјали надвор од Сирија беа недоволни за да се стави крај на страдањето таму[128].

ОН постојано нагласува дека додека сирискиот конфликт е во тек, конвенционалното оружје сè уште убива луѓе. Во овој контекст, се потсетуваме на изјавата на Високиот комесар на ОН за човекови права, Нави Пилај, од 2014 година дека воените злосторства сè уште се извршуваат од сите страни на конфликтот со целосна неказнивост и дека е вистинско обвинение за времето во кое живееме што не само што е дозволено ова да продолжи толку долго без крај на повидок, туку сега ужасно влијае на стотици илјади други луѓе преку границата во северен Ирак, а насилството се прелеа и во Либан. Советот за безбедност на ОН донесе две резолуции во истата година: Резолуцијата 2139, со која се воспостави пристап за хуманитарна помош во Сирија, и Резолуцијата 2165, со која се одобри повторно доставување помош преку четири гранични премини кои не се под контрола на сириската влада. Советот за безбедност, исто така, донесе голем број други резолуции во годините што следеа[129]. Во 2015 година, Резолуцијата 2254 одобри мапа на патот за мировниот процес во Сирија, во која е наведен распоред за преговори меѓу владата и опозициските групи; Во 2016 година, Резолуцијата 2328 повика на итен, непречен пристап со цел следење на евакуацијата на цивилите од Алепо. Покрај официјалните резолуции на Советот за безбедност, воените злосторства и грубите злоупотреби на човековите права и хуманитарното право продолжуваат неконтролирано, дури и се влошуваат поради очигледната неказнивост, а резолуциите во голема мера остануваат тивки и неспроведени. ОН генерално не успеа да ги исполни своите одговорности во оваа војна, иако се документирани бројни прекршувања на МХП и груби кршења на човековите права.

Речиси десет години, Обединетите нации, глобална институција задолжена за одржување на меѓународниот мир и безбедност, не успеа да ги спречи воените злосторства во тој регион од светот.

[128] Karovska Andonovska, B. (2019). *The human rights treatment and the role of the international community in the Syrian war*. Меѓународен годишник на Факултетот за безбедност

[129] Karovska Andonovska, B. (2019). *The human rights treatment and the role of the international community in the Syrian war*. Меѓународен годишник на Факултетот за безбедност

ГЛАВА 5

5. ПРЕКРШУВАЊА НА МХП И ОДГОВОРНОСТ

Еден од најдобродокументираните современи конфликти во кои и државните и недржавните актери постојано и систематски го кршат меѓународното хуманитарно право (МХП) е сириската граѓанска војна. Од својот почеток во 2011 година, конфликтот брзо се разви во долготраен, повеќефронтален конфликт, карактеризиран со широкораспространето уништување на цивилната инфраструктура, огромно хуманитарно страдање и неселективна бруталност. Спроведувањето на хуманитарните норми во високополитички и асиметрични ситуации е тешко, како што се гледа од честото презир кон основните принципи на МХП за разликување, пропорционалност, неопходност и заштита на цивилите. Прашањата за одговорноста и процедурите достапни според меѓународното право за утврдување вина за извршените сериозни прекршувања се проширија заедно со обемот и тежината на прекршувањата.

Кршење на меѓународното хуманитарно право (МХП) и човековите права, од кои многу се сметаат за воени злосторства и злосторства против човештвото, се извршени од сите страни кои учествуваат во сириискиот граѓански конфликт. Комисијата за истрага на ОН за Сирија и други организации за човекови права опширно ги документираат овие злосторства:

- Таргетирање на цивили и цивилна инфраструктура

А) Недискриминирачки напади: Илјадници луѓе загинаа како резултат на неселективни напади извршени од сите страни, кои не успеаја да направат разлика помеѓу цивили и борци.

Б) Напади врз медицински установи: Во сериозно кршење на меѓународното хуманитарно право, сириската влада, нејзините сојузници и други вооружени групи често ги напаѓаа клиниките, болниците и медицинскиот персонал. Најмалку 945 медицински лица се убиени во над 600 пријавени напади врз здравствени установи.

В) Уништување на цивилен имот: Воздушните напади и гранатирањето оштетија домови, училишта, пазари и други цивилни згради.

- Користење на забрането оружје и стратегии

А) Хемиско оружје: Сириската влада постојано користи хемиско оружје, како што се хлор гас и сарин, што е сериозно кршење на меѓународното право.

Б) Гладувањето како тактика: Владите сили често користеле опсади за да го изгладнат цивилното население, како што беше случајот во борбата за Алепо и другите опколени области.

В) Буре бомби и касетна муниција: Во густонаселените цивилни области, владините трупи често користеле буре бомби и касетна муниција.

- Сексуално насилство, притвор и тортура

Десетици илјади луѓе биле произволно затворени или насилно исчезнати, првенствено од страна на сириските владини разузнавачки агенции. Овие лица вклучуваат лекари, хуманитарни работници и ненасилни демонстранти. Оваа конзистентна практика сугерира дека тортурата и малтретирањето се дел од политиката на државата.

А) Распространета тортура и малтретирање: Многу притвореници починале како резултат на систематската употреба на тортура во голема мрежа на владини центри за притвор. Други вооружени групи како ИСИЛ, исто така, користеле тортура.

Б) Сексуално насилство: Владата, ИСИЛ и други екстремистички организации често користеле силување и други видови сексуално насилство врз мажи, жени, момчиња и девојчиња како оружје на војната.

- Недостаток на одговорност

Напорите за гарантирање на одговорност се попречени и покрај мноштвото докази за злосторства против човештвото и воени злосторства. Кина и Русија ставија вето на нацрт-резолуцијата на Советот за безбедност на ОН за упатување на случајот до Меѓународниот кривичен суд (МКС). За да помогне во истрагата и гонењето на одговорните, Генералното собрание на ОН воспостави процедури како што е Меѓународниот, непристрасен и независен механизам (IIIM). Неселективното и намерно таргетирање на цивили и цивилен имот е клучна компонента на прекршувањата на МХП во Сирија. Бројни вооружени опозициски организации и екстремистички фракции, заедно со владините трупи, започнаа напади кои не правеа разлика помеѓу борци и неборци, што резултираше со голем број цивилни жртви. Конфликтот се карактеризираше со намерни напади врз станбени населби, артилериско гранатирање во области населени со цивили, воздушни бомбардирања и напади со буриња[130]. Принципот на разликување, кој налага страните во вооружен конфликт секогаш да прават разлика помеѓу воени цели и цивилни лица или објекти, е прекршен со ваквите акти. Сериозни прашања за владината одговорност и индивидуалната кривична одговорност за воени злосторства се покренуваат поради широкораспространетата природа на нападите и честопати намерната природа.

[130] Amnesty International. (2016). *"It breaks the human": Torture, disease and death in Syria's prisons.* Amnesty International Publications.

Континуираното таргетирање на болници, амбулантни возила, медицински установи и хуманитарен персонал е друга значајна категорија на злосторства. Нападите врз медицинските единици се тешки прекршувања на Женевските конвенции и им е дадена специфична заштита според МХП. Сепак, медицинскиот персонал бил затворен или убиен, болниците често биле уништувани, а конвоите со помош биле нападнати или блокирани низ цела Сирија. Овие прекршувања честопати биле дел од поголеми воени тактики наменети за дестабилизација на областите под контрола на опозицијата со тоа што им се одзема пристап до витални услуги и медицинска нега. Методичниот карактер на овие операции сугерира дека воените и политичките власти, кои или наредиле или занемариле да ги запрат нападите врз заштитени објекти, може да бидат лично одговорни за воени злосторства. Друго сериозно прекршување на МХП документирано во сириискиот конфликт е употребата на оружје кое е забрането, вклучувајќи хемикалии како хлор и сарин. Бројни хемиски напади се поврзани со државни сили, а во неколку случаи и со недржавни актери, според истрагите спроведени од Организацијата за забрана на хемиско оружје (OPCW) и агенциите на Обединетите нации. Употребата на хемиско оружје е спротивно на меѓународните договори како што е Конвенцијата за хемиско оружје, која Сирија ја ратификуваше во 2013 година, како и на вообичаеното меѓународно хуманитарно право[131]. И државната одговорност според законот за државна одговорност и индивидуалната кривична одговорност за воени злосторства и злосторства против човештвото се предизвикани од намерно или невнимателно распоредување на такво оружје. Повторливата природа на овие напади ја нагласува и несоодветноста на сегашните алатки за спроведување и постојаното презир кон меѓународните правила.

Во текот на конфликтот, имаше и многу случаи на тортура, произволно затворање и присилни исчезнувања, особено во институции управувани од разни вооружени групи и сириски безбедносни агенции. Заедничкиот член 3 од Женевските конвенции е очигледно прекршен со суров третман, недостаток на правичен процес, неухранетост, тепања и егзекуции на притворениците. Кога овие дејствија се дел од голем, организиран напад врз цивилното население, тие може да се сметаат за злосторства против човештвото и претставуваат тешки кршења на меѓународното право за човекови права и МХП[132]. Според теоријата за командна одговорност, политичките функционери и команданти кои знаеле или требало да знаат за ваквите дела и заборавиле да ги спречат или казнат, би можеле да се соочат со кривични обвинениа.

[131] Bellal, A. (Ed.). (2018). *The War Report: Armed Conflicts in 2017 – The Syrian Arab Republic.* Geneva Academy of International Humanitarian Law and Human Rights.
[132] Bellal, A. (Ed.). (2018). *The War Report: Armed Conflicts in 2017 – The Syrian Arab Republic.* Geneva Academy of International Humanitarian Law and Human Rights.

И покрај сериозноста на кршењата на МХП, политичките, институционалните и правните бариери го отежнуваат спроведувањето на правдата во Сирија[133]. Поради неучеството на Сирија во Римскиот статут и ветото на Советот за безбедност на ООН на бројните обиди за испраќање на кризата во МКС, Меѓународниот кривичен суд (МКС) не беше во можност да ја врши надлежноста над ситуацијата на глобално ниво. Овој политички ќорсокак ги изолираше сторителите на високо ниво од гонење и го попречи создавањето на обединет меѓународен систем за одговорност.

Сепак, се појавија и други опции, како што е воспоставувањето на Независен, непристрасен и меѓународен механизам (IIIM)[134], кој собира и складира докази за потенцијални гонења, и напорите на Комисијата за истрага на ОН, која ги евидентира прекршоците и ги именува виновните страни.

Националните судови што го користат принципот на универзална јурисдикција беа клучни во пополнувањето на празнините во одговорноста во отсуство на надлежност на МКС. Германија, Франција, Шведска и Холандија се меѓу европските земји што почнаа да истражуваат и да ги гонат луѓето што го прекршиле меѓународното хуманитарно право, вклучувајќи ги поранешните разузнавачки службеници и членовите на вооружените организации кои избегале од Сирија[135]. Овие случаи покажуваат дека дури и во ситуации кога меѓународните процеси се попречени, домашните правни институции сепак можат да придонесат за правдата. Сепак, бидејќи случаите бараат физичко присуство на осомничени на територијата на државата што го гони, универзалната јурисдикција е сè уште ограничена по обем и може да се справи само со мал дел од сите прекршоци. На крајот, сириската криза ги истакнува сериозните недостатоци во сегашниот меѓународен судски систем што гарантираат одговорност за прекршувања на меѓународното хуманитарно право. Политичките ограничувања и институционалните ограничувања го попречија целосното остварување на правдата, дури и кога законот јасно ги дефинира обврските и ја идентификува индивидуалната и државната одговорност за сериозни прекршувања. Иако сè уште не е постигната суштинска правда, темелното документирање на прекршоците од страна на агенциите на ОН, невладините организации и истражните постапки служи како основа за претстојните иницијативи за одговорност. Сепак, бидејќи случаите бараат физичко присуство на осомничените на територијата на државата што го гони, универзалната надлежност е сè уште ограничена по обем и може да се справи само со мал дел од сите прекршоци.

[133] Bellingcat. (2018). *Documenting atrocities in Syria: Open-source investigations.* Bellingcat Investigations.
[134] Bellingcat. (2018). *Documenting atrocities in Syria: Open-source investigations.* Bellingcat Investigations.
[135] Bellingcat. (2018). *Documenting atrocities in Syria: Open-source investigations.* Bellingcat Investigations.

Сириската граѓанска војна доживеа широко распространети и систематски прекршувања на Меѓународното хуманитарно право (МХП) од страна на државни и недржавни страни. Овие злосторства вклучуваат неселективни напади врз цивили, напад на медицински и хуманитарни објекти, употреба на забрането оружје и попречување на хуманитарна помош. Овие дејствија ги кршат основните принципи на МХП - разлика, пропорционалност, хуманост и неутралност - и, во многу ситуации, се квалификуваат како воени злосторства според меѓународното право[136].

Едно од највидливите прекршувања е континуираното таргетирање на цивили и инфраструктура. Воздушните напади, артилериското бомбардирање и импровизираните експлозивни направи уништија станбени населби, болници, училишта и пазари, предизвикувајќи широки жртви и раселување. Употребата на хемиско оружје во Дума и други места е многу гнасно кршење на принципот на хуманост, што резултира со неселективно страдање кај цивилите. Опсадната војна и намерното задржување на храна, вода и медицинска помош во градови како Алепо и Источна Гута ги прекршија и пропорционалноста и хуманитарните стандарди[137].

Недржавните актери, вклучувајќи ги бунтовничките групи и екстремистичките организации, исто така извршија злосторства, како што се: киднапирање, убиства и напади врз цивилна инфраструктура. Иако МХП технички ги обврзува сите организирани вооружени групи, спроведувањето и почитувањето често се попречени поради нивниот фрагментиран карактер и недостаток на централна власт. Одговорноста за прекршувања на МХП може да се додели на многу нивоа. Поединци, особено воени команданти и политички лидери, може да се соочат со кривични обвинениja за воени злосторства, злосторства против човештвото или геноцид. Меѓународните системи, како што се Меѓународниот кривичен суд (МКС) и ad hoc судовите, се наменети да ги гонат таквите прекршувања; сепак, политичките и логистичките проблеми понекогаш го спречуваат ефикасното спроведување. Државите исто така можат да бидат одговорни за тоа што не успеале да спречат прекршувања од страна на сопствените трупи или за вмешаност во прекршувања извршени од поврзани страни. Меѓународните институции, како што се: Обединетите нации, Меѓународниот комитет на Црвениот крст и невладините организации за човекови права (НВО), играат клучна улога во документирањето на прекршувањата, собирањето докази и промовирањето на одговорност. И покрај овие напори, бројни злосторства во Сирија остануваат неказнети, што ги демонстрира ограничувањата на сегашниот

[136] Bellingcat. (2018). *Documenting atrocities in Syria: Open-source investigations.* Bellingcat Investigations.
[137] Amnesty International. (2025). *Syria: New government must prioritize justice and truth measures to prevent further abuse*.

меѓународен правен систем во повикувањето на сторителите на одговорност за време на сложени, повеќепартиски војни[138].

Сириската граѓанска војна ги покажува сериозните последици од прекршувањата на МХП, нагласувајќи ја итната потреба од посилни процедури за утврдување одговорност, заштита на цивилите и одржување на основните цели на хуманитарното право. Справувањето со вината е клучно не само за правдата туку и за обесхрабрување на слични прекршувања во сегашните и идните спорови.

5.1. МЕХАНИЗМИ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ И ОДГОВОРНОСТ

Сириискиот конфликт илустрира еден од најсериозните современи неуспеси на спроведувањето на меѓународното хуманитарно право. И покрај обемните, добро документирани прекршувања - вклучувајќи неселективни напади, опсади, присилно раселување, тортура и употреба на хемиско оружје - одговорноста остана ограничена. Ова се должи на структурните слабости во глобалните механизми за спроведување, геополитичката динамика и ограниченият пристап за истражителите[139].

Поддршката на напорите на граѓанското општество за документирање, како во Сирија, така и надвор од неа, беше во голема мера потпомогната од голем број агенции на ОН. На пример, Советот за човекови права на ОН формираше Истражна комисија во август 2011 година за да ги испита кршењата на човековите права преку „утврдување на фактите и околностите“ на злосторствата и „доколку е можно, идентификување на одговорните со цел да се обезбеди одговорност од страна на сторителите“ како одговор на насилното задушување на востанието од страна на Асад. Истражната комисија на ОН за Сирија документира ужасно насилство и флагрантни кршења на човековите права и хуманитарното право во бројни тематски документи и двегодишни извештаи откако започна со својата работа. Сексуалното и родово базирано насилство, произволното притворање и присилните исчезнувања, широкораспространетата тортура и нечовечкиот третман, употребата на гладување и опсади како тактика на војна, намерното таргетирање на цивили, цивилен имот и заштитени групи, како што се: пазари за храна, болници, амбулантни возила, училишта, хуманитарни работници и конвои, новинари и бројни злосторства против деца, се само неколку од нив. Честата употреба на барел бомби и касетна муниција од страна на сириските и руските воздухопловни сили за случајно бомбардирање на цивили во преполни урбани средини е исто така темелно документирана од Комисијата на ОН и независните

[138] Syrian Network for Human Rights. (2025). *SNHR's 14th Annual Report on the State of Human Rights in Syria for the Year 2024*.
[139] D'Alessandra, F. (2025). *International Crimes Accountability Matters in Post-Assad Syria*.

набљудувачи. Според некои проценки, најмалку 68.334 барел бомби биле распоредени во Сирија до 2017 година; цивилите сочинувале над 97% од жртвите[140], а децата сочинувале повеќе од 25%. Повеќе од 14,6 милиони Сиријци очајно имале потреба од хуманитарна помош како резултат на хуманитарната криза што следувала, која во тоа време била неспоредлива во модерната историја. Многу од нив веќе биле повредени и осакатени од постојаното барел бомбардирање. Асад изјавил дека 64.000 луѓе се бараат под обвинение за тероризам и бунт три месеци по почетокот на бунтот. Со текот на времето, таа бројка се зголемила: од декември 2023 година, Сириската мрежа за човекови права регистрирала најмалку 156.457 апсења и произволни притворања од март 2011 година, вклучувајќи 5.235 малолетници. Според извештајот, сите страни во конфликтот се вклучиле во произволно затворање и малтретирање на притворениците, иако владата била одговорна за поголемиот дел од овие инциденти. Во 2023 година, имало околу 130.000 исчезнати Сиријци. Поради ова, Генералното собрание на ООН ја основа Независната институција за исчезнати лица (IIMP) во Сириска Арапска Република во јуни 2023 година, како одговор на итни барања за дејствување од семејствата на исчезнатите лица. Нејзината мисија е да „ја утврди нивната судбина и местоположба и да им обезбеди поддршка на жртвите, преживеаните и семејствата на исчезнатите“. Мандатот на Сирија IIMP би можел да биде клучен за постигнување на темелен процес на транзициска правда преку утврдување на вистината за присилните исчезнувања и водење регистар на жртви што би можел да се користи и за обезбедување непосредна поддршка и, на крајот, за репарации за жртвите, иако организацијата не е основана за директно да ја поддржи одговорноста. Иако Сирија не е страна на Конвенцијата на ООН што забранува присилни исчезнувања, забраната е и кривично дело според меѓународното право што фрла сомнеж врз одговорноста на виновните и императивно правило на меѓународното право што е применливо за сите нации. Понатаму, произволните притворања и присилните исчезнувања ги кршат другите договори за човекови права што Сирија ги ратификувала, вклучувајќи ја Конвенцијата за правата на детето и Меѓународниот пакт за граѓански и политички права, што може да обезбеди повеќе начини за повикување на одговорност на државата[141]. Со оглед на тоа што многу од оние што биле насилно исчезнати на крајот би завршиле во широкиот затворски систем на Асад, веројатно е дека регистарот на IIMP би можел, барем делумно, да го поддржи доделувањето репарации за жртвите и нивните семејства, како и според Конвенцијата на ОН против тортура, на која Сирија е исто така страна.

[140] D’Alessandra, F. (2025). *International Crimes Accountability Matters in Post-Assad Syria*.

[141] D’Alessandra, F. (2025). *International Crimes Accountability Matters in Post-Assad Syria*.

За да се промовира одговорност за употребата на хемиско оружје од страна на Асад, ОН и Организацијата за забрана на хемиско оружје (OPCW)[142] се од клучно значење. Во 2012 година, загриженоста за безбедноста на наводните резерви на Сирија и потенцијалот Асад да ги искористи за да ги потисне своите противници почна да расте на меѓународно ниво, и покрај фактот што сириската влада никогаш отворено не призна дека има хемиско оружје. Во август истата година, тогашниот претседател Барак Обама славно изјави дека употребата на хемиско оружје ќе биде „црвена линија“[143] што ќе ја промени американската „пресметка“. Сепак, подоцна истата година, почнаа да се шират гласини дека Сирија била цел на напади со хемиско оружје, од кои сите се случиле на територија под контрола на бунтовниците. Конгресот на САД одобри употреба на акција против сириски воени цели по најсмртоносниот од овие напади, што се случи во Гута на 21 август 2013 година, при што загинаа и беа ранети илјадници жртви со гас сарин, вклучувајќи бројни деца.

Кремљ, главниот меѓународен поддржувач на Асад, преговараше за низа договори што вклучуваа отстранување на резервите на хемиско оружје на Сирија до април 2014 година, но одмаздата на САД на крајот не се материјализираше. Сирија ги потпиша договорите, но, предвидливо, не ги почитуваше. Во 2014 година, мисија за утврдување факти на OPCW откри дека нападите со хемиско оружје, како што се сулфурен сенф, сарин и хлор, биле „широкораспространети и повторени“[144]. OPCW заклучи дека околу половина од нападите биле извршени со авиони, исклучувајќи ја одговорноста на бунтовничките групи без пристап до воздушна моќ, дури и ако во тоа време не го обвини конкретно Асад. Асад, се разбира, ја задржа својата невиност и тврдеше дека бунтовниците го напаѓаат сирискиот народ со хемиско оружје.

Русија се согласи со воспоставувањето на Заедничкиот истражен механизам (JIM) на ООН и OPCW следната година, на кој му беше доверено идентификацијата на напаѓачите. Покрај потврдувањето на 349 настани, од кои некои покажаа дека Исламската држава користела сулфурен сенф, нејзините заклучоци од 2017 година го обвинија режимот на Асад за користење на хлор како хемиско оружје во најмалку три значајни напади.

Мандатот на JIM подоцна беше обновен, но Русија го блокираше. И покрај ова, бројни независни истраги продолжија, откривајќи стотици случаи на употреба на хемиско оружје од 2014 година, вклучувајќи го и озлогласениот напад во Дума во април 2018 година. На пример, непристрасна анализа објавена во 2023 година од страна на реномираниот

[142] D’Alessandra, F. (2025). *International Crimes Accountability Matters in Post-Assad Syria*.
[143] D’Alessandra, F. (2025). *International Crimes Accountability Matters in Post-Assad Syria*.

[144] D’Alessandra, F. (2025). *International Crimes Accountability Matters in Post-Assad Syria*.

Институт за глобална јавна политика во Берлин потврди дека најмалку 336 хемиски оружја биле распоредени во Сирија, а армијата на Асад е одговорна за 98% од овие инциденти.

Поради нивните ужасни дела, кои вклучуваат обезглавувања, распнувања, закопување живи жртви, јавно каменување, масакри, силување и сексуално ропство, религиозно и етничко чистење и геноцид врз Језидите, Исламската држава се поврзува со суровост[145].

Бруталноста на Исламската држава во Сирија и Ирак беше навистина без преседан. Нивните советувани следбеници да спроведуваат терористички операции во други земји, особено на Запад, но исто така и во Русија и на други места, и нивната декларирана намера да го прошират својот авторитет надвор од земјата што првично ја окупираа беа подеднакво смртоносни. По објавувањето на поразот на Исламската држава, илјадници борци - вклучувајќи 300 Американци и повеќе од 5.000 граѓани во Западна Европа - се вратија во своите матични земји, претставувајќи закана за националната безбедност. Оттогаш, многу од овие земји дебатираат за начини за „здружување“ на нивните јурисдикции и воспоставување трибунал за овие борци. Најважниот развој во врска со одговорноста на Исламската држава, сепак, се случи во 2017 година кога Советот за безбедност на ООН формираше Истражен тим за промовирање на одговорност за злосторства извршени од Даеш/ИСИЛ (УНИТАД) за време на краток период на политичко единство што можеше да се постигне само со обединување против терористичка група без пријатели во меѓународната заедница. УНИТАД беше основан како одговор на барање за помош од и со одобрение на ирачката влада. Неговиот мандат беше да ги поддржи домашните напори за повикување на ИСИЛ на одговорност, вклучително и во Ирак, преку собирање, зачувување и складирање на докази во согласност со релевантните кривични стандарди за воени злосторства, злосторства против човештвото и геноцид. Како резултат на тоа, тој стана дел од нова класа на „пред-обвинителски мандати за одговорност“[146] на ОН, кои всушност имаат преседан благодарение на историското создавање на споредливо истражно тело за Сирија од страна на Генералното собрание на ОН минатата година.

Со цел да „помогне во истрагата и гонењето на лицата одговорни за најтешките злосторства според меѓународното право извршени во Сириската Арапска Република од март 2011 година“, Меѓународниот, непристрасен и независен механизам на Сирија (IIIM) беше основан во 2016 година. Поради неговиот мандат да користи кривично право, методологија и стандарди за истражување на меѓународни злосторства и од „структурна“[147]

[145] D'Alessandra, F. (2025). *International Crimes Accountability Matters in Post-Assad Syria.*

[146] D'Alessandra, F. (2025). *International Crimes Accountability Matters in Post-Assad Syria.*
[147] D'Alessandra, F. (2025). *International Crimes Accountability Matters in Post-Assad Syria.*

перспектива и преку создавање досиеја подготвени за гонење за одредени сторители за да се олеснат постапките од трети страни, IIIM, како и UNITAD, може да се смета за пред-обвинителско тело иако нема обвинителски овластувања. IIIM собира информации од широк спектар на извори, вклучувајќи земји, организации на граѓанското општество, меѓународни и регионални организации и тела на ОН, како што е Комисијата за истрага. Дополнително, спроведува свои фокусирани истраги, интервјуира сведоци и собира евиденција и форензички докази по потреба. Доказите што ги собира потоа се собираат, испитуваат и складираат во специјализирано, најсовремено централно складиште кое е предмет на строги прописи за доверливост и строга безбедност на информациите. Ги споделува овие информации со надлежни јурисдикции кои се подготвени и способни да водат постапки во согласност со стандардите за правична постапка и човекови права, или проактивно или како одговор на барања за помош.

Стотиците барања за помош што ги добиле UNITAD и IIIM покажуваат колку се важни овие пред-обвинителски механизми на ОН за глобалните напори за промовирање на одговорност за меѓународни злосторства. Тие, исто така, придонесоа за меѓудржавни постапки пред Меѓународниот суд на правдата на ОН и случаи на универзална надлежност во европските судови против поранешни функционери на режимот.

Понатаму, овие истражни тела дадоа неколку други придонеси во процедурите за одговорност што не треба да се занемаруваат, особено кога се разгледува развојот на идните домашни капацитети во Сирија. На пример, во своите кратки години работење, UNITAD, чие седиште е во Багдад, произведе импресивен обем на работа: четири дигитални форензички лаборатории поставени во ирачките кривични судови; шеесет и осум масовни ископувања поврзани со Исламската држава; поддршка за 270 ранливи сведоци; 302 барања за помош примени од трети земји, од кои некои веќе резултираа со историски пресуди за геноцид против поранешни членови на Исламската држава во германските судови; а дваесет од нив беа споделени со ирачките власти, демонстрирајќи злосторства на Исламската држава против христијани, Какаи, Шабаци, шиити, сунити, Туркмени и Језиди. UNITAD собра вкупно 52 терабајти податоци, вклучувајќи 20 милиони страници документи на Исламската држава и електронски докази на бојното поле како лаптопи и мобилни телефони[148]. Податоците беа складирани со соодветен синџир на чување и испитани со најсовремена технологија, што ѝ овозможи да ги реконструира борбените наредби, синџирите на команда, па дури и специфичните места на злосторствата.

[148] D'Alessandra, F. (2025). *International Crimes Accountability Matters in Post-Assad Syria*.

Структурата на ОН неодамна разви пукнатини. Правилата на ОН ѝ забрануваа на UNITAD да доставува докази до ирачката влада бидејќи ирачката влада одби да се откаже од смртната казна. UNITAD на крајот беше принудена да се затвори во септември 2024 година откако владата го повлече одобрението[149]. Наместо ирачките власти, архивата на UNITAD беше доделена на ОН. Сега е непознато дали и кога овие записи повторно ќе бидат достапни за квалификувани власти кои се подготвени и способни да спроведат процедури во согласност со нормите за човекови права. Всушност, постои многу реална можност дека работата на UNITAD, која ја чини меѓународната заедница помеѓу 25 и 30 милиони долари годишно, ќе биде потрошена залудно, на голема штета на бројните нации чија национална безбедност сè уште е загрозена од странски терористички борци, особено нивните жртви. Од своја страна, IIIM сè уште работи и има седиште во Женева. Создаде импресивен обем на работа кој е споредлив и потенцијално супериорен од оној на UNITAD, особено ако и кога некогаш ќе му биде дозволен пристап до Сирија. Со оглед на континуираното откривање на нови мртви, масовни гробници и тајни затвори, од клучно значење е да се зачуваат сите докази според соодветните стандарди доколку некогаш треба да се презентираат на суд. Ова е од најголема важност и е исклучително чувствително на време. Освен ова, соборувањето на владата на Асад нуди мноштво нови можности за искористување на напорите на IIIM во текот на изминатите четиринаесет години за намалување на празнините во неказнивоста во Сирија[150]. Со оглед на високите стандарди што ги бара, работата и доказите на IIIM ќе бидат суштински дел од целокупната слика, без оглед на обликот или формата што ја има судската одговорност. Исто така, може да игра клучна улога во сите други системи на транзициска правда, како што е работата на другите истражни агенции. Затоа, ако сириските власти по Асад сакаат да го исполнат своето ветување да ги повикаат на одговорност поранешните функционери на режимот и да ја обноват Сирија со помош и поддршка на меѓународната заедница, грешките и искуството на ирачката влада со UNITAD треба да послужат како предупредување[151].

[149] D'Alessandra, F. (2025). *International Crimes Accountability Matters in Post-Assad Syria.*
[150] D'Alessandra, F. (2025). *International Crimes Accountability Matters in Post-Assad Syria.*
[151] D'Alessandra, F. (2025). *International Crimes Accountability Matters in Post-Assad Syria.*

5.2. ИНДИВИДУАЛНА И ДРЖАВНА ОДГОВОРНОСТ

Поединци и држави можат да бидат одговорни за злоупотреби извршени за време на вооружен конфликт според меѓународното хуманитарно право. Кога поединци, како што се воени лидери, политички личности или членови на вооружени организации, директно извршуваат или насочуваат дејствија што претставуваат воени злосторства, злосторства против човештвото или други сериозни кршења на меѓународното хуманитарно право, тие се сметаат за лично одговорни. Кога супервизорите знаеле или требало да знаат за прекршоците и не направиле ништо за да ги спречат или да ги казнат оние што ги извршиле, идејата за одговорност на командата дополнително ја утврдува одговорноста. Документираните случаи на тортура, напади врз цивили и употреба на хемиско оружје во сириискиот конфликт предизвикаа загриженост за личната одговорност на високите функционери, од кои многумина сè уште се надвор од надлежноста на меѓународните судови. Кога органите или агентите на една држава се вклучуваат во глобално нелегални активности, како што се: употребата на забрането оружје, неселективно бомбардирање на станбени области или тактики на опсада, се јавува одговорност на државата[152]. Како што е потврдено од повторената неподготвеност на Советот за безбедност на ООН да ја изнесе Сирија пред Меѓународниот кривичен суд, политичките околности честопати го попречуваат примената на јаснодефинираните барања на МХП. Со цел да се спречат прекршувања, да им се даде правда на жртвите и да се зачуваат основните принципи на меѓународното хуманитарно право, одговорноста на поединецот и државата работат заедно. Одговорноста за прекршувања извршени за време на вооружен конфликт е утврдена со меѓународното хуманитарно право и за луѓето и за државите. Според идејата за командна одговорност, оние кои директно извршуваат, наредуваат или помагаат во воени злосторства, злосторства против човештвото или други сериозни прекршувања на меѓународното хуманитарно право се предмет на индивидуална одговорност. Ова ги вклучува и командантите[153]. Поранешен сириски разузнавачки службеник беше прогласен за виновен за злосторства против човештвото, вклучително и тортура и произволно притворање, на историското судење во Кобленц во Германија (2019–2021). Овој случај покажа дека националните судови можат да остварат универзална надлежност за да ги повикаат луѓето на одговорност дури и кога меѓународните механизми се блокирани. Во друг случај, Тимот за истрага и идентификација на ОЗХО (ИИТ) ги прогласи високите

[152] OpinioJurnis. (2023). *State Responsibility for Acts of Torture: Netherlands/Canada v Syria at the International Court of Justice.*
[153] OpinioJurnis. (2023). *State Responsibility for Acts of Torture: Netherlands/Canada v Syria at the International Court of Justice.*

функционери за одговорни за хемиските напади во Кан Шејхун (2017) и Дума (2018), нудејќи докази за евентуално гонење во иднина.

Кога органите или агентите на една држава извршуваат глобално нелегални дејствија, како што се: неселективни напади, опсади или употреба на оружје што е забрането, произлегува вина на државата. Според истражните комисии на ОН и наодите на „Хјуман рајтс воч“[154], сириската влада била вклучена во неколку системски прекршувања, вклучително и намерно таргетирање на болници и хуманитарни објекти и често воздушно бомбардирање на цивилни области. Овие настани се пример за тоа како воените дејствија и државните политики можат да резултираат со вина според меѓународното право; сепак, политичките фактори, како што се ветото од страна на Советот за безбедност на ОН, честопати го попречуваат спроведувањето, спречувајќи упатувања до Меѓународниот кривичен суд. Кога се земаат како целина, овие инциденти ја нагласуваат и можноста за правда и реалните тешкотии за гарантирање одговорност во комплицирани војни како Сирија. Тие, исто така, ја демонстрираат повеќекратната динамика на индивидуалната и државната одговорност.

Подносителите на барањето, Канада и Холандија, заеднички поднесоа барање до Меѓународниот суд на правдата (МСП) на 8 јуни 2023 година, за покренување правна постапка против Сириската Арапска Република (Сирија)[155]. Случајот се фокусира на „грубото и систематско неуспешно“ дејствување на Сирија да ги исполни своите обврски според Конвенцијата против тортура (CAT) за забрана на тортура и друг суров, нечовечки или понижувачки третман или казнување (лош третман). Дополнително, подносителите на барањето побараа од Судот да издаде привремени наредби за Сирија веднаш да престане со тортура и малтретирање на луѓето. Сириското граѓанско општество е на чело на евидентирањето на прекршувања во Сирија и генерирањето можности за да се смета сириската диктатура одговорна за своите злосторства повеќе од десет години. И покрај обемот на меѓународните злосторства во Сирија, имаше неколку предизвици на патот кон меѓународната кривична правда. И покрај барањата на сириското граѓанско општество, жртвите и преживеаните, ветото на Русија за упатување до Меѓународниот кривичен суд во 2014 година и последователната закана со вето од Кина спречија каква било можност за создавање Меѓународен трибунал за Сирија. Во 2019 година, беше поднесена Комуникација по член 15 за кривичното дело присилна депортација на Сиријци во Јордан, држава-членка на Римскиот статут, што претставуваше најнов обид за добивање пристап до МКС. Во обид

[154] OpinioJurnis. (2023). *State Responsibility for Acts of Torture: Netherlands/Canada v Syria at the International Court of Justice.*
[155] OpinioJurnis. (2023). *State Responsibility for Acts of Torture: Netherlands/Canada v Syria at the International Court of Justice.*

да се почитува преседанот на Мјанмар/Бангладеш, Комуникацијата по член 15 ќе му дадеше на Судот овластување да разгледува акти на тортура што резултираат со присилна депортација на цивили. Сепак, МКС не им достави никакви информации на сириските судски актери во врска со оваа порака од поднесувањето.

Единствениот начин да се повикаат луѓето на одговорност за меѓународните злосторства извршени во Сирија од 2014 година е преку Универзална надлежност. Во 2021 и 2022 година, државните службеници беа прогласени за одговорни за злосторства против човештвото како тортура и произволно притворање пред германски суд под индивидуална кривична одговорност во случаите Анвар Р. и Ејад А., а дополнителен случај против Алаа М. сè уште е во тек. Во март 2023 година, истражните судии на Парискиот суд наредија подигање обвинение пред Парискиот кривичен суд на високите безбедносни службеници Али Мамлук, Џамил Хасан и Абдел Салам Махмуд за акти на тортура, произволно притворање и присилно исчезнување против двајца сириски француски државјани убиени под тортура од страна на сирискиот режим[156]. Овие случаи покажаа дека актите на тортура извршени во Сирија се злосторства против човештвото бидејќи биле дел од политика која била одобрена, насочувана и надгледувана од највисоките нивоа на сириската влада, а не како дело на осамени поединци кои дејствувале независно.

Според правното образложение на барањето, Сирија и подносителите на барањето се држави-страни на Конвенцијата за борба против тужбата (CAT). Тоа покажува дека подносителите на барањето и Сирија се во несогласување околу тоа кој е виновен за тоа што Сирија не ги исполнила своите барања од CAT[157]. Подносителите на барањето тврдат дека Сирија ги прекршила своите обврски кон подносителите на барањето како држави-страни на CAT со тоа што извршила и продолжила да врши тортура преку своите државни органи, агенти и други лица или субјекти што дејствуваат во име на режимот или под негова власт. Ова резултирало со обврски erga omnes partes, кои се дополнително објаснети во барањето за привремени мерки. Член 30 (1) бара од подносителите на барањето и Сирија, како држави-страни на CAT, да го решат прашањето преку дискусија, а доколку тоа не успее, арбитража (ниту еден од нив нема резерви во однос на член 30)[158]. Подносителите на барањето вложуваат искрени напори да го решат несогласувањето преку преговори речиси две години. Сепак, за време на овие дискусии не беше постигнато решение. Подносителите

[156] OpinioJurnis. (2023). *State Responsibility for Acts of Torture: Netherlands/Canada v Syria at the International Court of Justice.*
[157] OpinioJurnis. (2023). *State Responsibility for Acts of Torture: Netherlands/Canada v Syria at the International Court of Justice.*
[158] OpinioJurnis. (2023). *State Responsibility for Acts of Torture: Netherlands/Canada v Syria at the International Court of Justice.*

на барањето формално побараа од Сирија да го упати случајот на арбитража кога преговорите не успеаја. И покрај истекот на шесте месеци предвидени во член 30, Сирија не го потврди ниту одговори на официјалното барање на подносителите да го упатат прашањето на арбитража. За да ја принудат Сирија да ги почитува своите должности кон КАТ, подносителите на барањето одлучија да го испратат случајот до МСП. Во врска со тврдењата за тортура, во барањето се тврди дека сирискиот затворски систем е длабоко вкоренет во тортура и малтретирање. Во оваа смисла, се споменува и фактот дека во претходните четириесет години, луѓето за кои се сметало дека се против диктатурата биле мачени. Ова е значајно бидејќи има за цел да ја прикаже употребата на тортура како суштински поврзана со долгогодишна, воспоставена политика на администрацијата на Асад, а не како нова практика што се појавила за време на конфликтот. Потоа се истакнува широката употреба на тортура почнувајќи од пролетта 2011 година и се опишуваат различните државни машини, прорежимските милиции (шабиха) и комитетите вклучени во притворањето на граѓаните и нивното испраќање во разузнавачките и безбедносните служби. Експлицитното споменување на вклученоста на милициите шабиха е клучно за поставување на темелите за политиката на сирискиот режим на произволни апсења и тортура како непосреден, насилен и репресивен одговор на мирните протести. Ова е дополнително поткрепено со неодамнешните извештаи кои покажуваат дека сирискиот режим ја организирал, планирал, поттикнувал и користел шабиха од самиот почеток на востанието[159]. Потоа, во апликацијата се дискутираат ужасните услови на притворање, употребата на тортура за испрашување, казнување, заплашување и принудување на луѓе, како и извршувањето на акти на тортура во врска со третманот на притворените лица. Членовите 2, 7, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16 и 19 од Конвенцијата за катастрофи наводно се прекршени. Апликацијата се фокусира на употребата на одредени видови тортура врз цивили во Сирија, вклучително и присилно исчезнување и сексуално и родово базирано насилство (SGBV).

Апликацијата опишува како и машките и женските затвореници се подложени на сексуално и родово насилство, вклучително и силување, како форма на тортура[160]. Клучно е што апликацијата обезбедува значителен простор за стигматизација поврзана со епизодите, што влијае врз жртвите, семејствата и заедниците, како и врз можноста за понатамошна злоупотреба или повреда поврзана со обичаите и културните практики, што доведува до социјално исклучување и изолација на жените. За да го поткопа политичкото

[159] OpinioJurnis. (2023). *State Responsibility for Acts of Torture: Netherlands/Canada v Syria at the International Court of Justice.*
[160] OpinioJurnis. (2023). *State Responsibility for Acts of Torture: Netherlands/Canada v Syria at the International Court of Justice.*

опозициско движење, сирискиот режим намерно го искористи стравот од сексуална злоупотреба како алатка за исплашување и деградирање на жртвите и нивните семејства, според апликацијата. Во врска со присилното исчезнување, апликацијата признава дека членовите на семејствата на луѓето кои исчезнале трпат голема болка и страдање поради неизвесноста околу местото на живеење и судбината на нивните најблиски, како и неуспехот на државата да го почитува нивното право на правда и вистина. Во овој контекст, апликацијата алудира на реалноста дека сириските власти продолжуваат да кријат информации, додека водат темелна евиденција за притворените лица и ја знаат судбината на поголемиот дел од луѓето што ги држеле[161]. Масовното закопување на останките во масовни гробници и издавањето на смртни изводи за жртвите на тортура, во кои се тврди дека жртвите починале од природни причини како „срцеви удари“, дополнително ја интензивираат оваа практика. За меѓународните злосторства извршени во Сирија, вклучувањето на присилното исчезнување во барањето е од суштинско значење за поширокиот правен систем. По несреќното и неправилно отфрлање на обвиненијата за присилно исчезнување на судењето на Ал-Хатиб, присилното исчезнување сè уште не е одлучено на суд во врска со дејствијата на сирискиот режим или лица поврзани со него, и покрај обемот на кривичното дело, бројот на жртви и неговиот долготрајно и парализирачко дејство врз сириските семејства. Конечно, треба да се напомене дека барањето, исто така, ја дискутира употребата на хемиско оружје (ХО) како форма на тортура, опишувајќи го задушувањето што го предизвикуваат овие оружја како неподнослива болка и страдање[162]. Повикувањето на ХО како тортура и, според тоа, фактот дека Судот ќе го третира ХО се важни со оглед на широката употреба на ова забрането оружје од страна на сирискиот режим и отсуството на судски решенија за справување со ова кривично дело, иако тие не се дополнително објаснети во барањето. Подносителите на барањето побараа од судот да утврди дека Сирија го прекршила Конвенцијата за борба против хемиските оружја и да ѝ наложи на Сирија да ги запре прекршувањата, да ги гони одговорните и да ги обештети жртвите. Дополнително, тие побараа Судот да утврди дека очигледното или постојаното непочитување на одговорноста на Сирија според Член 2 од Конвенцијата за катастрофи претставува кршење на императивна норма на меѓународното право. Ова последно барање е важно бидејќи бара од Судот да утврди дали сириската администрација ги прекршила

[161] OpinioJurnis. (2023). *State Responsibility for Acts of Torture: Netherlands/Canada v Syria at the International Court of Justice.*
[162] OpinioJurnis. (2023). *State Responsibility for Acts of Torture: Netherlands/Canada v Syria at the International Court of Justice.*

обврските erga omnes со кршење на jus cogens[163]. Бидејќи Апликацијата експлицитно се повикува само на обврските erga omnes partes како правна основа за спорот, барањето за оваа пресуда од Судот би дозволило да се смета дека сирискиот режим ги прекршил своите обврски кон меѓународната заедница како целина[164].

5.3. ОДГОВОРНОСТ НА МЕЃУНАРОДНАТА ЗАЕДНИЦА НА СИТУАЦИЈАТА ВО СИРИЈА

Откако меѓународната заедница не успеа да ги запре хуманитарните трагедии во Руанда во 1994 година и Сребреница во 1995 година, Меѓународната комисија за интервенција и државен суверенитет (ICISS) го создаде концептот R2P. R2P функционира на две нивоа. Прво, заштитата на сопствените граѓани е примарна должност на државата. Второ, меѓународната заедница мора да ги брани своите граѓани ако државата не е во можност или не сака да го стори тоа. „Секоја поединечна држава има одговорност да го заштити своето население од геноцид, воени злосторства, етничко чистење и злосторства против човештвото“[165], според Резолуцијата 60/1 на Генералното собрание на ООН од 2005 година. Дополнително, членките на ООН изјавија дека „доколку мирните средства се недоволни и националните власти очигледно не успеваат да го заштитат своето население од геноцид, воени злосторства, етничко чистење и злосторства против човештвото, ние сме подготвени да преземеме колективна акција, навремено и решително преку Советот за безбедност“[166]. Сепак, досега, Советот за безбедност на ООН ги блокираше нацрт-резолуциите со кои се осудува масакрот во Сирија и се залага за невоени мерки. Кина и Русија ставија вето на четири нацрт-резолуции, од кои ниту една експлицитно не повикуваше на воено учество. „Ништо во оваа резолуција не овластува мерки согласно Член 42 од Повелбата [т.е. воена интервенција]“[167], според втората нацрт-резолуција на која ќе се стави вето. Не е случајно што Советот за безбедност го искористи R2P за поддршка на колективна воена акција против држава за прв и единствен пат во врска со Либија. Русија и Кина наводно се многу загрижени дека R2P ќе биде злоупотребен за да се предизвика промена на режимот во иднина, бидејќи веруваат дека промената на режимот во Либија го надминала овластувањето за заштита на цивилите дадено во Резолуцијата 1973 (2011) на

[163] OpinioJurnis. (2023). *State Responsibility for Acts of Torture: Netherlands/Canada v Syria at the International Court of Justice.*
[164] OpinioJurnis. (2023). *State Responsibility for Acts of Torture: Netherlands/Canada v Syria at the International Court of Justice.*
[165] Harrington, N. (2015). *International legal consequences of the conflict in Syria*.
[166] Harrington, N. (2015). *International legal consequences of the conflict in Syria*.
[167] Harrington, N. (2015). *International legal consequences of the conflict in Syria*.

Советот за безбедност. Одобрувањето на R2P од страна на Генералното собрание во Резолуцијата 60/1 исклучиво се однесува на колективна акција преку Советот за безбедност, телото на ОН првенствено задолжено за глобалниот мир и безбедност. Извештајот на ICISS, сепак, ја разгледа можноста дека, во случај Советот за безбедност да не преземе акција, Генералното собрание може да одобри воена вмешаност или регионалните организации може да го сторат тоа со согласност на Советот за безбедност. За разлика од Советот за безбедност, кој има овластување да овласти употреба на сила согласно Член 42 од Повелбата на ОН, Генералното собрание нема. Сепак, Генералното собрание ја усвои Резолуцијата 377(V), позната и како „Обединување за мир“[168], во 1950 година. Во согласност со Резолуцијата 377(V), Генералното собрание „веднаш ќе го разгледа прашањето“ и може да предложи колективни мерки, вклучително и употреба на вооружена сила кога е потребно, за одржување или враќање на меѓународниот мир и безбедност ако Советот за безбедност не е во можност да ја изврши својата примарна одговорност за одржување на меѓународниот мир и безбедност затоа што постојаните членки не можат да се согласат. Генералното собрание може да даде необврзувачки препораки за употреба на сила во Сирија врз основа на „Обединување за мир“ и R2P, давајќи му на вклучувањето поголем кредибилитет. Генералното собрание не предложи воена акција или санкции, и покрај тоа што усвои резолуции со кои се осудува насилството во Сирија и се осудува неактивноста на Советот за безбедност. Ова веројатно делумно се должи на сложеноста на конфликтот (опишана подолу) и предизвикот да се добие мнозинството членови на ОН да го поддржат вклучувањето. Како резултат на тоа, ОН не успеа да ги исполни сопствените повици за политичко решавање на кризата и прекин на убиствата во Сирија[169].

[168] Harrington, N. (2015). *International legal consequences of the conflict in Syria*.
[169] Harrington, N. (2015). *International legal consequences of the conflict in Syria*.

5.4. СЛУЧАИ СО УНИВЕРЗАЛНА ЈУРИСДИКЦИЈА ЗА СИРИЈА

Долго време, универзалната јурисдикција (УЈ) се чинеше дека е единствениот начин да се повикаат на одговорност оние што се одговорни за меѓународните злосторства во Сирија. Крпеница од случаи во Соединетите Американски Држави, Германија, Франција, Шведска и други земји доведе до значајни успеси. Сепак, имаше и други суштински недостатоци на овие случаи, како што е фактот дека поголемата сириска публика сметаше дека е тешко да пристапи до судења што се одржуваат на оддалечени локации од погодената заедница и на странски јазик. Само сторители од низок до среден ранг мораше да бидат обвинети бидејќи обвинетите обично беа присутни во земјите каде што се одржуваа судењата. Дури и во ситуации кога сторители од високо ниво беа предмет на потерници или дури и пресуди, како во Франција или Германија, обвинетите продолжија да уживаат во своите привилегии и начин на живот во Сирија без реални последици. Шансите за одговорност драстично се променија откако падна администрацијата на Асад[170]. Пред неколку недели, идејата за меѓународен или хибриден трибунал со седиште во Дамаск, кој ќе ги суди лидерите на мухабаратот, озлогласените тајни служби што служеа како основа на системот за тортура на Асад, изгледаше нереална. Сепак, активисти, адвокати, законодавци и - најважно - преживеани почнуваат да зборуваат за механизми за одговорност. Припадниците на сириската војска кои издале наредби за смртоносни опсади на цели градови и населби или напади со употреба на хемиско оружје се судат од добро обучен и реформиран сириски суд. Теоретски, постојат многу различни алтернативи за правда, а дискусиите за нив можат (и треба) да ги водат Сиријците. Од самиот почеток, сегашната администрација бараше највиновните членови на владата на Асад да бидат повикани на одговорност, а воедно посочуваше дека на другите ќе им биде дадена амнестија. Министерот за правда на сириската привремена администрација неодамна изјави дека ќе бидат формирани „специјални судови за судење на криминалците од режимот на Асад и нивните соработници“ и дека Сирија може да „го потпише Римскиот статут за да го олесни гонењето на остатоците од режимот, вклучително и Башар ал-Асад“[171]. Ќе бидат потребни години за планирање и изградба на архитектурата на идниот механизам за одговорност. Ова опфаќа секој специјализиран судски систем во Сирија за кој новата влада прогласи дека ќе биде воспоставен до март 2025 година, со цел да се обезбеди минимум фер судење. Дотогаш, постапките на УЈ играат клучна улога во премостувањето на јазовите. Се подразбира дека тековните судења на УЈ ќе продолжат, како што е оној против Алаа М.,

[170] Kroker, P. (2025). *In justice efforts for Syria, "universal jurisdiction is not disappearing."*
[171] Kroker, P. (2025). *In justice efforts for Syria, "universal jurisdiction is not disappearing."*

поранешен воен лекар од Хомс, во Франкфурт, или гонењето на поранешен член на Хезболах од Бусра Шам во губернацијата Дераа во Штутгарт, Германија. Доколку нема договор за екстрадиција со Сирија, истрагите што напреднале до точка каде што веќе се извршени апсења, исто така, многу веројатно ќе продолжат и ќе резултираат со дополнителни судења надвор од Сирија. На пример, Осман Алшеик, поранешниот началник на затворот Адра во Дамаск, е приведен и обвинет за тортура во САД, меѓу другите прекршоци. Најмалку седум осомничени кои беа приведени во средината на 2024 година за злосторства извршени за време на опсадата на Јармук Дамаск од страна на силите на Асад, сè уште се истражуваат во Шведска и Германија[172]. Дополнително, веројатно има повеќе осомничени во Европа отколку што се уапсени досега. Некои можеби избегале или ќе емигрираат откако ќе падне режимот, веројатно користејќи лажни документи за идентификација и нови имиња, бидејќи таму се чувствуваат побезбедно отколку во Сирија. Дополнително, европските обвинители издадоа налози за апсење на лица од повисоко ниво, вклучувајќи ги Џамил Хасан и Али Мамлук, лидери на тајната служба, или самиот Башар ал-Асад. Доколку осомничените на високо ниво се притворени на друго место, новата администрација честопати бара нивна екстрадиција во Сирија. Подготвеноста на државите да екстрадираат во нација со која дури и не одржувале дипломатски врски во последните десет години, а камоли договори за меѓусебна правна помош, кои во многу држави исто така бараат гарантирање на минимални стандарди за правично судење при соработка, ќе одреди колку брзо ова сценарио ќе стане реалност. Ова ќе потрае долго време за да се развие, врз основа на она што Сиријците го велат за моменталната состојба на судството. Дополнително, ако поединци треба да бидат казнети за воени злосторства или злосторства против човештвото, меѓународните злосторства прво мора да се утврдат во сирискиот закон. Сепак, за судот да нареди прелиминарен притвор на осомничен во отсуство на меѓународни потерници од Сирија, истрагите за сторителите кои патуваат не само што мора да бидат започнати туку и значително да напредувале[173]. Затоа, клучно е истрагите на УЈ да продолжат сè додека националниот судски систем на Сирија или меѓународна институција не станат оперативни. Подоцна, случаите што се започнати во други јурисдикции може да се преместат од трети земји во Сирија или во новосоздаден правен систем. На пример, Душко Тадиќ, првото лице кое беше судено пред МКТЈ, беше притворен во Германија врз основа на германска потерница пред да биде префрлен во Хаг. Би било повеќе од разумно да се подели работата помеѓу националното сириско судство, меѓународен механизам и трети држави кои ја спроведуваат правдата откако новите механизми ќе бидат оперативни,

[172] Kroker, P. (2025). *In justice efforts for Syria, "universal jurisdiction is not disappearing."*
[173] Kroker, P. (2025). *In justice efforts for Syria, "universal jurisdiction is not disappearing."*

со оглед на обемот на задачата да се повикаат на одговорност оние кои се најодговорни за меѓународните злосторства извршени во Сирија во текот на изминатите 14 години. Ова е особено точно со оглед на богатството на информации и знаења стекнати од земјите кои ги истражуваат злосторствата во Сирија од 2011 година. Постапките во други држави, исто така, можат да го одржат факелот на одговорност во случај политичката средина за одговорност во Сирија да се промени со текот на времето (што не изгледа како неверојатно сценарио). Во случајот на злосторствата од аргентинската диктатура, на пример, таканаречената „пинг-понг стратегија“ - соочување со злосторствата во егзил секогаш кога се чини дека е достигнат ќорсокак во самата земја - се покажа како многу ефикасна. Понатаму, режимот и неговите поврзани вооружени организации веројатно ќе бидат единствените што имаат пристап до каква било форма на правен систем во Сирија. Иако тие ги извршиле повеќето злосторства, од клучно значење е процесот на транзициска правда да ги испита злосторствата извршени од сите актери и вооружени групи, вклучително и оние за кои е малку веројатно дека ќе бидат предмет на какви било напори за одговорност во Сирија, како што се ХТС или Сириската национална армија за злосторствата што ги извршуваат во североисточна Сирија од 2018 година, особено во Африн[174]. Судењата што се клучни за темелен процес на транзициска правда, но не се популарни кај новата политичка класа на Сирија, сепак би можеле да се одржат надвор од земјата. Тековните и идните случаи на УЈ надвор од Сирија можат да придонесат за поширокиот процес на транзициска правда, покрај нејзината правна (преседан) улога, особено ако нивното влијание е засилено со медиумски, уметнички интервенции, образовни и политички активности. За да се случи ова, од клучно значење е националните судови каде што се одржуваат овие судења на крајот да обрнат поголемо внимание на тоа да ги направат постапките подостапни за сириското население и на домашно и на меѓународно ниво. Ова е еден од главните недостатоци на историските судења што се одржаа во Европа и на други места, како што е споменато погоре. За доброто на судската публика, усните седници често треба истовремено да се преведуваат на арапски јазик[175]. Тие исто така треба да бидат снимани и евентуално дури и емитувани преку интернет, за да може поголема публика да ги следи, доколку националните закони и загриженоста за безбедноста на сведоците дозволуваат. Иако некои значајни пресуди, како првата пресуда во Кобленц, се одлично преведени на арапски јазик, ова треба да се случува често; невладините организации не се единствените кои треба да се обидат да го затворат овој јаз. Зголемувањето на влијанието на судењата на УЈ треба да биде компонента на надворешната политика на владите каде

[174] Kroker, P. (2025). *In justice efforts for Syria, "universal jurisdiction is not disappearing."*
[175] Kroker, P. (2025). *In justice efforts for Syria, "universal jurisdiction is not disappearing."*

што се наоѓаат овие јурисдикции. Тие би можеле да нарачаат преводи и да создадат едукативни материјали за овие случаи што би можеле да се споделуваат на социјалните медиуми и веројатно наскоро отворените дипломатски мисии во Сирија[176].

ГЛАВА 6

ПРОВЕРКА НА ХИПОТЕЗАТА

Забележаните модели на прекршувања во текот на конфликтот јасно ја поддржуваат претпоставката дека спроведувањето на Меѓународното хуманитарно право (МХП) во Сириската граѓанска војна е претежно неефикасно. Предизвикувачко е да се следи или спроведува почитувањето на правилата на МХП во многу сложената оперативна средина генерирана од вклучувањето на неколку играчи, вклучувајќи ја сириската влада, бројни недржавни вооружени групи, екстремистички организации и странски сили. Употребата на хемиско оружје, неселективното бомбардирање, опсадната војна, тортурата и систематските напади врз цивили, болници, медицински персонал и хуманитарни конвои покажуваат сеопфатно непочитување на основните вредности на разликување, пропорционалност, воена неопходност и хуманост. Политичкиот застој, ветото и ограниченият пристап до конфликтните области ги попречија меѓународните механизми наменети за спроведување на МХП, како што се Советот за безбедност на ООН, Меѓународниот кривичен суд и други органи за одговорност. Како резултат на тоа, цивилите и хуманитарните актери претрпеа значителна штета и покрај очигледната применливост на МХП и достапноста на меѓународни правни рамки. Ова потврдува дека сириският конфликт е одличен пример за значајните тешкотии и ограничувања поврзани со спроведувањето на МХП во повеќепартиски, долготрајни граѓански војни.

[176] Kroker, P. (2025). *In justice efforts for Syria, "universal jurisdiction is not disappearing."*

ЗАКЛУЧОК

Сириската криза, која започна во 2011 година, прерасна во еден од најкомплицираните и најкатастрофални вооружени конфликти во модерното време, нагласувајќи ги тешкотиите во спроведувањето на Меѓународното хуманитарно право (МХП) во долготраен, повеќепартиски конфликт. МХП, честопати познато како право на вооружен конфликт, создава правна основа за контролирање на непријателствата, заштита на цивилите и борците кои повеќе не се вклучени во непријателствата и ограничување на тактиките и оружјето на војната. Основните принципи на меѓународното хуманитарно право (МХП) - разлика, пропорционалност, воена неопходност и човечност - се стремат да гарантираат дека човечкото достоинство е почитувано и дека непотребното страдање е спречено дури и во време на вооружен конфликт. Женевските конвенции од 1949 година, нејзините Дополнителни протоколи, обичајното меѓународно право и други меѓународни договори, судски пресуди и јуриспруденција ги кодифицираат овие концепти.

Изворите на меѓународното право обезбедуваат софистицирана, но логична рамка за дефинирање на меѓународните правни норми. Заедно, овие извори - кои се движат од јасност на договорите до природен раст на обичајот, од универзални принципи до професионални толкувања - ја обезбедуваат основата што ги создава и развива меѓународните правни обврски.

Разбирањето на овие извори е клучно за академското знаење на студентите по меѓународно хуманитарно право, како и за нивната практична правна активност. Ефективната меѓународна правна пракса се заснова на капацитетот за лоцирање, оценување и користење на релевантни извори во одредена околност.

Меѓународното признавање на огромната болка што ја претрпеле многу жртви и преживеани кои биле мачени и малтретирани од страна на сириискиот режим би произлегло од пресуда на МСП за одговорноста на сириската држава. Понатаму, сириискиот режим би бил законски обврзан да се придржува до сите привремени мерки наредени од МСП во овој случај. МСП би формирал ad hoc комитет за надгледување на извршувањето на овие мерки, испитување на податоците од страните и нудење предлози. Од Сирија се бара да поднесува чести извештаи за спроведување и да се придржува до привремените мерки. Советот за безбедност на ООН може да понуди препораки или резолуции за спроведување на наредбата доколку другата страна не се придржува. Со цел да се обезбеди правда за жртвите во Сирија и да се спречат идните прекршувања на Конвенцијата за катастрофи, наредбата за привремени мерки би била значаен чекор.

Државните и недржавните актери во меѓународниот систем го забележаа долготрајното граѓанско воено во Сирија. Овие актери, исто така, често интервенираа во

конфликтот, особено САД, изразувајќи загриженост за нивното однесување. Овој труд тврди дека постапките на Соединетите Американски Држави го кршат меѓународното право бидејќи не се во границите на легалноста. Според овој извештај, ОН треба да заземе построг став против неодобрените операции. За да се постигне ова, ОН мора да создаде санкции што мора да се применат на секоја земја-членка што ги крши протоколите што ги регулираат хуманитарните операции.

Политиката за национална безбедност на една модерна држава треба да има за цел спроведување превентивни стратешки мерки, како што се: мирно решавање на меѓународни спорови, спречување на почеток на вооружен конфликт и избегнување на вклучување во вооружени конфликти меѓу други држави. Со цел да се олесни враќањето на мирот, завојуваните страни треба да го локализираат конфликтот и да гарантираат строго почитување на МХП откако ќе започнат непријателствата.

Во време на вооружен конфликт, Меѓународното хуманитарно право (МХП) го штити човештвото со ограничување на способноста на завојуваните страни да ги изберат средствата и тактиките на војување и со забрана на употребата на тактики што резултираат со непотребно страдање и уништување во однос на воената цел за поразување на непријателот. Заедничката цел за минимизирање на жртвите и штетите во согласност со воените барања воспоставува врска помеѓу тактичките закони на борбата и хуманитарните стандарди на меѓународното хуманитарно право. Професионалните воени команданти се имплицитно хуманитарни бидејќи секогаш ќе ги поштедат заштитените поединци и имот, освен ако не претставуваат закана за војската во одреденото тактичко сценарио. Недостатокот на знаење, недостатокот на обука, професионалниот непрофесионализам, недисциплината и нискиот морал на воената единица се индицирани со почести прекршувања на прописите на Воената полиција од страна на нејзините членови. Во време на вооружен конфликт, хуманитарната кауза е заштитена со Меѓународното воено право (МВО). Постојат ограничувања на можноста за избор на тактики и оружје за борба.

Во врска со единствената цел на војната, а тоа е да се победи непријателот, забраната за употреба на разни тактики и средства за војна спречува непотребно страдање и штета.

Врска помеѓу хуманитарните стандарди на МВО и правилата за војна што се создадени за да се постигне истата цел - ограничување на страдањето во согласност со средствата за конфликт. Ако командантот на воените операции ќе ги поштеди и заштити лицата и предметите под негова контрола - сè додека тие не претставуваат значителен ризик од војна во специфични тактички ситуации - тој е и професионален и човечен во секоја околност.

Тешкотиите во спроведувањето на фундаменталните идеи на меѓународното хуманитарно право (МХП) во современите вооружени конфликти се јасно илустрирани од сириската криза. Заштитата на цивилите, цивилната инфраструктура и поединците кои повеќе не се вклучени во непријателствата е цел на фундаменталните концепти, вклучувајќи ја разликата, пропорционалноста, воената неопходност и хуманоста. Овие принципи често се кршат во Сирија: широкораспространетото презир кон меѓународното хуманитарно право е покажано со неселективни напади, таргетирање на болници и училишта, опсади, употреба на хемиско оружје и намерно попречување на хуманитарните залихи. Овие регулативи наметнуваат законски барања и за државните и за недржавните играчи, но сложената повеќепартиска структура на конфликтот и политичките блокади, особено во Советот за безбедност на ООН, имаат ограничени алатки за спроведување. OPCW, невладините организации и агенциите на ООН произведоа многу материјал, но усогласеноста е сè уште многу ниска. Покрај илустрирањето на недостатоците на постојните меѓународни рамки во гарантирањето на заштитата и одговорноста за време на долги и политички набиени војни, сириискиот пример го нагласува виталното значење на стандардите на МХП.

Човековите права и меѓународното хуманитарно право се сериозно прекршени од сите страни во сириската војна. Поточно, вината е на сите страни да ги таргетираат цивилите. Сексуалните напади и силувањата често се користат како оружје на војната, особено од екстремистичките организации, владата и ИСИЛ. Најсигурен извор на информации во врска со злоупотребите на човековите права во сириската војна се извештаите објавени од Меѓународната независна комисија за истрага на Сириската Арапска Република. Извештаите од други организации за човекови права, вклучувајќи ги Хјуман рајтс воч и Амнести интернешнл, како и медиумското покривање на борбите, ги поткрепуваат нивните заклучоци. Степенот до кој достапните податоци прават разлика помеѓу мажи, жени и деца се разликуваат.

Вклученоста на бројни играчи, вклучувајќи ја сириската влада, различни недржавни вооружени организации, екстремистички сили и меѓународни сили, дополнително го комплицира спроведувањето на МХЗ во Сирија. Иако МХЗ ги обврзува сите овие страни, има многу малку спроведување. Советот за безбедност на Обединетите нации, Меѓународниот кривичен суд (МКС) и Организацијата за забрана на хемиско оружје (ОЗХО) се примери за меѓународни механизми кои се соочија со значителни оперативни и политички тешкотии. Упатувањата до МКС беа блокирани со повторени вета во Советот за безбедност, и е предизвик да се следат и да се повикаат на одговорност недржавните актери. Применливоста и ограничувањата на МХЗ во современите граѓански војни се

демонстрирани од сирискиот конфликт. Широкораспространетите прекршувања се предизвикани од политичката сложеност, фрагментацијата на вооружените групи и несоодветните механизми за спроведување, иако правната рамка експлицитно ги наведува заштитата на цивилите и поставува ограничувања за спроведување на непријателствата. Сирискиот пример ја истакнува критичната потреба од зајакнување на меѓународните системи за одговорност и усогласеност, како и потребата од евидентирање на прекршоците и заштита на доказите. Разбирањето на овие основни принципи и нивните практични предизвици во Сирија дава вредни сознанија и за проучување на меѓународното право и за развој на поефикасна хуманитарна заштита во современите вооружени конфликти.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

1. Abdullahi, A. O. (2023). *A decade of conflict in Syria: An analysis of international law*.
2. Aloklah, W. A. (2022). *International efforts against impunity for the use of chemical weapons in Syria: Is there hope for international justice? Journal of International Criminal Justice, 20*(3), 541–569.Amnesty International. (2016). *"It breaks the human": Torture, disease and death in Syria's prisons.* Amnesty International Publications.
3. Amnesty International. (2025). *Syria: New government must prioritize justice and truth measures to prevent further abuse.* https://www.amnesty.org
4. Arimatsu, L., & Choudhury, M. (2014). *The legal classification of the armed conflicts in Syria, Yemen and Libya* (International Law PP 2014/01). Chatham House; United Nations High Commissioner for Refugees.
5. Asser Institute. (n.d.). *International humanitarian law applicable in non-international armed conflicts.* https://www.asser.nl/media/4092/asser-ihl-13463b.pdf
6. Baets, A. (2022). *The view of the past in international humanitarian law (1860–2020).*
7. Begum, M., Ijaz, N., & Umair, M. (2024). The role of international humanitarian law (IHL) in protecting medical personnel and civilians in non-international armed conflicts: Focusing on the Syrian conflict. *Global Legal Studies Review, IX*, 15–34. https://doi.org/10.31703/glsr.2024(IX-III).02
8. Bellal, A. (Ed.). (2018). *The War Report: Armed Conflicts in 2017 – The Syrian Arab Republic.* Geneva Academy of International Humanitarian Law and Human Rights.
9. Bellingcat. (2018). *Documenting atrocities in Syria: Open-source investigations.* https://www.bellingcat.com
10. British Red Cross. (n.d.). *International humanitarian law.* https://www.redcross.org.uk/about-us/what-we-do/protecting-people-in-armed-conflict/international-humanitarian-law
11. Brooks, J., Erickson, T. B., Kayden, S., Ruiz, R., Wilkinson, S., & Burkle, F. M. Jr. (2018). *Responding to chemical weapons violations in Syria: Legal, health, and humanitarian recommendations*. *Conflict and Health, 12,* Article 12.
12. Denzongpa, M. (2017). *International humanitarian law – An overview*. Legal Research Development: An International Refereed e-Journal.
13. D'Alessandra, F. (2025). *International crimes accountability matters in post-Assad Syria.*

14. Ghaddar, F., Jawwad, M., & Abdel Khalik, R. (2018). Violations of international humanitarian law in Syria: A 7-year analysis. *European Journal of Public Health, 28*(suppl_4).
15. Gunawan, Yordan, Pane, Ervizal Rizqy & Athallah, Muhammad Reza. (2023). *SYRIA CONFLICT AND THE USE OF CHEMICAL WEAPONS IN CIVIL WAR: The Analysis of International Humanitarian Law*. Universitas Muhammadiyah Yogyakarta Repository.
16. Harrington, N. (2015). *International legal consequences of the conflict in Syria*.
17. Hevdesti. (2024). *Northern Syria: Escalation of Violations Against Kurdish Civilians by Syrian National Army Factions.*
18. Human Rights Watch. (2017). *Death by chemicals: The Syrian government's widespread and systematic use of chemical weapons.* https://www.hrw.org
19. Karovska Andonovska, B. (2019). *The human rights treatment and the role of the international community in the Syrian war*. Меѓународен годишник на Факултетот за безбедност.
20. Keseljevic, A., & Spruk, R. (2022). Estimating the effects of the Syrian civil war. *arXiv*.
21. Kroker, P. (2025). *In justice efforts for Syria, "universal jurisdiction is not disappearing."*
22. Mack, M., with contributions by Pejic, J. (2008). *Increasing respect for international humanitarian law in non-international armed conflicts*. International Committee of the Red Cross.
23. Murray, P. (2016). *The role of the United Nations in the Syrian conflict.* https://doi.org/10.13140/RG.2.2.27579.98081
24. Oduniyi, O., & Akinluyi, O. (2022). Humanitarian law consideration in the bombardment of military targets and objects: The Syrian armed conflict in perspective. *6*, 22–39.
25. Ogunnowo, O. E., & Chidozie, F. (2020). International law and humanitarian intervention in the Syrian civil war: The role of the United States. *SAGE Open, 10*(2). https://doi.org/10.1177/2158244020924980
26. OpinioJuris. (2023). *State responsibility for acts of torture: Netherlands/Canada v Syria at the International Court of Justice.* https://opiniojuris.org
27. Prossy, A., & Extension, K. (2024). Critical analysis on the application of international humanitarian law in armed conflicts in Syria. *3*, 49–54.

28. Pulungan, E. (2023). International organizations intervention in the Syrian conflict through chemical weapons violation. *PERSPEKTIF, 12,* 1088–1097. https://doi.org/10.31289/perspektif.v12i4.8946
29. Relief Web. (2024). *Escalating conflict in northwest Syria puts hospitals under fire.* Physicians for Human Rights. https://reliefweb.int
30. Rothkopf, I. (2019). International humanitarian law and non-state practice in armed conflict: Combatant's privilege and Kurdish fighters in Syria. *Journal of Conflict & Security Law.*
31. RULAC. (n.d.). *Classification of armed conflicts.* https://www.rulac.org/classification#collapse2accord
32. Sarkin, J. J. (2022). *The conflict in Syria and the failure of international law to protect people globally: Mass atrocities, enforced disappearances and arbitrary detentions.* Routledge.
33. Scharf, M. P. (2019). *Responding to Chemical Weapons Use in Syria*. *Case Western Reserve Journal of International Law, 51*.
34. Schmitt, M. N., & others. (2024). *Chemical weapons investigation mechanisms in Syria: Standards of proof and methods of work. Zeitschrift für Friedens- und Konfliktforschung, 13.*
35. Shahzad, M. (2022). *On Syrian conflict.*
36. Seven, Ü. (2025). Shades of humanity: State sovereignty and humanitarian principles in the Syrian civil war. *Journal of International Humanitarian Action, 10,* Article 10.
37. Syrian Network for Human Rights. (2025). *SNHR's 14th annual report on the state of human rights in Syria for the year 2024.* https://snhr.org
38. The Editors of Encyclopaedia Britannica. (2025). *Syrian civil war. Encyclopaedia Britannica.* https://www.britannica.com/event/Syrian-Civil-War
39. Verhoeven, S. (2007). *International and non-international armed conflicts* (Working Paper No. 107). Institute for International Law.
40. Violations Documentation Center in Syria (VDC). (n.d.). About VDC. *Violations Documentation Center.*
41. Xu, X. (2023). The effectiveness of international humanitarian law in protecting civilians in Syria's non-international armed conflicts. *Journal of Student Research, 12.* https://doi.org/10.47611/jsr.v12i2.1921
42. OCHA. (n.d.). *International humanitarian law.* https://www.unocha.org/publications/report/world/ocha-message-international-humanitarian-law

43. Каровска-Андоновска, Б., Јовановски, З., & Поповска Кочишка, В. (2019). *Меѓународно хуманитарно право – водич за дисеминатори.* Црвен крст на Република Северна Македонија.